

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΜΕ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ»

Διπλωματική εργασία

“Αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων με στόχο την απόκτηση επαγγελματικών προσόντων. Μια μελέτη περίπτωσης στη Δυτική Μακεδονία”

της Ελευθερίας Σπανδωνίδου

Επιβλέπων καθηγητής: Ιωάννης Θωίδης, Καθηγητής

Βαθμολογητές: 1. Παπαδοπούλου Βασιλική, Καθηγήτρια

2. Κασβίκης Κωνσταντίνος, Αναπληρωτής Καθηγητής

Φλώρινα, 2024

Copyright © Ελευθερία Σπανδωνίδου, 2024.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν στη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Όνοματεπώνυμο: Ελευθερία Σπανδωνίδου

A.E.M.: 754

Ηλεκτρονική διεύθυνση: elspand@gmail.com

Τίτλος διπλωματικής εργασίας: “Αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων με στόχο την απόκτηση επαγγελματικών προσόντων. Μια μελέτη περίπτωσης στη Δυτική Μακεδονία”.

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής και είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας. Η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ημερομηνία - - 201...

Ο/Η δηλών/ούσα

(Σπανδωνίδου Ελευθερία)

*Στον πατέρα μου
Χαράλαμπο
και την κόρη μου
Ευφροσύνη*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Καταρχάς, θα ήθελα να εκφράσω την ειλικρινή και θερμή μου ευγνωμοσύνη προς τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Θωΐδη Ιωάννη, Καθηγητή της Κοινωνικής Παιδαγωγικής και Ολοήμερης Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Τμήματος της Σχολής Κοινωνικών και Θεωρητικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Παρά το ιδιαίτερα απαιτητικό του πρόγραμμα και τις πολυάριθμες υποχρεώσεις του, αφιέρωσε σημαντικό χρόνο και προσπάθεια για να με καθοδηγήσει και να με υποστηρίξει καθ' όλη τη διάρκεια της παρούσας εργασίας. Οι κρίσιμες και εμπειριστατωμένες παρατηρήσεις του άνοιξαν νέες προοπτικές και έδωσαν νέες διαστάσεις στην προσέγγισή μου, βελτιώνοντας ουσιαστικά το τελικό αποτέλεσμα. Επιπλέον, και στα υπόλοιπα μέλη της τριμελούς επιτροπής, οφείλονται ευχαριστίες στην κ. Βασιλική Παπαδοπούλου και Κωνσταντίνο Κασβίκη για την πολύτιμη συνεισφορά τους όπου η πολύτιμη εμπειρία και οι γνώσεις τους συνέβαλαν σημαντικά στην ανάπτυξη και ολοκλήρωση του έργου.

Θα ήθελα να εκφράσω τη βαθιά και ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη μου στον πατέρα μου Χαράλαμπο. Με ενθάρρυνε να υποβάλω αίτηση για το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών και συνέχισε να με υποστηρίζει καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Ο πατέρας μου δεν ήταν μόνο ο μεγαλύτερος υποστηρικτής μου αλλά και η κινητήρια δύναμη πίσω από την απόφασή μου να ακολουθήσω αυτόν τον δρόμο. Η συνεχής ενθάρρυνση και η αισιοδοξία του με έκαναν να νιώθω ασφάλεια και σιγουριά για τις ικανότητές μου. Πάντα πίστευε σε μένα, ακόμα κι όταν αμφέβαλλα για τον εαυτό μου. Η αμέριστη υποστήριξή του, τόσο συναισθηματικά όσο και πρακτικά, ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος της επιτυχούς ολοκλήρωσης των σπουδών μου. Η πίστη του στις δυνατότητές μου και η ανυποχώρητη αισιοδοξία του είναι μια συνεχής πηγή δύναμης. Χωρίς την ενθάρρυνση και την υποστήριξή του, θα ήταν πολύ πιο δύσκολο για μένα να φτάσω εδώ που βρίσκομαι σήμερα. . Γι' αυτό, του αποδίδω ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη και τον ευχαριστώ από τα βάθη της καρδιάς μου για όλα όσα έκανε για εμένα. Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στην κόρη μου, Ευφροσύνη, όπου αντιμετώπισε την απουσία μου με υποδειγματική στάση και μου πρόσφερε συνεχή υποστήριξη, παρά τη νεαρή της ηλικία. Η στοργή και η αφοσίωσή της με ενθάρρυναν να συνεχίσω, ακόμα και στις πιο δύσκολες στιγμές. Η απίστευτη υπομονή και η συναισθηματική της ωριμότητα με συγκίνησαν βαθιά και μου έδωσαν τη δύναμη να ξεπεράσω κάθε εμπόδιο. Η αγάπη της ήταν και συνεχίζει να είναι το φως που με καθοδηγεί και η έμπνευση που με ωθεί να γίνομαι καλύτερη. Τέλος, θέλω να εκφράσω την απεριόριστη ευγνωμοσύνη μου προς τον αγαπημένο μου σύζυγο, Σταύρο, για την αδιάκοπη και αμέριστη υποστήριξή του σε κάθε μου απόφαση. Η συμπαράστασή του υπήρξε αστείρευτη, ανεξάρτητα από το πόσο δύσκολος ή απαιτητικός ήταν ο δρόμος που επέλεξα να ακολουθήσω. Η απόλυτη κατανόησή του και η εμπιστοσύνη που μου έδειξε υπήρξαν βασικά στοιχεία για την επιτυχία μου. Κλείνοντας να ευχαριστήσω τον αδελφό μου, Χρήστο, για την πολύτιμη βοήθειά του και τις χρήσιμες συμβουλές του. Η συμβολή του ήταν ανεκτίμητη σε πολλές φάσεις της πορείας μου. Χωρίς την αφοσίωση και τη στήριξή τους, δεν θα ήμουν σε θέση να φτάσω στο σημείο που βρίσκομαι σήμερα.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	9
Εισαγωγή.....	10
A. Δια βίου Μάθηση	
1.1. Δια Βίου Εκπαίδευση.....	12
1.2. Εκπαίδευση Ενηλίκων και Εκπαιδευτική Πολιτική.....	14
1.3. Εξ' Αποστάσεως Εκπαίδευση.....	16
1.5. Πλαίσιο συμμετοχής στη Δια Βίου Μάθηση.....	17
B. Ελεύθερος Χρόνος	
2.1. Εννοιολογικός προσδιορισμός Ελεύθερου Χρόνου.....	19
2.2. Σημασία Ελεύθερου Χρόνου.....	20
2.3. Η σημαντικότητα του Ελεύθερου Χρόνου.....	22
2.4. Λόγοι συμμετοχής Ενηλίκων σε Προγράμματα Εκπαίδευσης.....	23
2.5. Δομημένες και μη Δομημένες Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου.....	25
Γ. Μεθοδολογία	
3.1 Μεθοδολογία ανάλυσης.....	27
3.2. Αναγκαιότητα Έρευνας.....	28
3.3 Συμμετέχοντες.....	28
3.4. Ερωτηματολόγιο.....	31
3.5. Σχεδιασμός Έρευνας και Διαδικασία Συλλογής και Ανάλυσης Δεδομένων.....	33

Δ. Αποτελέσματα

4.1. Δυσκολίες στη διαχείριση του προσωπικού ελεύθερου χρόνου.....	36
4.2. Ο αντιληπτός προσωπικός ελεύθερος χρόνος για την αναψυχή σε δραστηριότητες εκτός εργασίας.....	40
4.3. Ατομικό στυλ του προσωπικού ελεύθερου χρόνου.....	41
4.4. Διαχείριση προσωπικού ελεύθερου χρόνου.....	46
4.5. Απόψεις σχετικά με τη χρησιμότητα και τη σημασία του ελεύθερου χρόνου.....	49
4.6. Η Σημασία του Ελεύθερου Χρόνου στην Ισορροπία της Ζωής	54
4.7. Τρόποι ενημέρωσης των εκπαιδευομένων για προγράμματα εκπαίδευσης.....	54
4.8. Διαχείριση προσωπικού ελεύθερου χρόνου σε Κρίσιμες Περιόδους.....	55
E. Συζήτηση.....	59
Βιβλιογραφία	66
Παράρτημα I.....	70
Παράρτημα II	77

Ευρετήριο Πινάκων

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Συχνότητες Και Ποσοστά Των Δημογραφικών Στοιχείων Των Συμμετεχόντων.....	43
ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Δυσκολίες Διαχείρισης Ελευθέρου Χρόνου σε Συγκεκριμένους Τομείς.....	49
ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Ηλικία και Δυσκολίες Διαχείρισης Ελευθέρου Χρόνου σε Συγκεκριμένους Τομείς.....	50
ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Εκπαιδευτικό Επίπεδο και Δυσκολίες Διαχείρισης Ελευθέρου Χρόνου σε Συγκεκριμένους Τομείς	51
ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Επαγγελματική Κατάσταση και Δυσκολίες Διαχείρισης Ελευθέρου Χρόνου σε Συγκεκριμένους Τομείς	52
ΠΙΝΑΚΑΣ 6. Διάθεση Ελευθέρου Χρόνου.....	53
ΠΙΝΑΚΑΣ 7. Ατομικό Στυλ Προσωπικού Ελεύθερου Χρόνου.....	54
ΠΙΝΑΚΑΣ 8. Ατομικό Στυλ Προσωπικού Ελεύθερου Χρόνου σε Σχέση με το Φύλο.....	55
ΠΙΝΑΚΑΣ 9. Εκπαιδευτικό Επίπεδο και Ατομικό Στυλ Προσωπικού Ελεύθερου Χρόνου	57
ΠΙΝΑΚΑΣ 10. Επαγγελματική Κατάσταση και Ατομικό Στυλ Προσωπικού Ελεύθερου Χρόνου	58
ΠΙΝΑΚΑΣ 11. Διαχείριση Προσωπικού Ελεύθερου Χρόνου.....	60
ΠΙΝΑΚΑΣ 12. Φύλο και Διαχείριση Προσωπικού Ελεύθερου Χρόνου	61
ΠΙΝΑΚΑΣ 13. Ηλικία και Διαχείριση Προσωπικού Ελεύθερου Χρόνου.....	61
ΠΙΝΑΚΑΣ 14. Επαγγελματική Καταστήσει Εκπαιδευόμενων και Διαχείριση Προσωπικού Ελεύθερου Χρόνου	62
ΠΙΝΑΚΑΣ 15. Χρησιμότητα και Σημασία του Ελεύθερου Χρόνου.....	63
ΠΙΝΑΚΑΣ 16. Θέση του Ελεύθερου Χρόνου σε Σχέση με Άλλους Τομείς της Ζωής.....	67
ΠΙΝΑΚΑΣ 17. Ελεύθερος Χρόνος και Τρόποι Ενημέρωσης.....	68
ΠΙΝΑΚΑΣ 18. Ελεύθερος Χρόνος και Περίοδοι Κρίσης	69
ΠΙΝΑΚΑΣ 19. Διαχείριση Κρίσεων Προσωπικού Ελεύθερου Χρόνου και Επαγγελματική Καταστήσει Εκπαιδευόμενων.....	71

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα τελευταία χρόνια, ο τομέας της εκπαίδευσης ενηλίκων έχει αντιμετωπίσει πολλές προκλήσεις λόγω οικονομικών, εργασιακών, κοινωνικών, πολιτισμικών, και υγειονομικών παραγόντων. Αυτές οι προκλήσεις έχουν οδηγήσει σε αποδιοργάνωση του τομέα και στην ανάγκη αναθεώρησης του με νέους όρους και νέες συνθήκες. Η υγειονομική κρίση, ειδικά, υποχρέωσε τον τομέα της εκπαίδευσης να υιοθετήσει εξ αποστάσεως προγράμματα τόσο στην τυπική όσο και στη μη τυπική εκπαίδευση. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε διάφορα ΚΕΚ των πόλεων Φλώρινας, Κοζάνης και Καστοριάς της Δυτικής Μακεδονίας και συμμετείχαν 220 ενήλικοι εκπαιδευόμενοι. Για την συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο, που βασίστηκε σε ανάλογες έρευνες. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι, τον ελεύθερο χρόνο τους συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά σεμινάρια με απώτερο σκοπό και στόχο την εύρεση εργασίας ή τη καλυτέρευση της θέσης εργασίας που ήδη κατέχουν. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι την περίοδο της κρίσης η συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά σεμινάρια μειώθηκε καθώς δεν υπήρχαν οι πόροι για να μπορέσουν να παρακολουθήσουν. Τα περισσότερα σεμινάρια είναι επι πληρωμή ενώ αυτά που διοργανώνονται από δημόσιους φορείς δεν υλοποιούνταν από το 2006 μέχρι και το 2020. Το 2020 ο ΟΑΕΔ νυν Δ.ΥΠ.Α. ανακοίνωσε την συνεργασία τη με την microsoft και άλλους οργανισμούς με απώτερο σκοπό την εκπαίδευση των ενεργών νέων σε τομείς καίριους που θα του βοηθήσουν στην άμεση πρόσβαση στην αγορά εργασίας.

Λέξεις κλειδιά: ελεύθερος χρόνος ως χρόνος τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης, συνεχιζόμενη εκπαίδευση, δια βίου μάθηση, επαγγελματική κατάρτιση νέων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Θέμα της παρούσας εργασίας είναι οι ενήλικες και η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου με σκοπό την απόκτηση επαγγελματικών προσόντων, που διερευνάται μέσω της συμμετοχής των ενηλίκων σε προγράμματα εκπαίδευσης στην Περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι ο ελεύθερος χρόνος των ενηλίκων είναι συχνά περιορισμένος και γι' αυτό εξαιρετικά πολύτιμος. Ο αυξανόμενος ανταγωνισμός λόγω των συνεχών αλλαγών, η εργασιακή αβεβαιότητα, οι οικογενειακές υποχρεώσεις και η έλλειψη ελεύθερου χρόνου για αναψυχή προκαλούν ανασφάλεια και αβεβαιότητα στο υποκείμενο. Για να παραμείνει ανταγωνιστικό, το άτομο επενδύει μεγάλο μέρος της καθημερινότητάς του και του ελεύθερου χρόνου του στην αναβάθμιση των επαγγελματικών του προσόντων, με στόχο τη βελτίωση της επαγγελματικής του θέσης και της ποιότητας ζωής του. Οι σύγχρονες έρευνες που εξετάζουν ως βασικό κομμάτι της ανάπτυξης της προσωπικότητας του κάθε κοινωνικού υποκειμένου και θα πρέπει να χρησιμοποιείται με σκοπό την ευχαρίστησή του και όχι να τον γεμίζει με περισσότερο άγχος και στρες.

Η παρούσα μελέτη προσέγγισε το θέμα τόσο θεωρητικά όσο και εμπειρικά. Ειδικότερα, σε θεωρητικό επίπεδο έγινε προσπάθεια να διερευνηθούν οι επιμέρους έννοιες που στοιχειοθετούν το ερευνητικό πρόβλημα που τέθηκε στην εργασία. Στο εμπειρικό επίπεδο πραγματοποιήθηκε μια έρευνα σε ενήλικους εκπαιδευόμενους προκειμένου να διερευνηθούν οι απόψεις τους σχετικά με την συμμετοχή τους και την διαχείριση του ελεύθερου χρόνου τους.

Πιο αναλυτικά, στα θεωρητικά κεφάλαια αναλύονται οι βασικές έννοιες που αφορούν το θέμα της εργασίας. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται εννοιολογικά η Δια Βίου Μάθηση και ο ρόλος που διαδραματίζει στους Ενήλικες σε επαγγελματικό και προσωπικό επίπεδο. Ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο προσδιορίζεται εννοιολογικά ο ελεύθερος χρόνος και στη συνέχεια αναλύεται η σημασία του για τους ενήλικες εκπαιδευόμενους.

Τα επόμενα δύο κεφάλαια αποτελούνται από τα ερευνητικά δεδομένα. Οι επιλογές για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου εξαρτώνται από διάφορους παράγοντες, όπως δημογραφικά χαρακτηριστικά (ηλικία, φύλο, οικογενειακή κατάσταση) και κοινωνικές και οικονομικές μεταβλητές (εισόδημα, επάγγελμα, μορφωτικό επίπεδο).

Στο εμπειρικό μέρος της εργασίας παρουσιάζεται η προσπάθεια διερεύνησης των απόψεων των ενηλίκων εκπαιδευόμενων, 220 ενηλίκων ηλικίας 20-65 ετών σε τρεις από τους τέσσερις νομούς της Δυτικής Μακεδονίας, Καστοριά, Κοζάνη και Φλώρινα, για τον ελεύθερο χρόνο. Αναφέρονται αναλυτικά ο σκοπός, οι επιμέρους στόχοι, τα ερευνητικά ερωτήματα καθώς και οι υποθέσεις της έρευνας, όπως προέκυψαν μέσα από την θεωρητική πλαισίωση του θέματος και τη μελέτη παρόμοιων ερευνών, επιδιώκοντας την εξακρίβωση ή μη των παραγόντων και μεταβλητών που συνδέονται με

τη συμμετοχή των γονέων στον ελεύθερο χρόνο. Ακολουθεί η παρουσίαση της μεθοδολογίας, περιγράφονται τα χαρακτηριστικά του δείγματος, το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε και οι διαδικασίες συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων. Στη συνέχεια παρουσιάζονται μέσω των στατιστικών αναλύσεων τα αποτελέσματα με χρήση πινάκων.

Στο τέλος ακολουθεί η συζήτηση των αποτελεσμάτων με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα και τις υποθέσεις που τέθηκαν αρχικά. Επιχειρείται η συζήτηση τους σε σχέση με αποτελέσματα παρόμοιων ερευνών και στη συνέχεια ακολουθούν οι προτάσεις για περαιτέρω έρευνες σχετικές με το θέμα. Κλείνοντας, η επιλογή του εν λόγω θέματος της εργασίας έγινε λόγω προσωπικής επιθυμίας καθώς εκείνη την περίοδο εργαζόμουν ως εργασιακός σύμβουλος άνεργων στον Οργανισμό απασχόλησης εργατικού Δυναμικού, νυν Δ.ΥΠ.Α, όπου παρατηρούσα την επιθυμία, που μετατρέπονταν σε ανάγκη, των ενηλίκων για την απόκτηση περισσότερων εφοδίων για την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας. Παρόλο που είχαν οικογένειες και ως εκ τούτου ελάχιστο ελεύθερο χρόνο, προσπαθούσαν και έψαχναν τρόπους να τον αξιοποιήσουν μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία.

A. Κεφάλαιο

1.1. Δια Βίου Εκπαίδευση

Από τις αρχές του 19ου αιώνα, η Δια Βίου Μάθηση αποτέλεσε αντικείμενο σημαντικών συζητήσεων στην Ευρώπη. Ο στόχος ήταν να θεσπίσει τα θεμέλια για την αντιμετώπιση των αυξανόμενων απαιτήσεων που δημιουργούνταν στην αγορά εργασίας, την ανάπτυξη της οικονομίας, και κυρίως για την καταπολέμηση του αναλφαριθμιστού, εκπαιδεύοντας άτομα έτσι ώστε να μπορούν να ενσωματωθούν άμεσα στην αγορά εργασίας (Κοκκος, 2005). Η εκπαίδευση ενηλίκων αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της δια βίου μάθησης και περιλαμβάνει όλες τις διάφορες μορφές εκπαίδευσης και μάθησης που έχουν ως στόχο την παροχή στα άτομα των γνώσεων, δεξιοτήτων και προσόντων που απαιτούνται τόσο στον επαγγελματικό όσο και στον προσωπικό τομέα. Ενώ οι θεωρίες που ασχολούνται με την διά βίου εκπαίδευση έχουν εστιάσει κυρίως σε τρεις βασικούς τομείς: την εκπαίδευση που σχετίζεται με το επάγγελμα, την ανάπτυξη του ατόμου και τη διάθεση ελεύθερου χρόνου.

Ωστόσο, την τελευταία δεκαετία¹, τα άτομα προσπαθούν να ισορροπήσουν την ζωή τους ανάμεσα στη μάθηση, την εργασία και τον ελεύθερο χρόνο² που διαθέτουν. Η αλλαγή που επέφεραν αφενός η οικονομική κρίση και η πανδημία η πανδημία SARS-CoV-2³ στη δομή της εργασίας και της εκπαίδευσης, και αφετέρου η αυξημένη ανασφάλεια στην αγορά εργασίας, έκαναν πιο επιτακτική την ανάγκη για εκπαιδευτικές επιλογές που δεν απαιτούν να είναι επίσημα θεσμοθετημένες μέσα στο θεσμικό πλαίσιο. Οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται την ανάγκη να επενδύσουν όλο και περισσότερο στη δική τους εκπαίδευση και να καταστήσουν τη μάθηση αναπόσπαστο μέρος της ζωής τους, προκειμένου να αυξήσουν/βελτιώσουν τα επαγγελματικά τους προσόντα και την αποτελεσματικότητά τους (μάθηση στο πλαίσιο της εργασίας) (Jarvis, 2012). Έτσι, τα υποκείμενα προκειμένου να συμμετέχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης από την μια μεριά έπρεπε να επιβαρυνθούν το οικονομικό κόστος και από την άλλη να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα της εποχής. Έτσι, η αναγκαιότητα της επανειδίκευσης και της αναβάθμισης των δεξιοτήτων των ατόμων

1. Αφενός, η πολυετής οικονομική κρίση επηρέασε σημαντικά τον τομέα της δια βίου μάθησης, διότι πολλοί άνθρωποι

αναγκάστηκαν να επενδύσουν λιγότερο σε εκπαίδευση και κατάρτιση λόγω οικονομικών περιορισμών. Αφετέρου, ο τομέας της εκπαίδευσης ενηλίκων επηρεάστηκε σημαντικά τα τελευταία δύο χρόνια λόγω της πανδημίας του COVID-19 (Boeren, E., Roumell, E. A., & Roessger, K. M., 2020).

2. Η έννοια του «ελεύθερου χρόνου» είναι κοινωνικά κατασκευασμένη και η σημασία της εξαρτάται από το συγκεκριμένο ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο (Θωίδης Ι., Πνευματικός Δ., Χαϊτίδου, Π., 2014).

3. Όσον αφορά την αγορά εργασίας, η κρίση COVID-19 ανέδειξε τη σημασία της προσαρμογής στις απαιτήσεις της νέας πραγματικότητας καθώς η ψηφιακή οικονομία και η εργασία από απόσταση συμπεριλήφθηκαν στην κυβερνητική πολιτική για τον μετριασμό της κρίσης. Ωστόσο, πολλά επαγγέλματα επηρεάστηκαν από την εργασία από απόσταση και τη συνολική μείωση της διαθεσιμότητας θέσεων εργασίας ή την αυτοματοποίηση της εργασίας (Petraakis, 2020).

γίνεται ζωτικής σημασίας για την προσαρμοστικότητά τους και την ευκολία με την οποία μπορούν να εισέλθουν στην αγορά εργασίας.

Αυτή η κατάσταση έθεσε επιπρόσθετες προκλήσεις για την κοινωνική πολιτική. Έτσι, την περίοδο του 2021-2022 η Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης (Πρώην ΟΑΕΔ), του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Συνοχής, σε συνεργασία με την Microsoft, την Coursera και άλλους οργανισμούς, προχώρησε στον σχεδιασμό και την υλοποίηση μια σειράς εκπαιδευτικών προγραμμάτων κατάρτισης, χωρίς οικονομική συμμετοχή, με στόχο την αύξηση τόσο των hard όσο και των soft skills των υποκειμένων, με στόχο την κάλυψη των αναγκών της σύγχρονης κοινωνίας και την άμεση πρόσβαση των ανέργων/εκπαιδευομένων στην αγορά εργασίας.

Τα παραπάνω αναδεικνύουν τη σημασία της μελέτης της αγοράς εργασίας, καθώς εξετάζει πολλές διαφορετικές πτυχές που συνδέονται με αυτήν. Συγκεκριμένα, αποκαλύπτει τρία βασικά θέματα:

- 1) **Μετασχηματισμός της Αγοράς Εργασίας και Δεξιότητες**
- 2) **Επιπτώσεις της Τεχνολογικής Αλλαγής**
- 3) **Αποτελεσματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση**

Έτσι, γινόμαστε μάρτυρες μιας μεταμόρφωσης (Beck, 2016) σε πραγματικό χρόνο, μιας διαδικασίας που υπερβαίνει την αλλαγή και, ταυτόχρονα, την κατανοεί στις πολλαπλές μορφές της, τη λεγόμενη εποχή των παρενεργειών που προκαλεί τον τρόπο με τον οποίο υπάρχουμε και σκεφτόμαστε για τον κόσμο. Επιβεβαιώνοντας το απροσδόκητο ως αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας, απαιτούνται επείγοντως νέοι τρόποι εκπαίδευσης - εναλλασσόμενα ή παράλληλα με την εργασία -, κατανοώντας την ποικιλομορφία των πλαισίων των ατόμων [οικογενειακά, επαγγελματικά, ελεύθερο χρόνο, πολιτικά] και συνοδεύοντας ολόκληρο τον κύκλο ζωής τους. Ως εκ τούτου, έχει καταστεί αναγκαίο να μάθουμε καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής.

Πρόσφατες μελέτες για την Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν επιβεβαιώσει τη σημασία της εκπαιδευτικής διάστασης στην κοινωνική κινητικότητα των ατόμων, ιδίως όσον αφορά την επαγγελματική ένταξη και τη διανομή των πόρων, καθώς οι μεγαλύτερες ευκαιρίες πρόσβασης σε εξειδικευμένα επαγγέλματα και τα υψηλότερα εισοδήματα συνδέονται με υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης, γεγονός που επιβεβαιώνει τη σχέση μεταξύ κοινωνικής ενδυνάμωσης και εκπαίδευσης (Thoidis I. & Pnevmatikos D., 2014) και αποκαλύπτει μια οργάνωση της ευρωπαϊκής κοινωνικής δομής που εξαρτάται και επικεντρώνεται στα προσόντα και τις γνώσεις.

Παρότι θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι ο όρος δια βίου εκπαίδευση είναι αποτέλεσμα των απαιτήσεων της σύγχρονης κοινωνίας και των συνεχώς αυξανόμενων οικονομικών,

κοινωνικών και τεχνολογικών μεταβολών της, φαίνεται πως ο Dewey έχει αναφερθεί σ' αυτήν περίπου εκατό χρόνια νωρίτερα (Jarvis, 2004: 55).

1.2. Εκπαίδευση Ενηλίκων και Εκπαιδευτική Πολιτική

Η αλλαγή στον τρόπο οργάνωσης και διαχείρισης της εργασίας στις σύγχρονες κοινωνίες σε συνδυασμό με την επιτακτική ανάγκη για επιβίωση σε μια ανταγωνιστική οικονομία, ανέδειξε την ανάγκη για ένα εργατικό δυναμικό με νέες δεξιότητες, έτσι ώστε να επιτευχθεί η συνάρτηση των προσόντων με τις καινούριες συνθήκες στην αγορά εργασίας. Η καπιταλιστική κοινωνία προώθησε την ευελιξία στην απασχόληση, στην παραγωγή και στην αγορά με τους κατά δύναμιν κατώτερους μισθούς με στόχο την οικονομική σταθερότητα και την μακροπρόθεσμη ευμάρεια των αναπτυσσόμενων κρατών. Σε συνάρτηση με τις Ευρωπαϊκές Στρατηγικές Απασχόλησης (ΕΣΑ) τα κράτη αναγκάστηκαν να επαναπροσδιορίσουν τους εθνικούς τους στόχους και να προσανατολιστούν στον επανασχεδιασμό της εκπαιδευτικής πολιτικής. Το κείμενο υπογραμμίζει τη σημασία της συνεχούς βελτίωσης του επιπέδου εκπαίδευσης και κατάρτισης, της εξειδίκευσης του ανθρώπινου δυναμικού και της ανανέωσης των μεθόδων εργασίας. Οι πιέσεις αυτές έχουν ως στόχο τη διασφάλιση της απασχολησιμότητας των εργαζομένων και τη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και υπηρεσιών που προσφέρονται. Αυτές οι πιέσεις ενθαρρύνουν την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των γνώσεων του εργατικού δυναμικού, καθώς και τη διαρκή εκπαίδευση και επιμόρφωση βελτιώνοντας έτσι την ανταγωνιστικότητα και την απόδοση σε πολλούς τομείς της κοινωνίας.

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση των υποκειμένων αποτελούν κρίσιμους παράγοντες για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων της Λισσαβόνας, οι οποίοι στοχεύουν στην αυξανόμενη οικονομική ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την κοινωνική συνοχή. Ειδικότερα, ο κύριος στόχος είναι να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση η πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία στον κόσμο, επιτυγχάνοντας σταθερή οικονομική ανάπτυξη, αύξηση των θέσεων εργασίας και ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Για την επίτευξη αυτών των στόχων, υπάρχουν υποστόχοι που σχετίζονται με τα εκπαιδευτικά συστήματα στην Ευρώπη⁴. Αυτοί οι υποστόχοι περιλαμβάνουν την ανάπτυξη

4. Στην Ελλάδα, η πρακτική της μη τυπικής εκπαίδευσης ενηλίκων δεν έχει βαθιά ιστορία. Η πρώτη προσπάθεια για την εισαγωγή εκπαίδευσης ενηλίκων στη χώρα χρονολογείται από το 1929. Από τότε, έχουν ληφθεί διάφορα μέτρα και δράσεις με στόχο την επέκταση της μη τυπικής εκπαίδευσης για τους ενήλικες. Το 2003, ιδρύθηκαν κέντρα εκπαίδευσης ενηλίκων και σχολεία γονέων, προσφέροντας εκπαιδευτικές ευκαιρίες για τους ενήλικες. Το 2010, δημιουργήθηκε ο Εθνικός Φορέας Πιστοποίησης Προσόντων, με σκοπό την αξιολόγηση και πιστοποίηση των δεξιοτήτων και των προσόντων των ατόμων. Ορισμένες αντικαταστάσεις και συγχωνεύσεις ονομάτων πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των ετών 2011 και 2014. Από το 2000, η Ελλάδα υιοθέτησε μια συνολική προσέγγιση της εκπαίδευσης ενηλίκων, η οποία περιλαμβάνει όλες τις δομημένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες που απευθύνονται σε ενήλικες. Αυτές οι δραστηριότητες στοχεύουν στον εμπλουτισμό των γνώσεων τους, την ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων, την ενίσχυση της προσωπικής ανάπτυξής τους και την προαγωγή

τοπικών κέντρων μάθησης, προκειμένου να ενισχυθούν οι δεξιότητες και οι γνώσεις του ατόμου και να αναπτυχθεί η προσωπική του ανάπτυξη και επαγγελματική πορεία⁵ (European Council, 2000: 3). Πρόσφατες εκθέσεις εμφανίζονται ως οδηγοί δράσης, μοιράζονται καλές πρακτικές και συστάσεις για βελτίωση, χωρίς να δίνουν εξέχουσα θέση στη θεωρητική συζήτηση για τις αρχές και τις έννοιες της δια βίου μάθησης. Η εκπαίδευση ενηλίκων είναι ένα συνεχώς εξελισσόμενο πεδίο μελέτης μέσα στο οποίο διαμορφώνονται ποικίλες και συστηματικές δραστηριότητες. Βοηθάει τα υποκείμενα να αποκτήσουν εκείνες τις βασικές δεξιότητες και γνώσεις όπου θα τους βοηθήσουν στην μετάβαση στην αγορά εργασίας, τη φιλελεύθερη εκπαίδευσή ενηλίκων αλλά και άλλες επιδοτούμενες δράσεις για ενήλικες⁶ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019: 48). Κλείνοντας διαπιστώνουμε ότι η τυπική εκπαίδευση μπορεί να παρέχει ένα ισχυρό θεμέλιο για τις βασικές γνώσεις και δεξιότητες, αλλά δεν εξασφαλίζει από μόνη της την ένταξη στην απασχόληση ή την επιτυχή καριέρα. Στην σύγχρονη οικονομία, η απασχόληση είναι συχνά ευέλικτη και απαιτεί διαρκή προσαρμογή σε συνεχείς αλλαγές και εξελίξεις. Οι εργαζόμενοι πρέπει να είναι έτοιμοι να αποκτήσουν νέες δεξιότητες, να είναι ευέλικτοι και να προσαρμόζονται στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, η δια βίου εκπαίδευση αναδεικνύεται ως κρίσιμη πρακτική. Ο θεσμός αυτός επιτρέπει στους ανθρώπους να συνεχίζουν την εκπαίδευσή τους και να αναβαθμίζουν τις δεξιότητές τους καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους, προκειμένου να είναι ανταγωνιστικοί και προσαρμοστικοί στο σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον.

της προσπάθειας ενθάρρυνσης και ενεργοποίησης των πολιτών ώστε να συμμετέχουν ενεργά στη δημόσια ζωή και την πολιτική διαδικασία.

5 Στην Ελλάδα, για τις μελλοντικές μεταρρυθμίσεις έχει δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στη δια βίου καθοδήγηση και συμβουλευτική (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019: 48).

6. Βασικές δεξιότητες: Η εκπαίδευση σε ψηφιακές δεξιότητες αποτελεί συστατικό στοιχείο της βασικής εκπαίδευσης που προσφέρεται στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, Επαγγελματική Σχολές Επαγγελματικής Κατάρτισης/ΣΕΚ και Επαγγελματικές Σχολές Μαθητείας/ΕΠΑΣ του ΟΑΕΔ έως Μεταλκειακές Σχολές- Επαγγελματικά Λύκεια - ΕΠΑΛ Επαγγελματική Σχολεία ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και ΕΝΕΕGy-L Σχολεία επαγγελματικής εκπαίδευσης ειδικών αναγκών κατώτερης-ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης- Μεταδευτεροβάθμια Επαγγελματική Κατάρτιση με τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης του Ινστιτούτου Επαγγελματικής Κατάρτισης- μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση, Πρόγραμμα μαθητείας. Μετάβαση στην αγορά εργασίας, περιλαμβάνει Επιταγή Επαγγελματικής Κατάρτισης (άνεργοι διαφόρων επαγγελματικών κλάδων). Η φιλελεύθερη (λαϊκή) εκπαίδευση ενηλίκων έχει Δημόσια Κέντρα Δια Βίου Μάθησης/KDVM (συνεχής επαγγελματική κατάρτιση – επανακατάρτιση – αναβάθμιση - γενική εκπαίδευση ενηλίκων και επαγγελματικός προσανατολισμός) και προγράμματα δια βίου μάθησης στους δήμους (ενήλικες άνεργοι και εργαζόμενοι, ανεξαρτήτως φύλου, μορφωτικού επιπέδου, χώρας καταγωγής, θρησκείας, τόπου κατοικίας- νέοι, φοιτητές- τάξεις ανεξάρτητης μάθησης για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες - Ρομά, φυλακισμένοι, μουσουλμανικές μειονότητες, μετανάστες, ανάπηροι). Άλλα δημόσια επιδοτούμενα για ενήλικες: Hellenic open Univerity, το οποίο παρέχει πτυχία Bachelor (ISCED 6), Master (ISCDE 7)- PhD Πτυχίο (ISCED 8)- Πιστοποιητικό προπτυχιακής εκπαίδευσης- Πιστοποιητικό μεταπτυχιακής εκπαίδευσης- Πιστοποιητικό παρακολούθησης θεματικής ενότητας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019: 48).

1.3. Εξ' αποστάσεως Εκπαίδευση και Ενήλικες

Οι σύγχρονες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών έχουν ενισχύσει την ικανότητα ανάπτυξης της ηλεκτρονικής μάθησης, τόσο σε σύγχρονη όσο και σε ασύγχρονη μορφή. Αυτό επιτρέπει στους εκπαιδευόμενους να απολαμβάνουν μεγαλύτερη ευελιξία στη μάθησή τους, ενώ προσφέρει πλεονεκτήματα όπως εξοικονόμηση χρόνου, εξατομίκευση σύμφωνα με τις δικές τους ανάγκες και αυξημένη δέσμευση σύμφωνα με τις δικές τους ανάγκες και ενίσχυση της αφοσίωσής τους.

Ωστόσο, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν είναι κάτι καινοτόμο ή νέο, ωστόσο, τα τελευταία χρόνια η εκπαίδευση ενηλίκων επηρεάστηκε από την οικονομική κρίση ενώ κατά την διάρκεια της πανδημίας και μετακινήθηκε προς το μοντέλο της ηλεκτρονικής μάθησης και της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Armstrong-Mensah, E., Ramsey-White, K., Yankey, B., Self-Brown, S., 2020: 547). Ωστόσο, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν είναι κάτι καινοτόμο ή νέο, ωστόσο, τα τελευταία χρόνια η εκπαίδευση ενηλίκων επηρεάστηκε από την πανδημία και μετακινήθηκε προς το μοντέλο της ηλεκτρονικής μάθησης και της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Πριν από την πανδημία, μόνο 1 στους 5 ενήλικες που συμμετείχαν σε μη τυπική εκπαίδευση το έκαναν μέσω διαδικτυακών μαθημάτων στις χώρες του ΟΟΣΑ (ΟΟΣΑ, 2020). Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι ότι παρέχει ευελιξία, επιτρέποντας στους εκπαιδευόμενους να μάθουν στον δικό τους ρυθμό και χρονοδιάγραμμα. Επίσης, ξεπερνά γεωγραφικούς φραγμούς, επιτρέποντας την πρόσβαση στην εκπαίδευση για άτομα που δεν θα είχαν αυτή την ευκαιρία αλλιώς. Βέβαια, Η εκπαίδευση ενηλίκων εστιάζει κυρίως στην απασχόληση, με το 70% των ατόμων να αναζητούν ευκαιρίες να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους και να εξασφαλίσουν σταθερές, καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας. Αυτό τους παρέχει μια συνεχή οδό για ανάπτυξη και πρόοδο. Ωστόσο, όσοι έχουν μεγαλύτερη ανάγκη εκπαίδευσης και κατάρτισης αντιμετωπίζουν περιορισμένες επιλογές. Επιπλέον, η συνεχιζόμενη πανδημία έχει επιδεινώσει περαιτέρω την κατάσταση εμποδίζοντας τις μικρότερες επιχειρήσεις να παρέχουν οικονομική βοήθεια για τις εκπαιδευτικές επιδιώξεις των εργαζομένων τους (Boeren et al., 2020).

1.4. Πλαίσιο συμμετοχής στη Δια Βίου Μάθηση

Η συμμετοχή στη δια βίου εκπαίδευση στο πλαίσιο της συνεχούς εκπαίδευσης αντιμετωπίζει διάφορες προκλήσεις στο ελληνικό πλαίσιο. Σύμφωνα με τα στατιστικά δεδομένα στην Ελλάδα παρά την ελαφρά αύξηση της συμμετοχής, κυρίως μεταξύ 2011 [11,7%] και 2016 [16,7%], παραμένει σημαντικά κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Ωστόσο το γεγονός ότι στα άτομα υπήρχε μια εμφανής οπισθοχώρηση σχετικά με την συμμετοχή τους σε δραστηριότητες μεταξύ του 2007 [14,5%] και του 2011 [11,7%] μπορεί να εξηγηθεί μέσω των πολλαπλών επιπτώσεων της έντονης οικονομικής κρίσης που βίωσε η χώρα⁷.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Δια Βίου όλο και περισσότερο λαμβάνουν χώρα μέσα στο χρόνο εργασίας. Η πρόκληση για τα ανεπίσημα ή μη τυπικά προγράμματα στην εκπαίδευση ενηλίκων, τα οποία λαμβάνουν χώρα εκτός του χρόνου εργασίας, είναι να δημιουργήσουν τις συνθήκες που ευνοούν την αντίληψή τους ως μια δραστηριότητα "ανάπαυσης" (Thoidis I. & Pnevmatikos D., 2014:14). Ωστόσο οι πεποιθήσεις των ατόμων σχετικά με την συμμετοχή ή μη σε εκπαιδευτικά προγράμματα ενδέχεται να διαφοροποιούνται ανάλογα με τις επαγγελματικές και προσωπικές τους ανάγκες, και από το κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο.

Σημαντικός παράγοντας που διαφοροποιεί τις προσδοκίες και τη σημασία που αποδίδεται στην εκπαίδευση θεωρείται το επίπεδο εκπαιδευτικής επίτευξης του και η ηλικία του εκπαιδευομένου, αλλά όχι το φύλο του (OECD, 2021). Πράγματι, πρόσφατα στοιχεία στην Ελλάδα έδειξαν ότι όσο πιο εκπαιδευμένο είναι το άτομο, τόσο πιο πιθανό είναι να συμμετάσχει σε προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης (ΕΣΥΕ, 2009). Η κατάσταση οπισθοδρόμησης της Ελλάδας μεταξύ 2007 [12,7%] και 2011 [9,6%] εμφανίζεται και πάλι στη συμμετοχή του ελληνικού ενήλικου πληθυσμού σε δραστηριότητες μη τυπικής εκπαίδευσης, ενισχύοντας αυτή την ιδέα της αποεπένδυσης της χώρας κατά την περίοδο της οικονομικής ύφεσης που προκλήθηκε από την οικονομική κρίση της ευρωζώνης το 2008⁸.

Επιπλέον, σημαντικό μέρος του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων διατίθεται για εκπαιδευτικές δραστηριότητες, για την απόκτηση νέων δεξιοτήτων ή την περαιτέρω ανάπτυξη υπαρχουσών. Αυτές οι δεξιότητες και ικανότητες είναι άμεσα σχετικές με την επαγγελματική (είτε προσωπική είτε κοινωνική ανάπτυξη τους). Ωστόσο, στην Ελλάδα, η πρακτική να αξιοποιεί κανείς τον ελεύθερο χρόνο του για εκπαίδευση που σχετίζεται με το επάγγελμα, καθίσταται βασική της εμπειρίας των περισσότερων ατόμων.

7 . Eurostat (2006), τελευταία πρόσβαση 17/09/2023.

8 . Eurostat (2006), τελευταία πρόσβαση 17/09/2023.

Συνοψίζοντας, η συνεχιζόμενη εκπαίδευση μπορεί να αντιμετωπίσει την ανασφάλεια στην απασχόληση παρέχοντας έναν τρόπο για την αύξηση των γνώσεων και την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης του ατόμου κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου. Μέσω της συνεχούς εκπαίδευσης, τα άτομα μπορούν να αποκτήσουν νέες γνώσεις, δεξιότητες και προσόντα, ανεξάρτητα από την τρέχουσα απασχόλησή τους. Αυτό μπορεί να αυξήσει την αυτοπεποίθησή τους και να τους επιτρέψει να αντιμετωπίσουν την ανασφάλεια στην απασχόληση με περισσότερες επιλογές. Κατά συνέπεια, η συνεχιζόμενη εκπαίδευση μπορεί να λειτουργήσει ως τρόπος απόδρασης από την ανεργία και την ανασφάλεια, δίνοντας στα άτομα τη δυνατότητα να επενδύσουν στον εαυτό τους και να εξελίσσουν τις δεξιότητές τους για μελλοντικές επαγγελματικές ευκαιρίες.

B ΚΕΦΑΛΑΙΟ

2.1 Εννοιολογικός προσδιορισμός του Ελεύθερου Χρόνου

Τα τελευταία χρόνια, οι ποσοτικές και ποιοτικές διαστάσεις του ελεύθερου χρόνου έχουν αποτελέσει αντικείμενο εντατικής και εκτεταμένης έρευνας, υπογραμμίζοντας τη σημασία και την αναγκαιότητά του ως ουσιαστικό μέρος της συνολικής καθημερινότητας του ατόμου. Η σημασία του ελεύθερου χρόνου και η ποικιλία των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει προσελκύουν ανθρώπους από όλα τα κοινωνικά στρώματα και ανεξαρτήτως ηλικίας και φύλου. Παρά τις υπάρχουσες ανισότητες, αυτά τα θέματα συνεχίζουν να συγκινούν και να ενδιαφέρουν πολλούς ερευνητές (Κορωναίου, 1996:12).

Σύμφωνα με τον Oraschowski (1990, όπως αναφέρεται στο Θωίδης, 2000), ο συνολικός χρόνος ζωής του ατόμου διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες: ελεύθερος χρόνος, υποχρεωτικός ή δεσμευμένος χρόνος, και ετεροκαθορισμένος ή εξαρτημένος χρόνος. Ο ελεύθερος χρόνος χαρακτηρίζεται από τον αυτοπροσδιορισμό του ατόμου, δηλαδή την ελευθερία επιλογής του πώς θα τον αξιοποιήσει. Πρόκειται για τον χρόνο που το άτομο αφιερώνει σε δραστηριότητες που το ευχαριστούν και το αναπτύσσουν προσωπικά, χωρίς εξωτερικές πιέσεις ή υποχρεώσεις. Ο υποχρεωτικός χρόνος, στον οποίο το άτομο συμμετέχει σε δραστηριότητες από υποχρέωση ή ανάγκη, μπορεί να περιλαμβάνει οικογενειακές ευθύνες, κοινωνικές υποχρεώσεις ή άλλες δραστηριότητες που δεν επιλέγει ελεύθερα αλλά αισθάνεται την ανάγκη να εκτελέσει. Ο ετεροκαθορισμένος χρόνος αναφέρεται κυρίως στον εργασιακό χρόνο, όπου οι δραστηριότητες και τα καθήκοντα καθορίζονται από εξωτερικούς παράγοντες, όπως οι απαιτήσεις του εργοδότη. Αν και συχνά συνδέεται με την εργασία, μπορεί να περιλαμβάνει και άλλες καταστάσεις όπου το άτομο δεν έχει την ελευθερία να καθορίσει πώς θα χρησιμοποιήσει τον χρόνο του (Θωίδης, 2000:6).

Στην πιο πρόσφατη βιβλιογραφία, η έννοια του ελεύθερου χρόνου έχει εξελιχθεί και αντιτίθεται στον χρόνο των υποχρεώσεων, ο οποίος περιλαμβάνει αναγκαστικές δραστηριότητες που το άτομο πρέπει να εκτελέσει. Ο χρόνος των υποχρεώσεων περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες που το άτομο αναλαμβάνει από ανάγκη ή υποχρέωση, όπως επαγγελματικά καθήκοντα, οικιακές εργασίες, και άλλες παρόμοιες δραστηριότητες. Αντίθετα, ο χρόνος αυτοδιάθεσης συνδέεται με την αυτοπραγμάτωση, την προσωπική ανάπτυξη και την καλλιέργεια της προσωπικότητας όπου το υποκείμενο μπορεί να τον χρησιμοποιήσει όπως επιθυμεί (Θωίδης, 2000:6).

Σήμερα, ο ελεύθερος χρόνος δεν θεωρείται απλώς το χρονικό υπόλοιπο μετά την εργασία. Αντιθέτως, θεωρείται σημαντικός για την αυτοπραγμάτωση, την προσωπική ανάπτυξη και την καλλιέργεια της προσωπικότητας. Μέσω του ελεύθερου χρόνου, το άτομο μπορεί να επιδοθεί σε

δραστηριότητες που προάγουν την ατομική του ευεξία, την ψυχική του υγεία και την κοινωνική του αλληλεπίδραση. Έτσι, ο τρόπος αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου γίνεται ένας κρίσιμος παράγοντας για την ποιότητα ζωής του ατόμου, συνδυάζοντας την ελευθερία επιλογής δραστηριοτήτων και την ικανοποίηση που προκύπτει από την ενασχόληση με αυτές (Πνευματικός, Θωίδης & Γάκη, 2008).

2.2. Ελεύθερος χρόνος και Ενήλικες

Η έννοια του ελεύθερου χρόνου δεν είναι μια καινούργια έννοια καθώς την συναντάμε ήδη από την αρχαία Ελλάδα⁹. Σύμφωνα με τον Kleiber (1999) οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι, όπως ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης, θεωρούσαν τον ελεύθερο χρόνο ως την ελεύθερη διάθεση χρόνου έξω από τις υποχρεώσεις και τις απαιτήσεις της εργασίας του ατόμου, ως μια ευκαιρία για πνευματική ανάπτυξη και περισυλλογή. Θεωρούσαν ότι τα κοινωνικά υποκείμενα μετά το πέρας της εργασίας τους θα έπρεπε να αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο για την δική τους πνευματική και σωματική εξέλιξη. Ο Nietzsche παρατηρεί ότι η εργασία έχει γίνει τόσο κουραστική, ώστε τις στιγμές που δεν εργάζεται κανείς, επιθυμεί «να ξαπλώσει και να απλωθεί χωρίς να το κάνει σε όλο του το μήκος και το «πλάτος» (Nietzsche, 2001: 184). Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει μια διάκριση μεταξύ του χρόνου που αφιερώνουμε για προσωπικές δραστηριότητες και ανάπαυση, γνωστός και ως "ελεύθερος χρόνος," και του χρόνου που αφιερώνουμε στην εργασία και τις εργασιακές υποχρεώσεις.

Πράγματι, ο ελεύθερος χρόνος των ενηλίκων σήμερα έχει μειωθεί σημαντικά λόγω των αυξημένων υποχρεώσεων, κυρίως στον τομέα της εργασίας και της οικογένειας, που καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος της καθημερινής τους ρουτίνας. Με την πρόοδο του χρόνου και τις συνεχείς απαιτήσεις της κοινωνίας, φαίνεται ότι οι στιγμές ξεκούρασης και ψυχαγωγίας γίνονται ολοένα και πιο περιορισμένες. Ωστόσο, η σημασία του ελεύθερου χρόνου για τους ενήλικες αποτελεί αντικείμενο σημαντικής έρευνας, καθώς η ορθή διαχείρισή του μπορεί να συμβάλει στην ολοκληρωμένη κοινωνικοσυναισθηματική και επαγγελματική τους εξέλιξη. Μέσω του ελεύθερου χρόνου, οι ενήλικες έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν νέες δεξιότητες και να βελτιώσουν τις επικοινωνιακές τους ικανότητες, ενώ ταυτόχρονα εξοικειώνονται με διάφορους κοινωνικούς ρόλους και δραστηριότητες. Αντίθετα, η ανεπαρκής διαχείριση αυτού του χρόνου μπορεί να οδηγήσει σε αρνητικές κοινωνικές συμπεριφορές και προβλήματα στην προσωπική και επαγγελματική τους ζωή (Opic & Duranovic, 2014).

9. Γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τις κοινωνιολογικές θεωρίες (Κορωνάιου, 1996:15)

Έτσι, παρατηρείται μια σαφής ορθολογική διάκριση μεταξύ εργασιακού και ελεύθερου χρόνου. Οι άνθρωποι έχουν ορισμένες ώρες αφιερωμένες για την εργασία και τις υποχρεώσεις τους, ενώ ο υπόλοιπος χρόνος θεωρείται ελεύθερος για ατομικές δραστηριότητες, ψυχαγωγία, κοινωνικές συναντήσεις και άλλες ελεύθερες επιλογές (Θωίδης 2000).

Επιπλέον, η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η αυξημένη αυτονομία στην εργασία έχουν οδηγήσει σε αυξημένη ευαισθητοποίηση για την ισορροπία μεταξύ εργασίας και προσωπικής ζωής. Παρατηρούμε ότι ο ελεύθερος χρόνος αποδίδεται ως μια μη-δραστηριότητα που δεν έχει καμία σχέση με τους εγγενώς ενεργούς ορισμούς του ελεύθερου χρόνου στις αρχαίες περιόδους και στον Μεσαίωνα. Ο Nietzsche διαπιστώνει ότι «η εργασία παίρνει όλη την καλή συνείδηση με το μέρος της» και ότι «η επιθυμία για χαρά ήδη αυτοαποκαλείται ανάγκη για ανάρρωση» (Nietzsche, 2001:184) - για την οποία οι άνθρωποι ντρέπονται. Τα άτομα βιώνουν συνεχώς ένα αίσθημα φόβου και ανησυχίας, φοβούνται ότι θα χάσουν κάτι και είναι πάντα σε εγρήγορση. Οι απαιτήσεις της καθημερινής ζωής δεν αφήνουν πλέον χρόνο για τελετές, ευγένεια σε ανθρώπινες σχέσεις, ή για βαθιές κουβέντες. Το συνεχές κυνήγι του κέρδους εξαντλεί το πνεύμα του ανθρώπου, και υπάρχει η αντίληψη ότι η αρετή σήμερα συνίσταται στο να καταφέρεις να πετύχεις κάτι σε όσο το δυνατόν λιγότερο χρόνο, όχι στο να απολαμβάνεις τον χρόνο σου¹⁰ (Nietzsche, 2001: 184). Ο Habermas (1971) θεωρεί ότι η έννοια της αναψυχής έχει δευτερεύουσα σημασία «σε μια κοινωνία όπου η κεντρική κατηγορία παραμένει η εργασία».

Ο ελεύθερος χρόνος των ενηλίκων αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό διάστημα για ψυχολογική χαλάρωση και επανόρθωση. Είναι η περίοδος όπου μπορούν να επενδύσουν σε διάφορες δραστηριότητες που ενισχύουν τις κοινωνικές τους σχέσεις και παράλληλα βοηθούν στην ανάπτυξη τους. Με την σωστή διαχείριση αυτού του χρόνου, μπορούν να ενισχύσουν την ψυχολογική τους ευεξία και να αποφύγουν αρνητικά παρασκήνια. Πρόσφατες έρευνες υποδεικνύουν ότι η παλαιότερη διάκριση μεταξύ αναψυχής και εργασίας δεν είναι πλέον ικανοποιητική.

Ο ελεύθερος χρόνος, λοιπόν, μπορεί να οριστεί ως «ο ελεύθερος χρόνος που παραμένει μετά την εκπλήρωση των υποχρεώσεων». Η εργασία είναι η πιο σημαντική υποχρεωτική αποστολή και παραδοσιακά θεωρείται αντίθετη με την ανάπαυση, ενώ άλλες υποχρεώσεις περιλαμβάνουν καθημερινές δραστηριότητες όπως ο ύπνος, η διατροφή, η φροντίδα των μελών της οικογένειας και οι οικιακές εργασίες. Ο ελεύθερος χρόνος των ενηλίκων αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό διάστημα για ψυχολογική χαλάρωση και επανόρθωση. Είναι ο χρόνος κατά τον οποίο οι άνθρωποι μπορούν να κάνουν αυτό που επιθυμούν, τουλάχιστον μερικώς, αν και ο ελεύθερος χρόνος μπορεί να περιορίζεται από πολλούς περιορισμούς, όπως ο χρόνος και τα χρήματα, οι διαθέσιμοι πόροι, οι

10. Κρίνοντας από τις περιγραφές του Νίτσε, φαίνεται ότι οι άνθρωποι έχουν χαθεί σε αυτό που οι αρχαίοι Έλληνες θα περιέγραφαν ως ασχολία.

απόψεις άλλων ανθρώπων και η περιορισμένη γνώση των δυνατοτήτων για την αξιοποίησή του (Thoidis I. & Pnevmatikos D., 2014).

2.3. Η Σημαντικότητα του Ελεύθερου χρόνου για τους ενήλικες

Ο ελεύθερος χρόνος είναι για όλους και δεν εξαρτάται μόνο από το εισόδημα ή την κοινωνική θέση των ανθρώπων. Αντίθετα, το να έχεις χρήματα και να έχεις ελεύθερο χρόνο παρουσιάζονται μερικές φορές ως αντίθετα: «χρήματα και καριέρα ή ελεύθερος χρόνος και οικογένεια» (Gerdemann, 2021). Το να είσαι πλούσιος δεν σημαίνει πλέον να έχεις χρόνο να απολαύσεις τον πλούτο σου. Η αυξανόμενη ανησυχία για την «ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής» οδηγεί στη δημιουργία νέων μοντέλων εργασίας που έχουν ως στόχο να προσφέρουν περισσότερη ευελιξία στον εργαζόμενο, επιτρέποντάς του να αποφασίζει πότε και πού θέλει να εργαστεί και πώς θέλει να αξιοποιήσει τον ελεύθερο του χρόνο. Αυτές οι αλλαγές επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τόσο την εργασία όσο και τον ελεύθερο χρόνο, καθώς δεν περιορίζονται πλέον από προκαθορισμένες χρονικές δομές, όπως συνέβαινε κατά την περίοδο της εκβιομηχάνισης.

Ο Markovits καταθέτει την ιδέα της "παγίδας αξιοκρατίας," που αναφέρεται σε μια κατάσταση όπου οι άνθρωποι σε υψηλές κοινωνικές θέσεις και επαγγελματικές θέσεις (δηλαδή, οι ελίτ) αφιερώνουν τόσο πολύ χρόνο και προσοχή στην εργασία τους που έχει ως αποτέλεσμα να παρεμβαίνει στην υγεία τους, τους εμποδίζει να σχηματίσουν ισχυρές σχέσεις με τα παιδιά τους, εμποδίζει τις καλές σχέσεις με τους συζύγους τους και ακόμη και καθιστά δυσκολότερη την ικανοποιητική σεξουαλική ζωή» (Karma, 2019: 22). Αντίθετα, οι Hoang και Knabe (2020:25) επισημαίνουν σε μια μελέτη που διεξήγαγαν στο Ηνωμένο Βασίλειο ότι σε σύγκριση με τον εργαζόμενο πληθυσμό οι άνεργοι αφιερώνουν περισσότερο τον ελεύθερο χρόνο τους σε πιο ευχάριστες δραστηριότητες. Εν γένει, πιστεύουμε ότι η συμπύκνωση του ελεύθερου χρόνου των ατόμων σε ολοένα συντομότερα χρονικά πλαίσια μπορεί να οδηγήσει σε μια εντατικοποίηση του τρόπου με τον οποίο αξιοποιούν αυτόν τον χρόνο. Αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των δραστηριοτήτων περιπέτειας και των ταξιδιωτικών εμπειριών, όπως το bungee jumping και η ελεύθερη πτώση με αλεξίπτωτο, που γίνονται όλο και πιο δημοφιλείς.

Η ορθή διαχείριση του χρόνου είναι σημαντική για τους ενήλικες, καθώς αυτή είναι μια φάση επαγγελματικού και ηθικού σχηματισμού. Η διαχείριση του χρόνου είναι μία από τις κύριες προκλήσεις για τους ενήλικες, οι οποίοι αντιμετωπίζουν πολλές άλλες προκλήσεις που προκαλούνται από τα προβλήματα του κοινωνικού, οικονομικού και πολιτικού συστήματος (Drucker, 2005). Η επιτυχία στην οικονομία της γνώσης έρχεται σε όσους γνωρίζουν τον εαυτό τους, τα πλεονεκτήματά

τους, τις αξίες τους και τον τρόπο με τον οποίο αποδίδουν καλύτερα. Με αυτόν τον τρόπο υπογραμμίζει ότι ο χρόνος αποτελεί περιοριστικό παράγοντα. Λόγω της φύσης της γνώσης και της διαχείρισης, η διαφορά μεταξύ του να σπαταλά κανείς τον χρόνο του ή να τον χρησιμοποιεί με σύνεση είναι θέμα αποτελεσματικότητας και αποτελεσμάτων. Επιπλέον, η ισορροπία μεταξύ προσωπικής ζωής και εργασίας έχει αναδειχθεί ως ένα από τα κυριότερα θέματα. Σε πολλές περιπτώσεις, η αντίληψη του χρόνου είναι υποκείμενη και εξαρτάται από τις καταστάσεις και τους παράγοντες που επηρεάζουν τον καθένα. Κατανοώντας αυτήν την αντίληψη, μπορούμε να βελτιώσουμε τη διαχείριση του χρόνου μας και να επιδιώξουμε μια ισορροπία μεταξύ εργασίας και προσωπικής ζωής (Θωίδης 2000).

2.4. Λόγοι συμμετοχής ενηλίκων σε προγράμματα ελεύθερου χρόνου

Η συμμετοχή των ενηλίκων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο τους διαμορφώνει ένα συγκεκριμένο οργανωτικό πλαίσιο που επηρεάζεται από τους λόγους που τους παρακινούν να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Το θέμα αυτό έχει εξεταστεί από πολλές προηγούμενες μελέτες και είχε σημαντικό αντίκτυπο στον τρόπο δομής του τομέα της εκπαίδευσης ενηλίκων (Καραλής, Θ., 2013). Σε μια πρώιμη μελέτη για τα κίνητρα των ενηλίκων να συμμετάσχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα, ο Houle (1961) τόνισε τη σημασία του πού κατευθύνονται τα κίνητρά τους - είτε προς στόχους, δραστηριότητες ή μάθηση. Στον ελεύθερο χρόνο, η εσωτερική κίνηση είναι ζωτικής σημασίας για την ενθάρρυνση των ανθρώπων να αφιερώνουν χρόνο σε δραστηριότητες, επειδή τους παρακινεί να επιδιώξουν στόχους και να αναπτύξουν σχέδια δράσης. Σύμφωνα με τη θεωρία του αυτοπροσδιορισμού των Ryan & Deci (2000), η ανθρώπινη συμπεριφορά επηρεάζεται από τρία είδη κινήτρων που κινούνται σε ένα φάσμα. Από τη μία άκρη βρίσκεται η έλλειψη κάθε είδους κινήτρου (amotivation), ενώ στην άλλη άκρη βρίσκεται η πλήρης ενεργοποίηση και δέσμευση (intrinsic motivation). Ενδιάμεσα, υπάρχουν οι εξωτερικοί παράγοντες που μπορούν να οδηγήσουν το άτομο είτε σε παθητική συμμόρφωση είτε στη σταδιακή εσωτερίκευση τους (extrinsic motivation).

Ακολούθως, οι Weissinger και Bandolos ανέπτυξαν ένα εργαλείο, την "Κλίμακα Μέτρησης Εσωτερικού Κινήτρου στον Ελεύθερο Χρόνο", το οποίο βασίζεται σε τέσσερα κύρια κίνητρα. Το πρώτο είναι η αυτοδιάθεση, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τα άτομα να κάνουν εθελοντικές επιλογές με βάση τις ανάγκες τους. Το δεύτερο είναι η ικανότητα, θέλουν ανατροφοδότηση για τις δεξιότητές τους. Το τρίτο κίνητρο είναι η δέσμευση, η οποία αντανακλάται στη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες αναψυχής και στην αισιόδοξη άποψη τους για τις δραστηριότητες αναψυχής. Τέλος, το τέταρτο κίνητρο είναι η πρόκληση για το πώς αντιμετωπίζουν τις επιλογές τους, που μπορεί να

μην ταιριάζουν ακριβώς με τις δεξιότητές τους, αλλά χωρίς να τις εγκαταλείπουν. (Weissinger & Bandalos, 1995:383-384). Οι ενήλικες που επιλέγουν να συμμετάσχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης βασίζουν την απόφασή τους σε διάφορα κίνητρα. Αυτά μπορούν να περιλαμβάνουν εξωτερικούς παράγοντες, όπως οικονομικά και επαγγελματικά οφέλη, καθώς και εσωτερικά κίνητρα, όπως η ανάγκη για αυτοπροσωπική ανάπτυξη και η επιθυμία για νέες γνώσεις.

Ωστόσο, σύμφωνα με τη μελέτη των Beggs et al. (2014), τα κίνητρα των ενηλίκων για συμμετοχή σε προγράμματα αναψυχής διαφέρουν ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα στην οποία ανήκουν. Άτομα ηλικίας 18-24 ετών δείχνουν ενδιαφέρον για την απόκτηση δεξιοτήτων και κοινωνικών πτυχών. Από την άλλη πλευρά, οι νέοι 25-34 ετών ενδιαφέρονται να αποκτήσουν δεξιότητες αλλά έχουν στόχο να επιτύχουν υψηλά επίπεδα επιτυχίας. Η ηλικία αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει τις επιλογές εκπαίδευσης των ενηλίκων. Συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι οι νεότεροι, κυρίως κάτω των 45 ετών, έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να επιδιώξουν εκπαιδευτικά προγράμματα για ενήλικες. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι όταν υπάρχουν ευκαιρίες για επαγγελματική ανάπτυξη, οι ίδιοι και οικογενειακοί παράγοντες συχνά τους υποστηρίζουν σε αυτήν την προσπάθεια. Ωστόσο, άτομα που βρίσκονται πιο κοντά στο τέλος της επαγγελματικής τους πορείας έχουν τάση να εμφανίζουν μικρότερη προθυμία να συμμετάσχουν σε προγράμματα κατάρτισης και να λαμβάνουν λιγότερη υποστήριξη από τον εργοδότη τους (Kyndt, Michielsens, Van Nooten, Nijjs & Baert 2011).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η μελέτη του Ahl (2006), η οποία δηλώνει ξεκάθαρα στο συμπέρασμά της ότι το κίνητρο των ενηλίκων να συμμετάσχουν στην περαιτέρω εκπαίδευση είναι άμεσης σημασίας καθώς η δια βίου μάθηση θεωρείται πλέον ως λύση στο πιεστικό πρόβλημα των μεθόδων αύξησης της ανεργίας, ιδίως για ανειδίκευτους εργάτες. Ωστόσο, η δουλειά της συνοψίζεται στο σχετικό ζήτημα των φραγμών που εμποδίζουν τους ενήλικες να αναλάβουν δράση και να μάθουν. Οι ερευνητές πιστεύουν ότι η απάντηση βρίσκεται πίσω από το κίνητρο. Πιο αναλυτικά, πέρα από την εκπαιδευτική έρευνα σε ενήλικες, πρέπει να μιλήσουμε και για την κινητοποίηση των ατόμων γενικότερα. Εάν ένα άτομο είναι διστακτικό, αμφίβολο και ανασφαλές για ενέργειες που απαιτούν προσπάθεια, χρήματα και διαχείριση της πιθανότητας αποτυχίας, τότε σίγουρα δεν θα επιλέξει την εκπαίδευση.

Συνολικά, η ανάλυση δείχνει ότι οι ενήλικες παρακινούνται να συμμετέχουν σε δραστηριότητες αναψυχής κυρίως από εσωτερικούς παράγοντες και αυτοκαθορισμένες τάσεις, αν και αυτοί οι παράγοντες ποικίλλουν ανά ηλικιακή ομάδα. Τα κύρια κίνητρα εστιάζονται στο κοινωνικό επίπεδο, στην απόκτηση ή βελτίωση δεξιοτήτων, στην εκπαίδευση και στην ανάγκη απόδρασης από τον σύγχρονο τρόπο ζωής. Για τη μέτρησή τους, έχουν αναπτυχθεί κλίμακες όπως η κλίμακα για τη μέτρηση του εσωτερικού κινήτρου του ελεύθερου χρόνου και η κλίμακα κινήτρων

ελεύθερου χρόνου, η τελευταία από τις οποίες είναι πιο γνωστή (Weissingner & Bandolos, 1995; Beggs et al., 2014).

2.5. Δομημένες και Μη δομημένες Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου

Οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων διακρίνονται σε δύο κύριες κατηγορίες. Η πρώτη περιλαμβάνει τις δομημένες δραστηριότητες, οι οποίες έχουν συγκεκριμένη οργάνωση, πραγματοποιούνται σε τακτική βάση, καθοδηγούνται από επαγγελματίες ή οργανισμούς, και έχουν συγκεκριμένους στόχους που αφορούν κοινωνική, επαγγελματική ή προσωπική ανάπτυξη. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τις μη δομημένες δραστηριότητες, οι οποίες επιλέγονται πιο ελεύθερα και αυθόρμητα από τους ενήλικες, με κύριο στόχο την ψυχαγωγία και την κοινωνικοποίηση, χωρίς συγκεκριμένη συχνότητα ή διάρκεια (Mahoney & Stattin, 2000· Fletcher, Nickerson & Wright, 2003· Mahoney, Eccles & Larson, 2004).

Οι ενήλικες συμμετέχουν σε μια ευρεία ποικιλία εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων, οι οποίες κυμαίνονται από μοναχικές και παθητικές, όπως η παρακολούθηση διαδικτυακών μαθημάτων και η χρήση εκπαιδευτικού λογισμικού, μέχρι αυθόρμητες δραστηριότητες όπως οι κοινωνικές συναναστροφές σε ομάδες μελέτης, καθώς και οργανωμένες δραστηριότητες όπως τα σεμινάρια. Επιπλέον, συμμετέχουν σε εθελοντικές δραστηριότητες και αμειβόμενες απασχολήσεις που συχνά συνδέονται με την επαγγελματική ανάπτυξη και εκπαίδευση. Η συμμετοχή των ενηλίκων σε αυτά τα προγράμματα και δραστηριότητες έχει συνδεθεί με διάφορα σωματικά, ψυχολογικά και επαγγελματικά οφέλη. Ερευνητικά δεδομένα υποδεικνύουν ότι οι εκπαιδευτικές επιλογές των ενηλίκων μπορεί να έχουν μακροχρόνιες επιπτώσεις στην προσωπική και επαγγελματική τους ανάπτυξη.

Η συμμετοχή σε δομημένες δραστηριότητες προσφέρει πλεονεκτήματα για τους ενήλικες. Καταρχάς, δημιουργούνται δεσμοί και συνεργατικές σχέσεις καθώς οι δραστηριότητες αυτές ενεργοποιούν την κοινωνική διάσταση και τη συνεργασία μεταξύ των υποκειμένων. Δεύτερον, εμπλοκή των ενηλίκων σε δομημένες δραστηριότητες συνδέεται με την ανάπτυξη ψυχοκοινωνικών δεξιοτήτων. Τρίτον, η ενεργός συμμετοχή των ενηλίκων σε δομημένες δραστηριότητες συνδέεται με βελτιωμένη επίδοση και αποδοτικότητα στην εργασία, καθώς και με πιο θετική στάση στο περιβάλλον της οικογένειας. Τέλος, κατά κάποιον τρόπο, η συμμετοχή σε δομημένες δραστηριότητες λειτουργεί ως αντίδραση έναντι αρνητικών συμπεριφορών και παράλληλα ενθαρρύνει την ένταξη και την αλληλεπίδραση στην κοινωνία. Παράλληλα, δεν πρέπει να παραβλέπουμε τη σημασία της χαλάρωσης, της αναψυχής και της κοινωνικής επαφής μέσα σε πιο μη δομημένα πλαίσια (Mahoney & Stattin, 2000).

Οι σύγχρονες έρευνες που εστιάζουν στον ελεύθερο χρόνο ως ένα πλαίσιο για την προσωπική ανάπτυξη των ενηλίκων έχουν προσελκύσει το ενδιαφέρον του κοινού. Αυτό έχει οδηγήσει πολλές χώρες να δημιουργήσουν εκπαιδευτικά προγράμματα με στόχο την ενίσχυση των δεξιοτήτων των ενηλίκων. Παρόλο που ο ελεύθερος χρόνος των ενηλίκων αρχίζει μετά τις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις, διάφοροι οργανισμοί- είτε δημόσιοι είτε ιδιωτικοί- σε πολλές χώρες λειτουργούν ως κέντρα οργανωμένων δραστηριοτήτων, προσφέροντας στους ενήλικες ευκαιρίες για συμμετοχή. Σύμφωνα με τον OECD (1999), οι εγκαταστάσεις σε χώρες όπως ο Καναδάς, η Γαλλία και το Βέλγιο έχουν μετατραπεί σε ανοιχτούς χώρους μάθησης, προσφέροντας διάφορα προγράμματα δραστηριοτήτων για ενήλικες, τις οικογένειές τους και την τοπική κοινωνία. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Lauzon (2013), οι συγκεκριμένες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε εκπαιδευτικά ιδρύματα και αποτελούν οργανωμένα πλαίσια μάθησης για ενήλικες δεν μόνο παρέχουν ευκαιρίες μάθησης και ανάπτυξης στα πλαίσια της δια βίου εκπαίδευσης, αλλά επίσης συμβάλλουν στην εξάλειψη των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων, διότι απευθύνονται σε όλους τους ενήλικες ανεξαρτήτως οικονομικής κατάστασης. Με αυτόν τον τρόπο, ο ελεύθερος χρόνος κάθε ενήλικα μπορεί να αποτελείται από μια ποικιλία δομημένων δραστηριοτήτων που μπορεί να επιλέξει να συμμετάσχει.

Γ. Κεφάλαιο

3.1. Μεθοδολογία ανάλυσης

Η παρούσα έρευνα αφορά την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου από τους ενήλικες μέσα από την εμπλοκή τους στην δια βίου μάθηση (Θωΐδης, 2012:97). Ως καταλληλότερη μέθοδος έρευνας επιλέχθηκε η ποσοτική ανάλυση μέσω στατιστικής επεξεργασίας των αποτελεσμάτων ενός δομημένου ερωτηματολογίου. Προκειμένου να εξετάσουμε τον σκοπό της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν επιλέχθηκε η ποσοτική προσέγγιση η οποία μας επέτρεψε να ελέγξουμε την επιβεβαίωση ή μη συγκεκριμένων υποθέσεων που προέκυψαν μέσα από την εξέταση του θεωρητικού πλαισίου και άλλων παρόμοιων ερευνών και να προσδιορίσουμε τις σχέσεις μεταξύ συγκεκριμένων μεταβλητών επαληθεύοντας ή μη τις εκτιμήσεις και τις προβλέψεις μας. Ο λόγος επιλογής της συγκεκριμένης μεθόδου οφείλεται στα ίδια τα ερωτήματα που καλούμαστε να διερευνήσουμε και στο σύνολό τους είναι είτε περιγραφικά είτε αφορούν συσχετίσεις μεταξύ δημογραφικών ομάδων, όπως φαίνεται παρακάτω:

1ο Ερευνητικό ερώτημα: Με ποια κριτήρια επιλέγουν να διαχειρίζονται τα άτομα την συμμετοχή τους σε δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου;

2ο ερευνητικό ερώτημα: α) Ποιες διαφορές υπάρχουν ανάμεσα στα δυο φύλα αναφορικά με τον τρόπο επιλογής; β) Και ποιες διαφορές υπάρχουν ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα στην οποία ανήκει κάποιος; γ) Ποιες διαφορές υπάρχουν ανάμεσα στους εκπαιδευόμενους διαφορετικής εκπαιδευτικής βαθμίδας;

Επιπλέον, η ποσοτική έρευνα θεωρήθηκε καταλληλότερη καθώς ένας από τους στόχους της έρευνας ήταν η εξέταση ενός αρκετά μεγάλου δείγματος εκπαιδευομένων με διαφορετικά χαρακτηριστικά εξασφαλίζοντας μεγαλύτερη ειλικρίνεια από την πλευρά του δείγματος και αντικειμενικότητα από την πλευρά του ερευνητή. Η χρησιμοποίηση ενός σωστά δομημένου ερωτηματολογίου είναι επιτακτική για την συλλογή και ανάλυση των δεδομένων. Το ερωτηματολόγιο αποτελεί το εργαλείο μέσω του οποίου θα αντληθούν όλα τα δεδομένα που κρίθηκαν σημαντικά για την έρευνα. Αποτελεί τον πλέον εύκολο αλλά και άμεσο τρόπο για την συλλογή των δεδομένων. Με τη χρήση τυποποιημένων στατιστικών εργαλείων περιγράφονται οι απαντήσεις στα προκαθορισμένα ερωτήματα που έχουν τεθεί, με σκοπό την κατανομή του ελεύθερου χρόνου αλλά και των γενικότερων αιτιών που την επηρεάζουν.

Ο σκοπός της έρευνας είναι να μπορεί να γενικευτεί από ένα μικρό σύνολο δείγματος σε μια περιοχή (περιφέρεια) ώστε η συγκριτική ανάλυση να μπορεί να περιγράψει το σύνολο του πληθυσμού της περιοχής ή και άλλων περιοχών με αντίστοιχα δημογραφικά χαρακτηριστικά. Η περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας επιλέχθηκε γιατί σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat (2023) τοποθετείται στην πέμπτη θέση με το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, με 34,3%.

3.2. Αναγκαιότητα της έρευνας

Ο ελεύθερος χρόνος αποτελεί ίσως το ποιοτικότερο χρονικό διάστημα της ζωής του ανθρώπου. Η ελευθερία επιλογής και απόφασης του τρόπου με τον οποίο θα εκμεταλλευτεί κάποιος τον ελεύθερο του χρόνο αποτελεί κεκτημένο δικαίωμα όλων των ανθρώπων. Η σημαντική επιρροή που έχουν αυτές οι επιλογές στην ζωή του καθενός έχει οδηγήσει σε πληθώρα ελληνικών και ξένων ερευνών που εξετάζουν την σωστή διαχείριση του χρόνου των ενηλίκων.

Στην κατηγορία αυτή των ανθρώπων ο προσδιορισμός του χρόνου και η σωστή διαχείρισή του μπορεί να βελτιώσει την συμπεριφορά και την ένταξη αυτών στην κοινωνία κατά μεγαλύτερο βαθμό. Η σωστή διαχείριση του ελεύθερου χρόνου είναι ιδιαίτερα σημαντική στην διαμόρφωση των κοινωνικών δεξιοτήτων και της ποιότητας ζωής. Παρόλα αυτά οι έρευνες που σχετίζονται με την διαχείριση του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων είναι περιορισμένες σε παγκόσμιο επίπεδο.

3.3. Συμμετέχοντες

Στην έρευνα συμμετείχαν εθελοντικά 251 ενήλικες εκπαιδευόμενοι από τρεις νόμους της περιφέρειας της Δυτικής Μακεδονίας, την Καστοριά, την Κοζάνη και την Φλώρινα. Η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος αναζητήθηκε μέσω της τυχαίας επιλογής του. Πριν τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, διευκρινίστηκε ο σκοπός της έρευνας και το πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται ενώ παράλληλα δηλώθηκε ρητά η εξασφάλιση της ανωνυμίας τους καθώς δεν απαιτούνταν επώνυμη συμμετοχή παρά μόνο δήλωση του φύλου, της ηλικίας, του επιπέδου μόρφωσης, της εργασιακής τους κατάστασης καθώς και της οικογενειακής τους κατάστασης. Από το σύνολο των συμμετεχόντων οι 155, δηλαδή το 62,8% του δείγματος, ήταν γυναίκες και οι 96, δηλαδή το 38,2%, αποτέλεσαν οι άνδρες. Οι ηλικίες των συμμετεχόντων κατηγοριοποιήθηκαν σε τρεις τάξεις. Η πρώτη απαρτίστηκε από εκπαιδευόμενους από 18 έως και 25 ετών, η δεύτερη από 25 έως και 35 και στην τρίτη κατηγορία συμπεριελήφθησαν οι εκπαιδευόμενοι των οποίων η ηλικία ξεπερνούσε τα 35 έτη έως τα 65 έτη. Ειδικότερα, η πρώτη κατηγορία απαρτίστηκε από 45 εκπαιδευόμενους, δηλαδή το 17,9% του συνόλου, η δεύτερη από 107 εκπαιδευόμενους, δηλαδή το 42,9% του συνόλου, δηλαδή

την πολυπληθέστερη κατηγορία, και η τρίτη κατηγορία από 99 εκπαιδευόμενους που αποτέλεσαν και το 39,4% του συνόλου.

Σχετικά με τη μόρφωση των συμμετεχόντων γονέων είχε κωδικοποιηθεί ως εξής: Δημοτικό/Γυμνάσιο με την τιμή 1, Λύκειο/Τεχνική σχολή με την τιμή 2 και ΑΕΙ/ΑΤΕΙ με την τιμή 3. Ειδικότερα τα άτομα που έχουν ολοκληρώσει το δημοτικό ή το γυμνάσιο καταλαμβάνουν την τρίτη θέση με ποσοστό 5,6%. Στην πρώτη θέση, με μεγάλη διαφορά, βρίσκονται οι εκπαιδευόμενοι της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με ποσοστό 57,8%, με τη διαφορά ανάμεσά τους να φτάνει περίπου το 52,20%. Στη δεύτερη θέση, με ποσοστό 36,7%, βρίσκονται οι εκπαιδευόμενοι που έχουν ολοκληρώσει ΑΕΙ ή ΑΤΕΙ. Σχετικά με τους άντρες, στην πρώτη κατηγορία εντάχθηκαν 13, δηλαδή το 13,54% του συνόλου των ανδρών ($n=96$), στη δεύτερη κατηγορία, η οποία είναι και η πολυπληθέστερη, ανήκει το 53,13% των ανδρών, δηλαδή 51 άτομα και η τρίτη κατηγορία που αφορά την πανεπιστημιακή εκπαίδευση συγκροτείται από 32 άνδρες, δηλαδή από το 33,33% του συνόλου των ανδρών. Επιπλέον, σχετικά με τις γυναίκες που συμμετείχαν στην έρευνα, στην πρώτη κατηγορία συμπεριελήφθησαν μόνο 1 άτομο, δηλαδή το 0,65% του συνόλου των γυναικών ($n=155$), στη δεύτερη, η οποία και πάλι είναι η δημοφιλέστερη κατηγορία, 94 γυναίκες, δηλαδή το 60,65% και στην τρίτη κατηγορία εντάχθηκαν 60 εκπαιδευόμενες, δηλαδή το 38,71% του συνόλου των γυναικών.

Ο αριθμός εργαζομένων εκπαιδευομένων κωδικοποιήθηκε με την τιμή 1 για την περίπτωση που ήταν πλήρως απασχολούμενος, με την τιμή 2 για την περίπτωση ήταν ημιαπασχολούμενος, με την τιμή 3 για την περίπτωση που ήταν άνεργος και με την τιμή 4 για την περίπτωση που ήταν προστατευόμενο μέλος. Έτσι, με βάση την παραπάνω κωδικοποίηση προέκυψε πως σε 113 εκπαιδευόμενους, δηλαδή στο 45% του συνόλου των ερωτηθέντων είναι πλήρως απασχολούμενοι, το οποίο είναι και το μεγαλύτερο ποσοστό, ενώ σε 47, δηλαδή στο 18,7% του συνόλου είναι μερικώς απασχολούμενοι ή ημιαπασχολούμενοι. Στη συνέχεια με 82 εκπαιδευόμενους, δηλαδή στο 32,7% είναι άνεργοι, ενώ το χαμηλότερο ποσοστό προέκυψε σε 9 εκπαιδευόμενους, δηλαδή στο 3,6% του συνόλου των ερωτηθέντων είναι προστατευόμενο μέλος. Συνολικά, η κατανομή των εκπαιδευομένων ως προς την εργασιακή τους κατάσταση δίνει ένα εικόνα του πώς διανέμεται η εργασιακή δραστηριότητα στο δείγμα, προσφέροντας στατιστικά στοιχεία για την κατανόηση της κατάστασης της απασχόλησης σε αυτήν την ομάδα ανθρώπων.

Τέλος, οι εκπαιδευόμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν και σε ερώτηση που αφορούσε την οικογενειακή τους κατάσταση. Προέκυψε πως οι περισσότεροι εκπαιδευόμενοι, 122 στον αριθμό, δηλαδή το 45% των εκπαιδευομένων είναι έγγαμοι, ακολουθούν οι 110, δηλαδή το 32,7% είναι άγαμοι και τέλος οι 19 που αντιπροσωπεύουν το 18,7% διαμένουν με τους γονείς του. Αυτή η κατανομή παρέχει μια εικόνα της οικογενειακής κατάστασης των εκπαιδευομένων στο δείγμα και

μπορεί να χρησιμοποιηθεί για περαιτέρω ανάλυση και εκτίμηση στατιστικών συσχετίσεων με άλλες μεταβλητές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΩΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ (N=251)

Στοιχεία εκπαιδευομένων	Φύλο	Άντρες	96	38.2%
		Γυναίκες	155	62.8%
Ηλικία		18-25	45	17.9%
		25-35	107	42.6%
		35+	99	39.4%
Επίπεδο εκπαίδευσης		Δημοτικό/γυμνάσιο	14	5.6%
		Λύκειο/τεχνικές σχολές	145	57.8%
		ΑΕΙ/ΑΤΕΙ	92	36.7%
Εργασιακή κατάσταση		Πλήρως απασχολούμενος	113	45%
		Μερικώς απασχολούμενος	47	18.7%
		Άνεργος	82	32.7%
		Προστατευόμενο μέλος	9	3.6%
Οικογενειακή κατάσταση		Έγγαμος	122	45%
		Άγαμος	110	32.7%
		Διαμονή με γονείς	19	18.7%

Τέλος να αναφέρουμε ότι η πλειονότητα των συμμετεχόντων επέλεξε το τελευταίο έτος ή τα τελευταία 2 έτη να παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο, ενώ κατά το τελευταίο εξάμηνο η επιλογή αυτή έχει αρχίσει να χάνει την δυναμική της. Λόγω της χρονικής περιόδου που συμπίπτει με το δεύτερο και τρίτο κύμα της πανδημίας (2 χρόνια και τελευταίο έτος) είναι έντονη η επιλογή εξ αποστάσεως εκπαίδευσης όσον αφορά στις παλαιότερες χρονικά εκπαιδεύσεις ενώ κατά το τελευταίο εξάμηνο η σημαντική πλειονότητα έχει επιλέξει δια ζώσης εκπαίδευση. Αναφορικά με τα δίδακτρα δεν παρατηρείται σημαντική διαφοροποίηση στο δείγμα αλλά σε σχέση με το είδος της εκπαίδευσης που προτιμήθηκε.

Όπως φαίνεται τα σχετικά με το περιβάλλον θέματα προτιμώνται κατά το τελευταίο εξάμηνο, πιθανότατα λόγω των τελευταίων συνεπειών της κλιματικής αλλαγής, ή των διαδικασιών από-λιγνητοποίησης στην περιοχή. Οι τεχνολογίες πληροφορικής και τα οικονομικά σεμινάρια επίσης αποτελούν κορυφαίες επιλογές. Σημαντικό είναι επίσης το εύρημα ότι όσο παλαιότερα είναι τα σεμινάρια (τελευταία διετία) τόσο η θεματική τους απομακρύνεται από τις κορυφαίες επιλογές.

Πιο συγκεκριμένα κατά την τελευταία 2ετία φαίνεται ότι η πλειονότητα των εκπαιδευομένων επέλεξε να ασχοληθεί με κάτι άλλο πέραν των όσων είχαν συμπεριληφθεί στο ερωτηματολόγιο. Αυτό ίσως για μια ακόμη φορά να οφείλετε στην πανδημία όπου ο πληθυσμός είχε στραφεί εν πολλοίς σε θέματα κοινωνικού ή υγειονομικού χαρακτήρα. Όπως φαίνεται η πλειονότητα των ερωτηθέντων στόχευε στην απόκτηση γενικότερων γνώσεων και κατευθύνθηκε στην ιδιωτική εκπαίδευση στην οποία συμπεριλαμβάνεται και η αυτομόρφωση (πχ μέσω ηλεκτρονικών μαθημάτων τύπου Coursera). Ενώ οι λόγοι για δεύτερο αποτέλεσμα είναι προφανείς σε μια περίοδο εγκλεισμού, το αποτέλεσμα αναφορικά με τους λόγους δείχνει ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων επέλεξε να αφιερώσει τον ελεύθερο χρόνο σε εκπαίδευση η οποία εξυπηρετούσε λόγους μη προσωπικής ικανοποίησης.

3.4. Ερωτηματολόγιο

Για την πραγματοποίηση της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ένα δομημένο γραπτό ερωτηματολόγιο με κλειστές ερωτήσεις που κατασκευάστηκε για τους σκοπούς της έρευνας. Για τη διερεύνηση του ελεύθερου χρόνου των ερωτώμενων τα ερωτήματα αφορούσαν τη θέση που κατέχει ο ελεύθερος χρόνος σε σχέση με άλλους σημαντικούς τομείς της ζωής, το ατομικό στυλ του ελεύθερου χρόνου, την χρησιμότητα του ελεύθερου χρόνου, τους τρόπους ενημέρωσης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και το κατά πόσο η πανδημία και η οικονομική κρίση επηρέασε τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου.

Η παρούσα έρευνα επιχειρεί, όπως είπαμε, να διερευνήσει τους παράγοντες, που επηρεάζουν την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου αλλά ταυτόχρονα να διερευνήσει τα εμπόδια, τις ευκαιρίες και τους παράγοντες που ενισχύουν την συμμετοχή ή μη σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. Προκειμένου να διερευνήσουμε τα εμπόδια και τις ενισχύσεις στη χρήση του ελεύθερου χρόνου είναι σημαντικό να εξηγήσουμε το πλαίσιο, μέσα στο οποίο διερευνήθηκαν οι παράγοντες που αναφέρουμε. Ωστόσο για να γίνει πλήρως κατανοητή η συμμετοχή στον ελεύθερο χρόνο πρέπει να κατανοήσουμε τους μηχανισμούς, που περιορίζουν τη συμμετοχή, αλλά και τους παράγοντες που την ενισχύουν, και πώς αυτοί οι δύο λειτουργούν μαζί, για να οδηγήσουν τελικά στη συμμετοχή και στη μη συμμετοχή (Raymore et all, 2001:37). Σύμφωνα με όρισμένους μελέτητές υπάρχουν τρεις τύποι περιορισμών στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου α) οι δομικοί, β) οι διαποπροσωπικοί, και τέλος γ) οι ενδο-ατομικοί (Crawford, D. W., Jackson, E. L., & Godbey, G. ,1991).

Προκειμένου, λοιπόν, να διερευνηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν και οι επιμέρους στόχοι της έρευνας που αφορούσαν τη συμμετοχή των εκπαιδευομένων στον ελεύθερο χρόνο, είτε αυτή αφορά τις κατ' οίκον εργασίες είτε τις υπόλοιπες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε αυτόν, τη συμφωνία τους σχετικά με τον τρόπο διάθεσης και τις προσωπικές τους επιθυμίες για τον ελεύθερο

χρόνο, την χρησιμότητα του ελεύθερου χρόνου και τον τρόπο τον τρόπο αξιοποίησης του προσωπικού ελεύθερου χρόνο των εκπαιδευομένων, τις πηγές πληροφόρησης που χρησιμοποιούν στον ελεύθερο χρόνο τους για να ενημερωθούν για προγράμματα εκπαίδευσης αλλά και για την πανδημία χρησιμοποιήθηκαν εννιά (9) ερωτήσεις. Πριν από το κύριο μέρος του ερωτηματολογίου προηγήθηκαν οι δημογραφικές ερωτήσεις που αφορούσαν το φύλο των εκπαιδευομένων, την ηλικία τους, το επίπεδο μόρφωσης τους, την εργασιακή τους κατάσταση και την οικογενειακή τους κατάσταση. Ενώ, οι εκπαιδευόμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν με σειρά σημασίας, ποια από τα ακόλουθα κριτήρια, δηλαδή σχέση με την απασχόληση, απόκτηση γνώσεων και γενική ικανότητα, γνωριμία με άλλα άτομα και απόλαυση και προσωπική ικανοποίηση, θεωρούσαν όταν εγγράφηκαν στα συγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα που παρακολουθούσαν.

Ειδικότερα στις οκτώ (8) ερωτήσεις κλειστού τύπου χρησιμοποιήθηκε 5βάθμια κλίμακα Likert.

Προκειμένου να εξακριβωθεί η θέση/σημασία που κατέχει ο ελεύθερος χρόνος των εκπαιδευομένων στις καθημερινές τους δραστηριότητες σε σχέση με άλλους σημαντικούς τομείς της ζωής (οικογένεια/σύντροφος, εργασία, υγεία, φιλικό περιβάλλον) οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να αριθμήσουν αυτούς τους τομείς (1: πάρα πολύ σημαντικό έως το 5: λίγο σημαντικό) κατά σειρά σημαντικότητας.

Για τη διερεύνηση του ατομικού στυλ ελεύθερου χρόνου των εκπαιδευομένων χρησιμοποιήσαμε την 5βάθμια κλίμακα Likert (1: καθόλου – 5: πάρα πολύ), η οποία μετρούσε την υποκειμενική εκτίμηση του χρόνου που διατίθεται σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου γενικά. Στη συνέχεια χωρίσαμε τις δραστηριότητες στον μη εργάσιμο χρόνο σε τρεις τύπους (τυπολογίες) με βάση τις επικοινωνιακές απαιτήσεις του κάθε τύπου: ατομική απασχόληση (δραστηριότητες οι οποίες γίνονται σε ατομική βάση, π.χ. διάβασμα, τηλεθέαση, ακρόαση ραδιοφώνου, ύπνος, ατομική φροντίδα, εργασίες του σπιτιού, αξιοποίηση μορφωτικών προσφορών κ.ά.), δημόσια απασχόληση (δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε δημόσιο χώρο, π.χ. κινηματογράφος, θέατρο, άθληση, ψώνια, βόλτα, παρακολούθηση εκδηλώσεων κ.ά.) και επικοινωνιακή (δραστηριότητες οι οποίες γίνονται από κοινού με άλλους με στόχο την επικοινωνία, π.χ. τηλεφωνική ομιλία, φιλικές συναντήσεις, εθελοντική κοινωνική συμμετοχή, γιορτές, παιχνίδια, συναντήσεις, επισκέψεις κ.ά.) (Θωίδης, 2014).

Στην ερώτηση δώδεκα (12) του ερωτηματολογίου διερευνήθηκαν τα ενδιαφέροντα των εκπαιδευομένων κατά τον ελεύθερο χρόνο. Και σε αυτή την ερώτηση οι εκπαιδευόμενοι απάντησαν με βάση την 5βάθμια κλίμακα Likert (0=ποτέ, 1=σπάνια, 2=μερικές φορές, 3=συχνά, 4=πάντα) τον τρόπο που προτιμούν να περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους.

Προκειμένου να διερευνηθούν οι απόψεις των εκπαιδευομένων για τη χρησιμότητα και τη σημασία του ελεύθερου χρόνου, τους ζητήθηκε να δηλώσουν το βαθμό διαφωνίας ή συμφωνίας

σύμφωνα με την κλίμακα Likert (1: διαφωνώ, 2: διαφωνώ λίγο, 3: ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ, 4: συμφωνώ λίγο, 5: συμφωνώ) (12 δείκτες). Οι δραστηριότητες που χρησιμοποιήθηκαν για αυτή τη μέτρηση επιλέχθηκαν από τις μελέτες του Opaschowski (1990, 2008) και χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες ελεύθερου χρόνου, δηλαδή "ελεύθερος χρόνος καθαυτός", που περιλαμβάνει εκπαιδευτικές δραστηριότητες, σινεμά, θέατρο, διαλέξεις, επισκέψεις σε έκθεσεις και μουσεία, αθλητικές δραστηριότητες, ταξίδια, κ.λπ.· ανάγνωση εφημερίδων και βιβλίων, διαδίκτυο, "δεσμευμένος ελεύθερος χρόνος", που περιλαμβάνει εργασίες στο σπίτι, επισκευές και βελτιώσεις στο σπίτι, υποχρεώσεις οικογένειας, και "αναζωογονητικός ελεύθερος χρόνος", που περιλαμβάνει τηλεόραση, ακρόαση μουσικής και ραδιόφωνο, κοινωνική δραστηριότητα και επαφές. Οι δραστηριότητες που επιλέχθηκαν για αυτήν τη μελέτη είχαν αποδεκτή αξιοπιστία (Cronbach alphas > 0.72).

Προκειμένου να αναδειχθούν οι απόψεις των εκπαιδευομένων σχετικά με τις πηγές μέσα από τις οποίες θεωρούν πως, κατά τον ελεύθερο χρόνο τους, ενημερώνονται σχετικά με προγράμματα εκπαίδευσης, συστάθηκε μια λίστα από εννιά (9) διαφορετικές πηγές μέσω των οποίων οι εκπαιδευόμενοι τους μπορούν να αντλήσουν σημαντικές πληροφορίες. Οι πηγές αυτές αφορούσαν κοινωνικούς παράγοντες όπως είναι η οικογένεια και οι φίλοι, αλλά και παράγοντες όπως ο αθλητισμός, τα ΜΜΕ τα μουσεία, ο κινηματογράφος κ.α.

Στην τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου εξετάστηκαν οι απόψεις του δείγματος για τη οικονομική κρίση και την πανδημία και τους ζητήθηκε να δηλώσουν το βαθμό διαφωνίας ή συμφωνίας σύμφωνα με την κλίμακα Likert (1: διαφωνώ, 2: διαφωνώ λίγο, 3: ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ, 4: συμφωνώ λίγο, 5: συμφωνώ) (5 δείκτες) Από τους εκπαιδευόμενους ζητήθηκε να εκφράσουν την άποψή τους για το αν θα πρέπει να καλύπτονται όλες οι ανάγκες του ολόημερου σχολείου μόνο από δασκάλους ή αν θα πρέπει να απασχολούνται και ειδικότητες (π.χ. στην ξένη γλώσσα, στη γυμναστική, στην αισθητική αγωγή κ.ά.).

3.5. Σχεδιασμός Έρευνας και Διαδικασία Συλλογής και Ανάλυσης Δεδομένων

Αρχικά προσδιορίστηκε η διάσταση του ελεύθερου χρόνου που θεωρήθηκε ότι έπρεπε να διερευνηθεί περαιτέρω. Η διάσταση αυτή αφορούσε τους εκπαιδευόμενους και τον τρόπο με τον οποίο συμμετέχουν στον ελεύθερο χρόνο. Μέσω της ανασκόπησης της βιβλιογραφίας και άλλων παρόμοιων ερευνών προσδιορίστηκε ο σκοπός της έρευνας που περιελάμβανε την οργάνωση και συμμετοχή στον προσωπικό ελεύθερο χρόνο των εκπαιδευομένων. Στη συνέχεια μέσω της μελέτης της βιβλιογραφίας διατυπώθηκαν συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα αλλά και υποθέσεις οι οποίες τεκμηριώθηκαν βιβλιογραφικά και αναμενόταν να επιβεβαιωθούν. Ο σκοπός και τα ερωτήματα που

τέθηκαν οδήγησαν στην επιλογή της ποσοτικής μεθόδου αλλά και στη χρήση του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου ως εργαλείο της έρευνας.

Για την συλλογή των δεδομένων διεξήχθη μια σύντομη πιλοτική έρευνα για τον έλεγχο και την ολοκλήρωση του ερευνητικού εργαλείου και στην συνέχεια με την μέθοδο της ευκαιριακής δειγματοληψίας, ακολούθησε η συλλογή των δεδομένων. Στην έρευνά συμμετείχαν εθελοντικά 251 ενήλικες που συμμετείχαν σε προγράμματα κατάρτισης στην περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας και κυρίως στους νομούς Καστοριάς, Κοζάνης και Φλώρινας. Η έρευνα διήρκεσε τρεις μήνες και πραγματοποιήθηκε τον Φεβρουάριο του 2023 με Απρίλιο του 2023. Η χρονική αυτή περίοδος επιλέχθηκε, επειδή κατά τη δεδομένη χρονική περίοδο καθώς είχαν ανοίξει νέα προγράμματα κατάρτισης. Επομένως η εγγραφή τους στα εν λόγω προγράμματα ήταν δικής τους επιλογής για να συμβάλλουν στην επαγγελματική τους ανάπτυξη. Η σχετική ευελιξία που χαρακτηρίζει την έναρξη των προγραμμάτων στο συγκεκριμένο διάστημα, αλλά και η συμμετοχή ικανοποιητικού αριθμού ατόμων στις επιλεγμένες δομές, διευκόλυνε την διεξαγωγή της έρευνας.

Για τη διερεύνηση των απόψεων των ερωτώμενων χρησιμοποιήθηκε ένα δομημένο γραπτό ερωτηματολόγιο, με κλειστές ερωτήσεις με προκαθορισμένες επιλογές, σχεδιασμένες ειδικά για την εξέταση των ακόλουθων ερευνητικών πεδίων. Το τυποποιημένο ερωτηματολόγιο, αποτελεί το κύριο εργαλείο της ποσοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες καθώς η τυποποίηση των στοιχείων που συλλέγονται, η δυνατότητα προσέγγισης μεγάλου μέρους του πληθυσμού, η επιδεκτικότητα των στοιχείων σε στατιστικές μεθόδους ανάλυσης για την ανάδειξη γενικών τάσεων, καθιστούν την δειγματοληπτική έρευνα την πλέον καθιερωμένη μέθοδο για την μελέτη των κοινωνικών φαινομένων. Παράλληλα, στάλθηκε στους επιλεγμένους φορείς μια ενημερωτική επιστολή για την έρευνα και την επιδιωκόμενη συλλογή δεδομένων με το ερωτηματολόγιο και δόθηκαν οι απαραίτητες πληροφορίες για τον σκοπό της έρευνας. Η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος αναζητήθηκε μέσω της τυχαίας επιλογής του.

Όλα τα ερωτηματολόγια ήταν αξιοποιήσιμα καθώς ήταν ορθώς συμπληρωμένα. Από τα συνολικά ερωτηματολόγια κάποια μοιράστηκαν προσωπικά στους εκπαιδευόμενους. Σε όσα ερωτηματολόγια δόθηκαν προσωπικά και υπήρξαν απορίες σχετικά με τη συμπλήρωσή τους δόθηκαν οι απαραίτητες διευκρινήσεις. Επίσης, παρά το γεγονός ότι τα περισσότερα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν χωρίς της παρουσία της ερευνήτριας κατά τη διαδικασία ανάλυσης δεν προέκυψαν προβλήματα που είχαν σχέση με την ορθή συμπλήρωσή τους. Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο SPSS Statistics (IBM). Για την απάντηση των γενικών ερωτημάτων χρησιμοποιήθηκε περιγραφική στατιστική (descriptive statistics) με χρήση του μέσου όρου των

απαντήσεων και των standard deviation και standard error. Για την απάντηση των ερωτημάτων συσχέτισης απαντήσεων με ανεξάρτητη μεταβλητή (ερωτήματα 2-4) χρησιμοποιήθηκε παραμετρική και μη παραμετρική ανάλυση ανεξάρτητων δειγμάτων ως εξής:

A. Στην περίπτωση που η ανεξάρτητη μεταβλητή είναι ονομαστική/διχοτομική π.χ. φύλο

- χρησιμοποιήσαμε την παραμετρική ανάλυση t-test για δύο ανεξάρτητα δείγματα όταν ο δείκτης Leven είναι > 0.05 .
- Στην περίπτωση που η προηγούμενη διαδικασία οδηγεί σε στατιστική σημαντικότητα αλλά ο δείκτης Leven είναι < 0.05 (Sig) τότε χρησιμοποιούμε την μη παραμετρική στατιστική ανάλυση Mann-Whitney.

B. Στην περίπτωση που η ανεξάρτητη μεταβλητή είναι διατακτική/ διαστημική > 2 (πάνω από δύο κατηγορίες/ομάδες π.χ επίπεδο εκπαίδευσης, 1,2,3)

- Όταν ο δείκτης Leven είναι > 0.05 . χρησιμοποιούμε την ανάλυση Oneway ANOVA.
- Όταν ο δείκτης Levene < 0.05 κάνουμε την μη παραμετρική ανάλυση Kruskal- Wallis

Η στατιστική ανάλυση που ακολουθεί είναι κυρίως περιγραφική. Έγινε χρήση ποσοτικών μεθόδων. Για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν κυρίως πίνακες κατανομών, συγκρίσεις μέσων τιμών, ποσοστιαίοι πίνακες, πίνακες διπλής εισόδου αλλά και οπτική απεικόνιση των αποτελεσμάτων με πίτες, ραβδογράμματα και αραχνοειδές γραφήματα. Με τη χρήση των δημογραφικών και ατομικών στοιχείων είναι δυνατή η κατηγοριοποίηση αλλά και η δημιουργία πολλών κατηγοριών άμεσα συγκρίσιμων.

Δ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Αποτελέσματα

4.1. Δυσκολίες στη διαχείριση του προσωπικού ελεύθερου χρόνου

Μέσα από τις απαντήσεις των εκπαιδευομένων προκύπτει μια ενδιαφέρουσα εικόνα σχετικά με τον τρόπο διαχείρισης του προσωπικού ελεύθερου χρόνου τους. Οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι σε σχέση με άλλους τομείς της ζωής, το φιλικό περιβάλλον καταλαμβάνει σε βαρύτητα την τέταρτη θέση ($M.O. = 2.23$, $T.A. = 1.098$), ενώ στην πρώτη θέση βρίσκεται η εργασία/σπουδές ($M.O. = 1.82$, $T.A. = 1.063$). Η οικογένεια ($M.O. = 2.07$, $T.A. = 1.117$) καταλαμβάνει την δεύτερη θέση και την τρίτη θέση ο ελεύθερος χρόνος ($M.O. = 2.13$, $T.A. = 1.020$).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΣΕ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ

	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
<i>Στην εργασία/ σπουδές</i>	<i>1.82</i>	<i>1.063</i>
<i>Στην οικογένεια</i>	<i>2.07</i>	<i>1.117</i>
<i>Στον ελεύθερο χρόνο</i>	<i>2.13</i>	<i>1.020</i>
<i>Στις κοινωνικές σχέσεις</i>	<i>2.23</i>	<i>1.098</i>

Σχετικά με τις διαφοροποιήσεις που προέκυψαν στο φύλο των εκπαιδευομένων, ο έλεγχος T-TEST έδειξε σημαντική διαφοροποίηση στον τομέα της εργασίας/σπουδές τους [$t(163.418) = 5.297$, $p = 0.01$, $p < 0.05$] Οι γυναίκες παρουσίασαν μικρότερο μέσο όρο ($M.O. = 1.53$, $T.A. = 0.909$) με σημαντική διαφορά από τους άνδρες ($M.O. = 2.27$, $T.A. = 1.126$). Στον ελεύθερο χρόνο [$t(227.983) = -0.913$, $p = 0.01$, $p < 0.05$], με τις γυναίκες να παρουσιάζουν μεγαλύτερο μέσο όρο ($M.O. = 2.17$, $T.A. = 1.144$) από τους άντρες ($M.O. = 2.05$, $T.A. = 0.794$). Ενώ και στις κοινωνικές σχέσεις [$t(224.215) = -1.734$, $p = 0.01$, $p < 0.05$], με τις γυναίκες να παρουσιάζουν μεγαλύτερο μέσο όρο ($M.O. = 2.33$, $T.A. = 1.202$) από τους άντρες ($M.O. = 2.09$, $T.A. = 0.902$). Επίσης στατιστικά σημαντική διαφορά έδειξε και ο μη παραμετρικός έλεγχος Mann-Whitney στους τομείς «Εργασία /σπουδές» ($U = 3861.0$, $Z = -5.555$, $p < 0.001$), και «στην οικογένεια» ($U = 5211.0$, $Z = -2.465$, $p < 0.014$) καθώς

οι άντρες ($M.O.=2.27$, $T.A.=1.126$ και $M.O.=2.25$, $T.A.=1.050$ αντίστοιχα) συμφώνησαν σημαντικά περισσότερο από τις γυναίκες ($M.O.=1.53$, $T.A.=0.909$ και $M.O.=1.95$, $T.A.=1.146$ αντίστοιχα).

Η ηλικία των εκπαιδευομένων και οι απαντήσεις τους σχετικά με τη διαχείριση δυσκολιών στον προσωπικό ελεύθερο χρόνο τους εξετάστηκε μέσω της ανάλυσης διακύμανσης ANOVA. Πιο συγκεκριμένα, ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες και την εργασία/σπουδές φαίνεται ότι υπάρχει απόκλιση όπου $F = (228) = 7.735$, $p < 0.001$ αλλά και σε σχέση με την οικογένεια φαίνεται ότι υπάρχει στατιστική σημαντικότητα όπου $F = (228) = 14.295$, $p < 0.001$.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΣΕ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ

	ΗΛΙΚΙΑ	M.O.	T.A
<i>Στην εργασία/ σπουδές</i>	18-25	1.46	0.884
	25-35	1.68	0.962
	35+	2.15	1.163
<i>Στην οικογένεια</i>	18-25	1.62	1.016
	25-35	1.84	1.046
	35+	2.53	1.088

Η μη παραμετρική ανάλυση Kruskal Wallis έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευόμενοι στον προσωπικό ελεύθερο χρόνο τους σε σχέση με την εργασία/σπουδές όπου $\chi^2 (2.231) = 14.505$, $p < 0.001$, και στην οικογένεια όπου $\chi^2 (2.231) = 28.748$, $p < 0.001$.

Η ανάλυση διακύμανσης κατά έναν παράγοντα (ANOVA) με ανεξάρτητη μεταβλητή το εκπαιδευτικό επίπεδο των εκπαιδευομένων και οι απαντήσεις τους σχετικά με τις δυσκολίες διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου σε συγκεκριμένους τομείς έδειξε ότι για τους εκπαιδευόμενους που ανήκουν στο εκπαιδευτικό επίπεδο δημοτικό/Γυμνάσιο σημείωσαν υψηλότερους μέσους όρους και στις τέσσερις κατηγορίες σε σχέση με τις υπόλοιπες εκπαιδευτικές βαθμίδες. Υψηλότερο μέσο όρο, για την εκπαιδευτική βαθμίδα Δημοτικό/Γυμνάσιο, συγκέντρωσε η απάντηση στον τομέα “εργασία/σπουδές” ($M.O.=3.77$, $T.A.=0.927$), ενώ ακολουθεί με μικρή διαφορά ο τομέας “οικογένεια” ($M.O.=3.23$, $T.A.=1.301$). Ακολουθεί ο τομέας “κοινωνικές σχέσεις” ($M.O.=2.38$, $T.A.=0.506$). Στην τελευταία θέση βρίσκεται ο τομέας “ελεύθερος χρόνος” ($M.O.=2.08$, $T.A.=0.494$). Στην εκπαιδευτική βαθμίδα που έχει ολοκληρώσει το Λυκείο/τεχνική σχολή στην πρώτη θέση τοποθετείται ο τομέας “κοινωνικές σχέσεις” ($M.O.=2.19$, $T.A.=1.101$) ενώ στην τελευταία θέση βρίσκεται ο τομέας “εργασία/σπουδές” ($M.O.=1.56$, $T.A.=0.895$). Οι ερωτώμενοι που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση (ΑΕΙ/ΤΕΙ) τοποθέτησαν στην πρώτη θέση τον τομέα

“κοινωνικές σχέσεις” ($M.O.=2.29$, $T.A.=1.164$) και ακολουθεί με πολυ μικρή διαφορά ο τομέας “οικογένεια” ($M.O.=2.28$, $T.A.=1.119$). Στην τελευταία θέση βρίσκεται ο τομέας “εργασία/σπουδές” ($M.O.=1.95$, $T.A.=0.999$).

Πίνακας 4. Δυσκολίες διαχείρισης ελεύθερου χρόνου σε συγκεκριμένους τομείς

	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	M.O.	T.A
Στην εργασία/ σπουδές	ΔΗΜΟΤΙΚΟ/ΓΥΜΝΑΣΙΟ	3.77	0.927
	ΛΥΚΕΙΟ/ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	1.56	0.895
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	1.95	0.999
Στην οικογένεια	ΔΗΜΟΤΙΚΟ/ΓΥΜΝΑΣΙΟ	3.23	1.301
	ΛΥΚΕΙΟ/ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	1.83	1.004
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	2.28	1.119
Στον ελεύθερο χρόνο	ΔΗΜΟΤΙΚΟ/ΓΥΜΝΑΣΙΟ	2.08	0.494
	ΛΥΚΕΙΟ/ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	2.02	0.996
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	2.13	1.101
Στις κοινωνικές σχέσεις	ΔΗΜΟΤΙΚΟ/ΓΥΜΝΑΣΙΟ	2.38	0.506
	ΛΥΚΕΙΟ/ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	2.19	1.101
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	2.29	1.164

Η μη παραμετρική ανάλυση Kruskal Wallis όπου έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στις προτάσεις “εργασία/σπουδές” $\chi^2(2.228) = 40.252$, $p < 0.001$ και “οικογένεια” $\chi^2(2.228) = 20.078$, $p < 0.001$.

Τέλος, για την σχέση με την επαγγελματική κατάσταση ο έλεγχος έγινε λόγω της φύσης της ανεξάρτητης μεταβλητής η οποία αποτελείται από τις εξής κατηγορίες: α) πλήρως απασχολούμενος, β) Μερικώς απασχολούμενος, γ) άνεργος και δ) προστατευόμενο μέλος.

Οι εκπαιδευόμενοι που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία – πλήρως απασχολούμενοι- στην πρώτη θέση τοποθετούν την πρόταση στον τομέα της “οικογένειας” ($M.O.=2.57$, $T.A.=1.117$) ενώ ακολουθούν οι προτάσεις στους τομείς “κοινωνικές σχέσεις” ($M.O.=2.48$, $T.A.=1.057$) και “ελεύθερος χρόνος” ($M.O.=2.42$, $T.A.=0.959$). Στην τελευταία θέση βρίσκεται ο τομέας “εργασία/σπουδές” ($M.O.=2.19$, $T.A.=1.127$). Στην δεύτερη κατηγορία – μερικώς απασχολούμενοι – βρίσκεται η πρόταση “Κοινωνικές σχέσεις” ($M.O.=2.17$, $T.A.=0.996$), ενώ ακολουθούν οι προτάσεις “ελεύθερος χρόνος” ($M.O.=2.09$, $T.A.=0.915$) και “εργασία σπουδές” ($M.O.=2.04$, $T.A.=1.115$). Στην τελευταία θέση βρίσκεται η πρόταση “οικογένεια” ($M.O.=2.00$, $T.A.=0.919$). Στην τρίτη κατηγορία – άνεργοι- στην πρώτη θέση βρίσκεται ο τομέας “Κοινωνικές σχέσεις” ($M.O.=1.90$,

T.A.=1.128). Ακολουθούν οι τομείς “ελεύθερος χρόνος” και “οικογένεια” (M.O.=1.75, T.A.=1.058 και M.O.=1.50, T.A.=0.919). Στην τελευταία θέση βρίσκεται ο τομέας “εργασία/σπουδές” (M.O.=1.24, T.A.=0.593).

Στην τέταρτη κατηγορία – προστατευόμενα μέλη- στην πρώτη θέση με διαφορά από την δεύτερη βρίσκεται ο τομέας “κοινωνικές σχέσεις” (M.O.=2.38, T.A.=1.302) ενώ στη δεύτερη ο τομέας “ελεύθερος χρόνος” (M.O.=1.88, T.A.=0.991). Στις τελευταίες θέσεις βρίσκονται με ίδιο μέσο όρο οι τομείς “εργασία/ σπουδές” και “οικογένεια” (M.O.=1.00, T.A.=0.000).

Πίνακας 5. Δυσκολίες διαχείρισης ελεύθερου χρόνου σε συγκεκριμένους τομείς

	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	M.O.	T.A
Στην εργασία/ σπουδές	ΠΛΗΡΩΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΣ	2.19	1.127
	ΜΕΡΙΚΩΣ	2.04	1.115
	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΣ	1.24	0.593
	ΑΝΕΡΓΟΣ	1.00	0.000
	ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΜΕΛΟΣ		
Στην οικογένεια	ΠΛΗΡΩΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΣ	2.57	1.117
	ΜΕΡΙΚΩΣ	2.00	0.919
	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΣ	1.50	0.919
	ΑΝΕΡΓΟΣ	1.00	0.000
	ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΜΕΛΟΣ		
Στον ελεύθερο χρόνο	ΠΛΗΡΩΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΣ	2.42	0.959
	ΜΕΡΙΚΩΣ	2.09	0.915
	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΣ	1.75	1.058
	ΑΝΕΡΓΟΣ	1.88	0.991
	ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΜΕΛΟΣ		
Στις κοινωνικές σχέσεις	ΠΛΗΡΩΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΣ	2.48	1.057
	ΜΕΡΙΚΩΣ	2.17	0.996
	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΣ	1.90	1.128
	ΑΝΕΡΓΟΣ	2.38	1.302
	ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΜΕΛΟΣ		

Για να διερευνήσουμε αν διαφοροποιούνται οι απόψεις των ερωτηθέντων με βάση την επαγγελματική κατάσταση στην οποία ανήκουν χρησιμοποιήθηκε ο έλεγχος μέσω oneway ANOVA. Ο έλεγχος έδειξε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στις προτάσεις

“Εργασία/σπουδές” ($F(3.227)=16.559, p < 0.001$), «Οικογένεια» ($F(3.227)=19.664, p < 0.001$), και «Ελεύθερο Χρόνο» ($F(3.227)=6.812, p < 0.001$). Επειδή ο δείκτης Levene < 0.05 κάνουμε την μη παραμετρική ανάλυση Kruskal- Wallis.

Σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση των εκπαιδευομένων η μη παραμετρική ανάλυση Kruskal Wallis έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στη συχνότητα σε όλους τους τομείς “εργασία/σπουδές” $\chi^2 (3.227) = 48.01, p < 0.001$, “οικογένεια” $\chi^2 (3.227) = 52.392, p < 0.001$, “ελεύθερο χρόνο” $\chi^2 (3.227) = 48.01, p < 0.001$ και “κοινωνικές σχέσεις” $\chi^2 (3.227) = 48.01, p = 0.003$.

4.2. Ο αντιληπτός προσωπικός ελεύθερος χρόνος για την αναμνηγή σε δραστηριότητες εκτός εργασίας.

Αναφορικά με την ερώτηση 9, όπου διερευνήθηκε ο αντιληπτός προσωπικός ελεύθερος χρόνος των εκπαιδευομένων για δραστηριότητες εκτός εργασίας, οι περισσότεροι εκπαιδευόμενοι απάντησαν , 78 άτομα, δηλαδή το 31%, ότι διαθέτουν λίγο ελεύθερο χρόνο. Το 25,8% των εκπαιδευομένων, δηλαδή 65 εκπαιδευόμενοι, θεωρεί ότι διαθέτει αρκετό ελεύθερο χρόνο ενώ με πάρα πολύ μικρή διαφορά ακολουθεί το 25,4% , 64 εκπαιδευόμενοι, που θεωρεί ότι διαθέτει πολύ ελεύθερο χρόνο. Στη συνέχεια 36 εκπαιδευόμενοι , δηλαδή το 14,3% απάντησε ότι διαθέτει πάρα πολύ ελεύθερο χρόνο, ενώ μόλις 8 εκπαιδευόμενοι , δηλαδή το 3,2% απάντησε ότι δεν διαθέτει καθόλου ελεύθερο χρόνο.

ΠΙΝΑΚΑ 6. ΔΙΑΘΕΣΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

	<i>ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟΙ</i>	<i>%</i>
<i>ΛΙΓΟ</i>	78	31
<i>ΑΡΚΕΤΑ</i>	65	25.8
<i>ΠΟΛΥ</i>	64	25.4
<i>ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ</i>	36	14.3
<i>ΚΑΘΟΛΟΥ</i>	8	3.2

Ως προς το φύλο σε σχέση με την διάθεση του ελεύθερου χρόνου δεν παρατηρήθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά. Οι μέσοι όροι και των ανδρών ($M.O = 3.13$) και των γυναικών ($M.O. = 3.19$) κυμάνθηκαν στα ίδια επίπεδα .

Καμία επίδραση δε βρέθηκε εδώ αναφορικά με τις ανεξάρτητες μεταβλητές φύλου, ηλικίας, εκπαιδευτικού επιπέδου, επαγγελματικής και οικογενειακής κατάστασης.

4.3 Ατομικό στυλ του προσωπικού ελεύθερου χρόνου

Οι απόψεις των εκπαιδευομένων σχετικά με τις δραστηριότητες που πραγματοποιούν κατά τον προσωπικό ελεύθερο χρόνο τους, οι προσωπικές τους επιθυμίες για τον τρόπο αξιοποίησης του αλλά και η γνώση που διαθέτουν σχετικά με τα πρόσωπα που εμπλέκονται σε αυτόν καταγράφηκαν στη ερώτηση 11 του ερωτηματολογίου.

Μεγαλύτερο μέσο όρο συγκέντρωσε η πρόταση ότι οι κοινωνικές συναναστροφές αποτελεί τη δραστηριότητα εκείνη που πραγματοποιούν πιο συχνά ($M.O.=3.73$), όπως επίσης και το INTERNET ($M.O.=3.57$), οι οικογενειακές υποχρεώσεις ($M.O.=3.31$), τη παρακολούθηση τηλεόρασης ($M.O.=3.07$) και τα οικιακά ($M.O.=3.06$). Με μέσο όροι που ξεπερνά το 2. οι εκπαιδευόμενοι δήλωσαν τη συχνότητα συμμετοχής τους σε δραστηριότητες που έχουν σχέση με την άθληση ($M.O.=2.61$), την ανάγνωση εφημερίδων ($M.O.=2.39$), τη συμπληρωματική εργασία ($M.O.=2.14$). Ίσους μέσους όρους συγκέντρωσαν ο κινηματογράφος και οι μορφωτικές-ψυχαγωγικές δραστηριότητες ($M.O.=2.06$). Ακολούθησαν οι δραστηριότητες δραστηριοποίηση σε φορείς ($M.O.=1.98$) και τυχερά παιχνίδια ($M.O.=1.56$).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7. ΑΤΟΜΙΚΟ ΣΤΥΛ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
<i>Κοινωνικές συναναστροφές</i>	3.73	1.179
<i>Internet (επικοινωνία – παιχνίδια)</i>	3.57	1.054
<i>Οικογενειακές υποχρεώσεις</i>	3.31	1.397
<i>Παρακολούθηση τηλεόρασης, ακρόαση μουσικής – ραδιοφώνου</i>	3.07	1.041
<i>Οικιακά - συντήρηση νοικοκυριού - σπιτιού κατασκευές</i>	3.06	1.377
<i>Άθληση, εκδρομές κτλ</i>	2.61	0.995
<i>Ανάγνωση εφημερίδων, βιβλίων κτλ</i>	2.39	1.124
<i>Συμπληρωματική εργασία</i>	2.14	1.112
<i>Κινηματογράφος, θέατρο, διαλέξεις, εκθέσεις, μουσεία κτλ</i>	2.06	0.919
<i>Μορφωτικές-ψυχαγωγικές δραστηριότητες (π.χ. εκμάθηση ξένων γλωσσών, μουσικής)</i>	2.06	1.055
<i>Δραστηριοποίηση σε φορείς (συλλόγους, πολιτικά κόμματα κτλ)</i>	1.98	1.035
<i>Τυχερά παιχνίδια</i>	1.56	0.920

Προκειμένου να εξεταστούν οι διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα των εκπαιδευομένων σε σχέση με το ατομικό στυλ του προσωπικού ελεύθερου χρόνου τους, εφαρμόστηκε ο παραμετρικός έλεγχος για ανεξάρτητα δείγματα (T-TEST). Ο έλεγχος ανάμεσα στα δύο φύλα έδειξε στατιστικά

σημαντικές διαφορές στις προτάσεις που αφορούσαν τις “οικογενειακές υποχρεώσεις” [$t(229.143) = .016, p = .003$], “την δραστηριοποίηση σε φορείς (συλλόγους, πολιτικά κόμματα κτλ)” [$t(160.634) = 2.902, p = 0.003$], “τυχερά παιχνίδια” [$t(167.909) = 2.444, p = 0.018$], το “internet” [$t(186.922) = -3.621, p = 0.112$] και τις “Μορφωτικές–ψυχαγωγικές δραστηριότητες (π.χ. εκμάθηση ξένων γλωσσών, μουσικής)” [$t(175.578) = -1.271, p = 0.021$]. Στις παραπάνω προτάσεις στις οποίες παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων, οι άντρες εμφάνισαν μεγαλύτερους μέσους όρους σε σχέση με τους γυναίκες εκτός από το internet όπου οι γυναίκες έχουν μεγαλύτερο μέσο όρο. Στις υπόλοιπες ασχολίες δεν παρουσιάστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάλογα με το φύλο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8. ΑΤΟΜΙΚΟ ΣΤΥΛ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΦΥΛΟ

	<i>ΓΥΝΑΙΚΕΣ</i>		<i>ΑΝΤΡΕΣ</i>	
	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
<i>Internet (επικοινωνία – παιχνίδια)</i>	<i>3.75</i>	<i>0.989</i>	<i>3.26</i>	<i>1.088</i>
<i>Οικογενειακές υποχρεώσεις</i>	<i>3.31</i>	<i>1.493</i>	<i>3.31</i>	<i>1.234</i>
<i>Δραστηριοποίηση σε φορείς (συλλόγους, πολιτικά κόμματα κτλ)</i>	<i>1.82</i>	<i>0.893</i>	<i>2.23</i>	<i>1.192</i>
<i>Τυχερά παιχνίδια</i>	<i>1.45</i>	<i>0.823</i>	<i>1.75</i>	<i>1.036</i>

Στατιστικά σημαντική διαφορά έδειξε και ο μη παραμετρικός έλεγχος Mann-Whitney στην πρόταση «internet» ($U=6147.0, Z=-2.702, p < 0.001$), καθώς οι γυναίκες ($M.O.=3.75, T.A.=0.989$) συμφώνησαν σημαντικά περισσότερο από τους άνδρες ($M.O.=3.26, T.A.=1.088$).

Ο ίδιος παραμετρικός έλεγχος (T-TEST) χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να διερευνηθεί η επιρροή της ηλικίας των εκπαιδευομένων στο ατομικό στυλ του προσωπικού τους ελεύθερου χρόνου.

Η ανάλυση διακύμανσης κατά έναν παράγοντα (ANOVA) με ανεξάρτητη μεταβλητή το εκπαιδευτικό επίπεδο των εκπαιδευομένων και οι απαντήσεις τους σχετικά με το ατομικό στυλ στον προσωπικό ελεύθερο χρόνο τους έδειξε ότι για την ομάδα που έχει ολοκληρώσει δημοτικό και γυμνάσιο η ενασχόληση με την εργασία ή δραστηριότητες που αφορούν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων γι' αυτήν είναι αυτές που κρίνονται σημαντικές. Αυτή η ομάδα παρουσιάζει υψηλή ενασχόληση με το διάβασμα εφημερίδων και περιοδικών ($M.O = 3.00 T.A. = 1.519$) και την Δραστηριοποίηση σε φορείς (συλλόγους, πολιτικά κόμματα κτλ) ($M.O = 2.71 T.A. = 1.437$). Από την άλλη η ομάδα που έχει ολοκληρώσει το σύνολο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης φαίνεται να έχει σε μεγάλη

πλειοψηφία βαθμολογήσει υψηλά την αναγκαιότητα για κοινωνική συναναστροφή κατά την διάρκεια του ελεύθερου χρόνου ($M.O = 3.95 T.A. = 1.036$). Επίσης, η χρήση του internet ($M.O = 3.83 T.A. = 0.974$) και οι οικογενειακές υποχρεώσεις ($M.O = 3.16 T.A. = 1.466$), φαίνεται ότι είναι οι δραστηριότητες που απορροφούν τον περισσότερο από τον ελεύθερο χρόνο των μελών της.

Για την τρίτη εκπαιδευτική ομάδα που έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, “Οικιακά - συντήρηση νοικοκυριού - σπιτιού κατασκευές” ($M.O = 3.34 T.A. = 1.243$) και οι “οικογενειακές υποχρεώσεις” ($M.O = 3.65 T.A. = 1.253$) τοποθετούνται στα ίδια επίπεδα. Ενώ, ακολουθεί με μικρή διαφορά το η χρήση του internet ($M.O = 3.26 T.A. = 1.026$). Στην τελευταία θέση για τις ομάδες που έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και την τριτοβάθμια εκπαίδευση βρίσκεται η ασχολία “ τυχερά παιχνίδια “ στον προσωπικό ελεύθερο χρόνο ($M.O = 1.53 T.A. = 0.791$ και $M.O = 1.50 T.A. = 1.000$), ενώ για την ομάδα που έχει ολοκληρώσει το δημοτικό η ασχολία με “Μορφωτικές-ψυχαγωγικές δραστηριότητες (π.χ. εκμάθηση ξένων γλωσσών, μουσικής)” έχει λιγότερο ενδιαφέρον ($M.O = 2.14 T.A. = 1.167$).

ΠΙΝΑΚΑΣ 9. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΑΙ ΑΤΟΜΙΚΟ ΣΤΥΛ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

	<i>Εκπαιδευτικό επίπεδο</i>	<i>M.O</i>	<i>T.A.</i>
<i>Κοινωνικές συναναστροφές</i>	<i>Δημοτικό /Γυμνάσιο</i>	<i>3.50</i>	<i>1.019</i>
	<i>Λύκειο/τεχνική σχολή</i>	<i>3.95</i>	<i>1.036</i>
	<i>ΑΕΙ/ΤΕΙ</i>	<i>3.41</i>	<i>1.336</i>
<i>Δραστηριοποίηση σε φορείς (συλλόγους, πολιτικά κόμματα κτλ)</i>	<i>Δημοτικό /Γυμνάσιο</i>	<i>2.71</i>	<i>1.437</i>
	<i>Λύκειο/τεχνική σχολή</i>	<i>1.97</i>	<i>1.013</i>
	<i>ΑΕΙ/ΤΕΙ</i>	<i>1.87</i>	<i>0.963</i>
<i>Internet (επικοινωνία - παιχνίδια)</i>	<i>Δημοτικό /Γυμνάσιο</i>	<i>2.86</i>	<i>1.231</i>
	<i>Λύκειο/τεχνική σχολή</i>	<i>3.83</i>	<i>0.974</i>
	<i>ΑΕΙ/ΤΕΙ</i>	<i>3.26</i>	<i>1.026</i>
<i>οικογενειακές υποχρεώσεις</i>	<i>Δημοτικό /Γυμνάσιο</i>	<i>2.64</i>	<i>1.082</i>
	<i>Λύκειο/τεχνική σχολή</i>	<i>3.16</i>	<i>1.466</i>
	<i>ΑΕΙ/ΤΕΙ</i>	<i>3.65</i>	<i>1.253</i>
<i>Ανάγνωση Εφημερίδων, βιβλίων</i>	<i>Δημοτικό /Γυμνάσιο</i>	<i>3.00</i>	<i>1.519</i>
	<i>Λύκειο/τεχνική σχολή</i>	<i>2.22</i>	<i>1.090</i>
	<i>ΑΕΙ/ΤΕΙ</i>	<i>2.57</i>	<i>1.062</i>

<i>Οικιακά – συντήρηση</i>	<i>Δημοτικό /Γυμνάσιο</i>	<i>2.50</i>	<i>1.401</i>
<i>νοικοκυριού – σπιτιού</i>	<i>Λύκειο/τεχνική σχολή</i>	<i>2.94</i>	<i>1.430</i>
<i>κατασκευές</i>	<i>ΑΕΙ/ΤΕΙ</i>	<i>3.34</i>	<i>1.243</i>

Πιο συγκεκριμένα, για την ομάδα που έχει ολοκληρώσει την εκπαίδευση σε δημοτικό και γυμνάσιο φαίνεται ότι η ενασχόληση με την εργασία ή δραστηριότητες που αφορούν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων γι' αυτήν είναι αυτές που κρίνονται σημαντικές ($F(2,127)=5.73, p < 0.05$).

Η ανάλυση διακύμανσης κατά έναν παράγοντα (ANOVA) με ανεξάρτητη μεταβλητή την ηλικία των εκπαιδευομένων έδειξε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις παρατηρήθηκαν στις προτάσεις “οικογενειακές υποχρεώσεις” ($F(2,248)=3.718, p =0.026$), «Κινηματογράφος, θέατρο, διαλέξεις, εκθέσεις μουσικής κτλ» ($F(2,248)=3.801, p = 0.024$) και «Internet (επικοινωνία - παιχνίδια)» ($F(2,248)=18.304, p <0.001$). Προκειμένου να εξάγουμε έγκυρα συμπεράσματα εφαρμόσαμε τη μη παραμετρική ανάλυση Kruskal Wallis όπου έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στις προτάσεις «Κινηματογράφος, θέατρο, διαλέξεις, εκθέσεις μουσικής κτλ» $\chi^2 (2,248) = 6.768, p =0.034$, “Παρακολούθηση τηλεόρασης, ακρόαση μουσικής – ραδιοφώνου” $\chi^2 (2,248) = 8.184, p =0.017$, “Κοινωνικές συναναστροφές” $\chi^2 (2,248) = 26.524, <0.001$ και “ Internet (επικοινωνία – παιχνίδια)” $\chi^2 (2,248) = 33.268, < 0.001$

Σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση, η επιλογή του ελέγχου έγινε λόγω της φύσης της ανεξάρτητης μεταβλητής η οποία αποτελείται από τις εξής κατηγορίες: α) πλήρως απασχολούμενος, β) Μερικώς απασχολούμενος, γ) άνεργος και δ) προστατευόμενο μέλος.

Για την πρώτη ομάδα - πλήρως απασχολούμενος- παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον οι “οικογενειακές υποχρεώσεις” ($M.O= 3.55 T.A.= 1.254$) και οι “κοινωνικές συναναστροφές” ($M.O= 3.48 T.A.= 1.233$). Ακολουθεί το internet ($M.O= 3.32 T.A.= 1.011$) και τα “Οικιακά – συντήρηση νοικοκυριού – σπιτιού κατασκευές”(M.O= 3.13 T.A.= .995). Ενώ στο τέλος έχουν βάλει την ανάγνωση βιβλίων ($M.O= 2.20 T.A.= 1.062$). Για την δεύτερη ομάδα - Μερικώς απασχολούμενος – οι κοινωνικές συναναστροφές κατέχουν την πρώτη θέση ($M.O= 3.70 T.A.= 1.041$) και ακολουθούν το “ internet” ($M.O= 3.32 T.A.= 1.086$) και οι οικογενειακές υποχρεώσεις” ($M.O= 3.26 T.A.= 1.375$). Για την τρίτη ομάδα – άνεργος- σημαντική θέση κατέχουν οι κοινωνικές συναναστροφές ($M.O= 4.02 T.A.= 1.133$) και το internet ($M.O= 3.91 T.A.= 0.958$). τέλος για την τέταρτη ομάδα – προστατευόμενο μέλος- τη πρώτη θέση έχει το internet ($M.O= 4.78 T.A.= 0.441$) και ακολουθούν οι “κοινωνικές συναναστροφές” ($M.O= 4.33 T.A.= 0.866$) ενώ παρουσιάζει λιγότερο ενδιαφέρον για την πρόταση “οικιακά – συντήρηση νοικοκυριού- σπιτιού κατασκευές” ($M.O=1.44 T.A.= 1.486$)

ΠΙΝΑΚΑΣ 10. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΤΟΜΙΚΟ ΣΤΥΛ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

<i>ANOVA</i>	<i>Επαγγελματική κατάσταση</i>	<i>Μ.Ο.</i>	<i>Τ.Α.</i>
<i>Κοινωνικές συναναστροφές</i>	<i>Πλήρως απασχολούμενος</i>	<i>3.48</i>	<i>1.233</i>
	<i>Μερικώς απασχολούμενος</i>	<i>3.70</i>	<i>1.041</i>
	<i>Άνεργος</i>	<i>4.02</i>	<i>1.133</i>
	<i>Προστατευόμενο μέλος</i>	<i>4.33</i>	<i>0.866</i>
<i>Internet (επικοινωνία - παιχνίδια)</i>	<i>Πλήρως απασχολούμενος</i>	<i>3.32</i>	<i>1.011</i>
	<i>Μερικώς απασχολούμενος</i>	<i>3.32</i>	<i>1.086</i>
	<i>Άνεργος</i>	<i>3.91</i>	<i>0.958</i>
	<i>Προστατευόμενο μέλος</i>	<i>4.78</i>	<i>0.441</i>
<i>οικογενειακές υποχρεώσεις</i>	<i>Πλήρως απασχολούμενος</i>	<i>3.55</i>	<i>1.254</i>
	<i>Μερικώς απασχολούμενος</i>	<i>3.26</i>	<i>1.375</i>
	<i>Άνεργος</i>	<i>3.17</i>	<i>1.506</i>
	<i>Προστατευόμενο μέλος</i>	<i>1.89</i>	<i>1.364</i>
<i>Ανάγνωση Εφημερίδων, βιβλίων</i>	<i>Πλήρως απασχολούμενος</i>	<i>2.20</i>	<i>1.062</i>
	<i>Μερικώς απασχολούμενος</i>	<i>2.53</i>	<i>1.060</i>
	<i>Άνεργος</i>	<i>2.61</i>	<i>1.235</i>
	<i>Προστατευόμενο μέλος</i>	<i>2.00</i>	<i>0.707</i>
<i>Οικιακά – συντήρηση νοικοκυριού – σπιτιού κατασκευές</i>	<i>Πλήρως απασχολούμενος</i>	<i>3.13</i>	<i>0.995</i>
	<i>Μερικώς απασχολούμενος</i>	<i>2.96</i>	<i>1.299</i>
	<i>Άνεργος</i>	<i>3.20</i>	<i>1.285</i>
	<i>Προστατευόμενο μέλος</i>	<i>1.44</i>	<i>1.486</i>

Για να διερευνήσουμε αν διαφοροποιούνται οι απόψεις των ερωτηθέντων με βάση την επαγγελματική κατάσταση στην οποία ανήκουν χρησιμοποιήθηκε ο έλεγχος μέσω oneway ANOVA. Ο έλεγχος έδειξε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στις προτάσεις “Συμπληρωματική εργασία” ($F(3.247)=4.392, p=0.001$), «Παρακολούθηση τηλεόρασης, ακρόαση μουσικής- ραδιοφώνου» ($F(3.247)=6.578, p < 0.001$), «Internet (επικοινωνία - παιχνίδια)» ($F(3.247)=11.091, p < 0.001$), “ οικιακά – συντήρηση νοικοκυριού – σπιτιού κατασκευές” ($F(3.247)=4.793, p = 0.003$) και “οικογενειακές υποχρεώσεις” ($F(3.247)=4.701, p = 0.003$). Επειδή ο δείκτης Levene < 0.05 κάνουμε την μη παραμετρική ανάλυση Kruskal- Wallis.

Σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση των εκπαιδευομένων η μη παραμετρική ανάλυση Kruskal Wallis έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στη συχνότητα κατά την οποία οι εκπαιδευόμενοι επιλέγουν το ατομικό στυλ του ελεύθερου χρόνου τους σχεδόν σε όλες τις προτάσεις,

στις «Κοινωνικές σχέσεις» $\chi^2 (3.247) = 13.788, p = 0.003$, στην “συμπληρωματική εργασία” $\chi^2 (3.247) = 33.088, p < 0.001$, και στις “Κοινωνικές συναναστροφές” $\chi^2 (3.247) = 13.612, p = 0.003$. Το ίδιο παρατηρείται και στις προτάσεις “Συμπληρωματική εργασία” $\chi^2 (3.247) = 16.759, p < 0.001$, “Παρακολούθηση τηλεόρασης, ακρόασης μουσικής - ραδιοφώνου” $\chi^2 (3.247) = 20.127, p < 0.001$, “ Άθληση – εκδρομές κτλ” $\chi^2 (3.247) = 17.109, p < 0.001$, “Οικιακά-συντήρηση νοικοκυριού – σπιτιού κατασκευές” $\chi^2 (3.247) = 13.574, p = 0.004$, “κινηματογράφος διαλέξεις, εκθέσεις, μουσείο” $\chi^2 (3.247) = 13.788, p = 0.003$, κτλ” $\chi^2 (3.247) = 14.916, p = 0.002$, στο “Internet (επικοινωνία – παιχνίδια)” $\chi^2 (3.247) = 32.603, p < 0.001$ και “μορφωτικές -ψυχαγωγικές δραστηριότητες” $\chi^2 (3.247) = 13.580, p = 0.004$.

4.4. Διαχείριση προσωπικού ελεύθερου χρόνου

Όσον αφορά το στοιχείο του αυτοπροσδιορισμού κατά τον ελεύθερο χρόνο των εκπαιδευομένων, οι εκπαιδευόμενοι δήλωσαν “ότι αποφασίζει μόνος του τι θα κάνει” ($M.O.=4.04$). Ακολούθησαν απαντήσεις σχετικά το κάνω αυτό που μου αρέσει ($M.O.=3.84$), νιώθει καλά ακόμη και όταν δεν κάνει τίποτα ($M.O.=3.54$), ο ελεύθερος χρόνος δεν μου φθάνει ($M.O.=3.41$) καθώς και ο εκ των προτέρων προγραμματισμός των δραστηριοτήτων τους ($M.O.=3.26$). Ο μέσος όρος των ακόλουθων απαντήσεων κυμάνθηκε κοντά στο 2 και αφορούσαν στην ανία που αισθάνονται ($M.O.=2.13$), στην ανάγκη συμβουλής από τρίτο ($M.O.=2.00$) και τέλος στην μη αυτονομία για τη λήψη αποφάσεων ($M.O.=1.98$).

ΠΙΝΑΚΑΣ 11. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
<i>Αποφασίζω μόνος μου τι θα κάνω</i>	<i>4.04</i>	<i>1.007</i>
<i>Κάνω αυτό που μου αρέσει</i>	<i>3.84</i>	<i>1.064</i>
<i>Νιώθω καλά ακόμα κι όταν δεν κάνω τίποτα</i>	<i>3.54</i>	<i>1.209</i>
<i>Ο ελεύθερος χρόνος δε μου φτάνει</i>	<i>3.41</i>	<i>1.067</i>
<i>Προγραμματίζω από πριν τι θα κάνω</i>	<i>3.26</i>	<i>1.092</i>
<i>Βαριέμαι</i>	<i>2.13</i>	<i>1.122</i>
<i>Χρειάζομαι κάποιον να με συμβουλευτεί</i>	<i>2.00</i>	<i>0.944</i>
<i>Αποφασίζουν άλλοι για μένα</i>	<i>1.94</i>	<i>1.006</i>

Αναφορικά με την επίδραση του φύλου στις απόψεις τους για τον προσωπικό ελεύθερο χρόνο τους, ο παραμετρικός έλεγχος T-TEST έδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές στις προτάσεις «Χρειάζομαι κάποιον να με συμβουλευτεί» [$t=2.413, df = 249, p < 0.05$], «Προγραμματίζω από πριν τι θα κάνω» [$t= -3.384, df = 249, p < 0.05$], «Αποφασίζω μόνος μου τι θα κάνω» [$t= -2.319, df = 249, p < 0.05$] και «Αποφασίζουν άλλοι για μένα» [$t= 2.494, df = 249, p < 0.05$]. Σε αυτές τις προτάσεις διαχείρισης του προσωπικού ελεύθερου χρόνου οι γυναίκες ($M.O.=2.85, M.O.=3.44$) συμμετείχαν σημαντικά συχνότερα σε σχέση με τους άνδρες ($M.O.=2.48$ και $M.O.=3.02$).

Ο μη παραμετρικός έλεγχος Mann-Whitney έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά ως προς το φύλο ως προς το φύλο των εκπαιδευομένων με τις προτάσεις «Χρειάζομαι κάποιον να με συμβουλευτεί» ($U = 6.284, Z = -2.191, p = 0.028$) και «Προγραμματίζω από πριν τι θα κάνω» ($U = 6.301, Z = -2.140, p = 0.032$).

ΠΙΝΑΚΑΣ 12. ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

<i>Mann – Whitney</i>	<i>U</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
<i>Χρειάζομαι κάποιον να με συμβουλευτεί</i>	6.284	-2.191	0.028
<i>Προγραμματίζω από πριν τι θα κάνω</i>	6.301	-2.140	0.032

Οι άντρες ($M.O.= 138.04$) διαφοροποιήθηκαν με στατιστικά σημαντική διαφορά από τις γυναίκες ($M.O.= 118.55$) στην πρώτη πρόταση ενώ στην πρόταση δεύτερη πρόταση «Προγραμματίζω από πριν τι θα κάνω» υπάρχει αντιστροφή με τις γυναίκες ($M.O.= 133.35$) να διαφοροποιούνται με στατιστικά σημαντική διαφορά από τους άντρες ($M.O.= 114.14$).

Σε σχέση με την ηλικία των εκπαιδευομένων στις προτάσεις «κάνω αυτό που μου αρέσει» και «νιώθω καλά ακόμα κι όταν δεν κάνω τίποτα», η ηλικία 18-29 να έχει τον υψηλότερο μέσο όρο και στις δύο προτάσεις ($M.O. = 4,36, T.A. = .957$ και $M.O. = 3.95, T.A. = 1.140$). Ακολουθεί η ηλικιακή ομάδα των 25-35 ($M.O. = 3.95, T.A. = 1.031$ και $M.O. = 3.61, T.A. = 1.234$) και στο τέλος η ηλικιακή ομάδα 35+ ($M.O. = 3.49, T.A. = 1.034$ και $M.O. = 3.27, T.A. = 1.159$).

ΠΙΝΑΚΑΣ 13. ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

	<i>ΗΛΙΚΙΑ</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
<i>Κάνω αυτό που μου αρέσει</i>	18-25	4.36	0.957
	25-35	3.95	1.031
	35+	3.49	1.034

<i>Νιώθω καλά ακόμα κι όταν δεν κάνω τίποτα</i>	18-25	3.95	1.140
	25-35	3.61	1.234
	35+	3.27	1.159

Η μη παραμετρική ανάλυση Kruskal Wallis, αναφορικά με την ηλικία των εκπαιδευμένων, έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στη συχνότητα κατά την οποία οι εκπαιδευόμενοι έχουν διαφορετικές απόψεις ή συμπεριφορές όταν πρόκειται να ακολουθήσουν αυτό που τους αρέσει ($\chi^2 (2.251) = 24.334, p < 0.001$) και διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με το πως νιώθουν όταν δεν ασχολούνται με κάποια δραστηριότητα ($\chi^2 (2.251) = 9.751, p = 0.008$).

Για να διερευνήσουμε αν διαφοροποιούνται οι απόψεις των ερωτηθέντων με βάση την επαγγελματική κατάσταση στην οποία ανήκουν χρησιμοποιήθηκε ο έλεγχος μέσω oneway ANOVA. Ο έλεγχος έδειξε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στις προτάσεις “*Κάνω αυτό που μου αρέσει*” ($F(3.247)=5.344, p = 0.001$) και «*Αποφασίζω μόνος μου τι θα κάνω*» ($F(3.247)=5.150, p = 0.002$). Επειδή ο δείκτης Levene < 0.05 κάνουμε την μη παραμετρική ανάλυση Kruskal- Wallis.

Σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση των εκπαιδευομένων η μη παραμετρική ανάλυση Kruskal Wallis έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στη συχνότητα κατά την οποία οι εκπαιδευόμενοι έχουν διαφορετικές απόψεις ή συμπεριφορές όταν πρόκειται να ακολουθήσουν αυτό που τους αρέσει ($\chi^2 (3.251) = 18.293, p < 0.001$) και διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με το πως νιώθουν όταν δεν ασχολούνται με κάποια δραστηριότητα ($\chi^2 (3.251) = 9.303, p = 0.026$).

ΠΙΝΑΚΑΣ 14. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ

<i>Κάνω αυτό που μου αρέσει</i>	<i>Kruskal Wallis H</i>	18.293
	<i>df</i>	3
	<i>Asymp. Sig.</i>	< 0.001
<i>Νιώθω καλά ακόμα κι όταν δεν κάνω τίποτα</i>	<i>Kruskal Wallis H</i>	9.303
	<i>df</i>	3
	<i>Asymp. Sig.</i>	0.026

Ως προς το επίπεδο μόρφωσης των εκπαιδευομένων, η ανάλυση διακύμανσης ANOVA, έδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές στις προτάσεις “ Βαριέμαι” ($F(2,250)= 4.590, p = 0.011$ και “αποφασίζουν άλλοι για εμένα” $F(2,250)= 7.593, p < 0.001$).

4.5. Απόψεις σχετικά με τη γρησιμότητα και τη σημασία του ελεύθερου χρόνου

Από τις απαντήσεις δεν διαπιστώνεται διαφοροποίηση ανάμεσα στους εκπαιδευομένους. Οι απόψεις και των υποκειμένων συγκλίνουν σε όλες τις επιμέρους λειτουργίες/διαστάσεις του ελεύθερου χρόνου τόσο ως συμπληρωματικού και αντισταθμιστικού χρόνου στην εργασία όσο και ως χρόνου συμπληρωματικού στον χρόνο ζωής. Αξιοσημείωτη είναι η σχετικά μικρή σημασία που αποδίδουν και οι δύο ομάδες στον χρόνο αυτό για περαιτέρω (δια βίου) μόρφωση καθώς και η άποψη της πλειονότητας των ερωτηθέντων ότι ο ελεύθερος χρόνος αποτελεί έναν ατομικό χρόνο

ΠΙΝΑΚΑΣ 15. ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
<i>Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται δημιουργικά</i>	4.36	0.921
<i>Ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για να ξεκουραζόμαστε</i>	4.32	0.864
<i>Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να περνά ευχάριστα</i>	4.25	0.995
<i>Ο ελεύθερος χρόνος είναι αναγκαίος για να ανανεώνουμε τις δυνάμεις μας για την εργασία.</i>	4.00	1.187
<i>Ο ελεύθερος χρόνος είναι για διασκέδαση και ψυχαγωγία</i>	3.97	0.880
<i>Ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για τις κοινωνικές σχέσεις</i>	3.87	0.908
<i>Η διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου αφορά μόνο το ίδιο το άτομο</i>	3.45	1.107
<i>Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται για περαιτέρω μόρφωση</i>	3.20	0.838
<i>Η διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου αφορά μόνο το ίδιο το άτομο</i>	3.45	1.107
<i>Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται για κοινωνικές, πολιτιστικές και πολιτικές δραστηριότητες</i>	2.61	1.192
<i>Θα ήταν προτιμότερο να αφιερώνεται κανείς στην εργασία του</i>	2.33	1.065
<i>Ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι και τόσο σημαντικός</i>	1.78	1.089

Αναφορικά με την επίδραση του φύλου στην χρησιμότητα του ελεύθερου χρόνου τους για τον προσωπικό ελεύθερο χρόνο τους, ο παραμετρικός έλεγχος T-TEST έδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές στην πρόταση “ ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται δημιουργικά”. Τόσο οι γυναίκες με ποσοστό 66,5% όσο και οι άντρες με ποσοστό 46,9% συμφωνούν ότι ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται δημιουργικά ενώ και οι δύο με 4,2 και 1,3% αντίστοιχα διαφωνούν ότι ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται δημιουργικά. Ενώ παρατηρείται στους άντρες ότι ένα 24% απάντησε ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ και σχεδόν το ίδιο ποσοστό, 25%, απάντησε συμφωνώ λίγο.

Σχετικά με τη μεταβλητή του φύλου σε σχέση με την χρησιμότητα του ελεύθερου χρόνου στις απόψεις των εκπαιδευόμενων, ο μη παραμετρικός έλεγχος Mann-Whitney έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στις προτάσεις που αφορούσαν «Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται δημιουργικά» σε σχέση με το φύλο παρουσιάζει σημαντικότητα καθώς $U=5707.500$, $z= -3.512$., $p<0.001$. Η πιθανότητα $p < 0.001$ είναι πολύ μικρότερη από αυτήν του $p < 0.05$, και υποδεικνύει πολύ μεγαλύτερη σημαντικότητα. Σε συνάρτηση με την ερώτηση «Ο ελεύθερος χρόνος είναι αναγκαίος για να ανανεώνουμε τις δυνάμεις μας για την εργασία» το $U=5933.000$, $z= -2.808$., $p=,005<0.05$.

Και σε αυτήν την περίπτωση, το Mann-Whitney U είναι χαμηλό, και η Asymp. Sig είναι σημαντικά χαμηλή (0.005). Αυτό υποδηλώνει ότι η ανάγκη για ελεύθερο χρόνο για να ανανεώσουμε τις δυνάμεις μας για την εργασία διαφέρει σημαντικά μεταξύ των ομάδων. Στην ερώτηση «ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να περνά ευχάριστα» το $U=6274.000$, $z= -2.356$., $p=0.018<0.05$. Αυτό υποδηλώνει ότι ο ελεύθερος χρόνος που περνά ευχάριστα διαφέρει σημαντικά μεταξύ των ομάδων. Τέλος στην ερώτηση «ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για να ξεκουραζόμαστε» το $U=5343.000$, $z= -3.995$., $p<0.001$. Η πιθανότητα $p < 0.001$ είναι πολύ μικρότερη από αυτήν του $p < 0.05$, και υποδεικνύει πολύ μεγαλύτερη σημαντικότητα. Συνεπώς, βάσει αυτών των στατιστικών δεδομένων, έχουμε αρκετά στοιχεία να υποστηρίξουμε την απόφαση ότι ο ελεύθερος χρόνος είναι σημαντικός για το να ξεκουραζόμαστε, καθώς η πιθανότητα της παρατηρούμενης διαφοράς είναι πολύ μικρή και πιθανώς να μην οφείλεται στην τύχη.

Σε σχέση με την ηλικία των εκπαιδευόμενων οι προτάσεις “ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να περνά ευχάριστα” και “ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για να ξεκουραζόμαστε”, έδειξε να συγκεντρώνει τους μεγαλύτερους μέσους όρους και των τριών ηλικιακών ομάδων όπου 18-29 (M.O. = 4.49, T.A. = 0.843 και M.O. = 4.47, T.A. = 0.869), 25-35 (M.O. = 4.25, T.A. = 1.029 και M.O. = 4.35, T.A. = 0.814) και τέλος η ηλικιακή ομάδα 35+ (M.O. = 4.15, T.A. = 1.014 και M.O. = 4.22, T.A. = 0.910). Ενώ στην πρόταση “ ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι και τόσο σημαντικός” και οι τρεις ηλικιακές ομάδες έχουν τον χαμηλότερο μέσο όρο , όπου 18-29 (M.O. = 1.47, T.A. = 0.757), 25-35

($M.O. = 1.76$, $T.A. = 1.036$) και $35+$ ($M.O. = 1.78$, $T.A. = 1.089$). Στις υπόλοιπες προτάσεις ο μέσο όρος κυμάνθηκε μεταξύ του 2 και του 3 για όλες τις ηλικιακές προτάσεις μην έχοντας μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ τους.

Ο έλεγχος ANOVA έδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές στους μέσους όρους στις προτάσεις “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται δημιουργικά” ($F(2.248)=3.152$, $p=0.044$), “Ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι και τόσο σημαντικός” ($F(2.248)=3.291$, $p=0.039$).

Προκειμένου να εξάγουμε έγκυρα συμπεράσματα εφαρμόσαμε τη μη παραμετρική ανάλυση Kruskal Wallis όπου έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην πρόταση «Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται δημιουργικά» $\chi^2(2.248) = 7.097$, $p = 0.029$, ενώ στην πρόταση “Ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι και τόσο σημαντικός” $\chi^2(2.248) = 4.518$ $p = 0.104$, δεν υπάρχει στατιστική σημαντικότητα.

Αναφορικά με το επίπεδο εκπαίδευσης σε σχέση με χρησιμότητα του ελεύθερου χρόνου αναφέρθηκε σε μεγαλύτερο βαθμό, από την ομάδα που έχει τελειώσει δημοτικό/γυμνάσιο, οι προτάσεις “ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται δημιουργικά” ($M.O. = 3.86$, $T.A. = 0.949$), “Ο χρόνος είναι για να ξεκουραζόμαστε” ($M.O. = 3.71$, $T.A. = 0.914$) και “ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για τις κοινωνικές σχέσεις” ($M.O. = 3.71$, $T.A. = 0.825$). Ακολουθούν με μέσο όρο 3 οι προτάσεις “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να περνά ευχάριστα” ($M.O. = 3.57$, $T.A. = 0.938$), “Η διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου αφορά μόνο το ίδιο το άτομο” ($M.O. = 3.50$, $T.A. = 0.760$), “Ο ελεύθερος χρόνος είναι για διασκέδαση και ψυχαγωγία” ($M.O. = 3.50$, $T.A. = 0.855$), “Μόνο στον ελεύθερο χρόνο μπορεί κανείς να κάνει ό,τι θέλει” ($M.O. = 3.43$, $T.A. = 0.855$), “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται για περαιτέρω μόρφωση” ($M.O. = 3.50$, $T.A. = 1.222$), “Θα ήταν προτιμότερο να αφιερώνεται κανείς στην εργασία του” ($M.O. = 3.29$, $T.A. = 0.726$), “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται για κοινωνικές, πολιτιστικές και πολιτικές δραστηριότητες” ($M.O. = 3.29$, $T.A. = 0.611$) και “Ο ελεύθερος χρόνος είναι αναγκαίος για να ανανεώνουμε τις δυνάμεις μας για την εργασία” ($M.O. = 3.21$, $T.A. = 1.051$). Τελευταία έρχεται η πρόταση “Ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι και τόσο σημαντικός” ($M.O. = 2.57$, $T.A. = 1.222$).

Στην ομάδα που έχει ολοκληρώσει το λύκειο/τεχνική σχολή, σημαντική θέση κατέχουν οι προτάσεις “ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται δημιουργικά” ($M.O. = 4.39$, $T.A. = 0.859$), “Ο χρόνος είναι για να ξεκουραζόμαστε” ($M.O. = 4.30$, $T.A. = 0.861$) και “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να περνά ευχάριστα” ($M.O. = 4.24$, $T.A. = 0.981$). Ακολουθούν οι προτάσεις μέσο όρο 3, “Ο ελεύθερος χρόνος είναι για διασκέδαση και ψυχαγωγία” ($M.O. = 3.99$, $T.A. = 0.890$), “Ο ελεύθερος χρόνος είναι αναγκαίος για να ανανεώνουμε τις δυνάμεις μας για την εργασία” ($M.O. = 3.88$, $T.A. = 1.226$), “Ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για τις κοινωνικές σχέσεις” ($M.O. = 3.79$, $T.A. = 0.944$), “Η διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου αφορά μόνο το ίδιο το άτομο” ($M.O. = 3.43$, $T.A. =$

1.154) και “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται για περαιτέρω μόρφωση” (M.O. =3.12, T.A. = 0.815). Με μέσο όρο 2 βρίσκονται οι προτάσεις “Μόνο στον ελεύθερο χρόνο μπορεί κανείς να κάνει ό,τι θέλει (M.O. =2.96, T.A. = 1.040), “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται για κοινωνικές, πολιτιστικές και πολιτικές δραστηριότητες”(M.O. =2.53, T.A. = 1.161) και “Θα ήταν προτιμότερο να αφιερώνεται κανείς στην εργασία του”(M.O. =2.26, T.A. = 1.041). Τελευταία έρχεται η πρόταση “Ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι και τόσο σημαντικός” (M.O. =1.89 T.A. = 1.106).

Τέλος για την ομάδα που έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση στις πρώτες τους προτιμήσεις, με μέσο όρο 4, έχουν δηλωθεί οι προτάσεις “ Ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για να ξεκουραζόμαστε” (M.O. =4.43 T.A. = 0.829), “ Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται δημιουργικά” (M.O. =4.40 T.A. = 0.995), “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να περνά ευχάριστα”(M.O. =4.38 T.A. = 0.993), “Ο ελεύθερος χρόνος είναι αναγκαίος για να ανανεώνουμε τις δυνάμεις μας για την εργασία” (M.O. =4.29 T.A. = 1.064) , “Ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για τις κοινωνικές σχέσεις” (M.O. =4.03 T.A. =0.845) και “ Ο ελεύθερος χρόνος είναι για διασκέδαση και ψυχαγωγία” (M.O. =4.01 T.A. = 0.858).

Με μέσο όρο 3 ακολουθούν οι προτάσεις “Η διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου αφορά μόνο το ίδιο το άτομο” (M.O. =3.48, T.A. = 1.084), “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται για περαιτέρω μόρφωση” (M.O. =3.28, T.A. = 0.869) και “Μόνο στον ελεύθερο χρόνο μπορεί κανείς να κάνει ό,τι θέλει (M.O. =3.20, T.A. = 1.234). Με μέσο όρο 2 δηλώθηκαν οι προτάσεις “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται για κοινωνικές, πολιτιστικές και πολιτικές δραστηριότητες”(M.O. =2.64, T.A. = 1.280) και “Θα ήταν προτιμότερο να αφιερώνεται κανείς στην εργασία του”(M.O. =2.29, T.A. = 1.085). Τέλος όπως και στις άλλες δύο εκπαιδευτικές ομάδες και σε αυτήν στην τελευταία θέση βρίσκεται η πρόταση “Ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι και τόσο σημαντικός” (M.O. =1.50 T.A. = 0.955).

Η ανάλυση διακύμανσης κατά έναν παράγοντα (ANOVA) με ανεξάρτητη μεταβλητή το εκπαιδευτικό επίπεδο έδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές στις προτάσεις “Ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι και τόσο σημαντικός” ($F(2,248)=7.885, p < 0.001$), “Θα ήταν προτιμότερο να αφιερώνεται κανείς στην εργασία του” ($F(2,248)=6.237, p =0.002$), “Ο ελεύθερος χρόνος είναι αναγκαίος για να ανανεώνουμε τις δυνάμεις μας για την εργασία.” ($F(2,248)=6.237, p =0.001$), “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να περνά ευχάριστα” ($F(2,248)=4.147, p =0.017$) και “Ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για να ξεκουραζόμαστε” ($F(2,248)=4.398, p =0.013$).

Η μη παραμετρική ανάλυση Kruskal Wallis έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στις δηλώσεις κατά τις οποίες οι εκπαιδευόμενοι θεωρούν ότι “Ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι και τόσο σημαντικός” ($\chi^2(2,248) = 17.295, p < 0.001$), “Θα ήταν προτιμότερο να αφιερώνεται κανείς στην εργασία του” ($\chi^2(2,248) = 12.873, p =0.002$), “Ο ελεύθερος χρόνος είναι αναγκαίος για να

ανανεώνουμε τις δυνάμεις μας για την εργασία.” ($\chi^2 (2.248) = 16.118, p < 0.001$), “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να περνά ευχάριστα” ($\chi^2 (2.248) = 9.690, p=0.008$) και “Ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για να ξεκουραζόμαστε” ($\chi^2 (2.248) = 8.582, p=0.014$).

Αναφορικά με την επαγγελματική κατάσταση η ανάλυση διακύμανσης κατά έναν παράγοντα (ANOVA) με ανεξάρτητη μεταβλητή το εκπαιδευτικό επίπεδο έδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές στις προτάσεις “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται για κοινωνικές, πολιτιστικές και πολιτικές δραστηριότητες” ($F(2.247)=5.117, p = 0.002$), “Ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για να ξεκουραζόμαστε” ($F(2.247)=3.214, p = 0.024$).

Η μη παραμετρική ανάλυση Kruskal Wallis έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στις δηλώσεις κατά τις οποίες οι εκπαιδευόμενοι θεωρούν ότι “Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται για κοινωνικές, πολιτιστικές και πολιτικές δραστηριότητες” ($\chi^2 (3.247) = 13.152, p=0.004$) και “Ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για να ξεκουραζόμαστε” ($\chi^2 (3.247) = 10.186, p=0.017$).

4.6. Η θέση που καταλαμβάνει ο ελεύθερος χρόνος σε σχέση με άλλους σημαντικούς τομείς της ζωής /Η Σημασία του Ελεύθερου Χρόνου στην Ισορροπία της Ζωής

Η σημασία του ελεύθερου χρόνου στην ισορροπία της ζωής αναδεικνύεται ως ένας ζωτικός παράγοντας που επηρεάζει την καθημερινή μας ευημερία. Καθώς εστιάζουμε στο πώς διαχειριζόμαστε τον ελεύθερο χρόνο μας, αποκτά εξίσου σημαντική θέση όπως η υγεία, η οικογένεια και η εργασία. Οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι σε σχέση με άλλους τομείς της ζωής, το φιλικό περιβάλλον καταλαμβάνει σε βαρύτητα την πέμπτη θέση ($M.O. = 4.17, T.A. = 0.833$), ενώ στην πρώτη θέση βρίσκεται η υγεία ($M.O = 1.55, T.A = 0.800$). Η οικογένεια/σύντροφος ($M.O. = 1.88, T.A. = 0.917$) καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση και την τρίτη θέση ο ελεύθερος χρόνος ($M.O. = 3.63, T.A. = 1.010$), και την τέταρτη θέση η εργασία-επάγγελμα ($M.O.= 3.77, T.A. = 1.055$).

ΠΙΝΑΚΑΣ 16. ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

		<i>Συν. δείγματος</i>	
		<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1	<i>Υγεία</i>	<i>1.55</i>	<i>0.800</i>
2	<i>Οικογένεια – σύντροφος</i>	<i>1.88</i>	<i>0.917</i>
3	<i>Ελεύθερος χρόνος</i>	<i>3.63</i>	<i>1.010</i>
4	<i>Εργασία - επάγγελμα</i>	<i>3.77</i>	<i>1.055</i>

5	Φιλικό περιβάλλον	4.17	0.833
---	-------------------	------	-------

Αυτή η σειρά προτεραιότητας δεν διαφοροποιήθηκε σημαντικά μεταξύ των ομάδων με διάφορα χαρακτηριστικά δημογραφικών στοιχείων (π.χ. ηλικία, φύλο, οικογενειακή κατάσταση και επαγγελματική κατάσταση) (όλα τα $p > .05$).

4.7. Τρόποι ενημέρωσης των εκπαιδευομένων για προγράμματα εκπαίδευσης

Στην ερώτηση σχετικά με το πως ενημερώνονται για τα προγράμματα εκπαίδευσης οι εκπαιδευόμενοι απάντησαν ότι την πρώτη θέση στην ενημέρωση των εκπαιδευομένων σε προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης κατέχει το διαδίκτυο με 64,9%. Την δεύτερη και τρίτη θέση καταλαμβάνουν με αρκετά υψηλά ποσοστά τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι φίλοι/γνωστοί με ποσοστά 55,2 % και 52,4% αντίστοιχα. Την πέμπτη θέση κατέχει η προσωπική αναζήτηση των εκπαιδευομένων με 39,3% ενώ την έκτη η Τηλεόραση με 24,2%. Ένα 19% απάντησε ότι ενημερώνεται με άλλο τρόπο ενώ το 16,7% των εκπαιδευομένων απάντησε ότι ενημερώνεται από τις διαφημίσεις. Τέλος τις δύο τελευταίες θέσεις κατέχουν η εφημερίδα και τα φυλλάδια με 13% και 10,7 αντίστοιχα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17. ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

	<i>ΝΑΙ</i>	<i>ΟΧΙ</i>
ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	64.9%	35.1%
ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ	55.2%	44.6%
ΦΙΛΟΥΣ /ΓΝΩΣΤΟΥΣ	52.4%	47.4%
ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ	39.3%	60.6%
ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ	24.2%	75.7%
ΑΛΛΟ	19.1%	80.5%
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ	16.7%	83.3%
ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	13%	86.9%
ΦΥΛΛΑΔΙΑ	10%	89.2%

Μελετώντας τη σχέση με το φύλο δεν διαπιστώθηκαν σημαντικά στατιστικές διακυμάνσεις καθώς το $p > 0.05$. Το ίδιο παρατηρήθηκε και με τις άλλες ανεξάρτητες μεταβλητές.

4.8. Διαχείριση προσωπικού ελεύθερου χρόνου σε Κρίσιμες Περιόδους

Στην τελευταία ερώτηση διερευνήθηκε η συσχέτιση της οικονομικής κρίσης και της Πανδημίας στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των εκπαιδευομένων, το δείγμα δήλωσε ότι διέκοψε κάποια δραστηριότητα λόγω της Πανδημίας ($M.O.=4.37$) και ότι η πανδημία επηρέασε αρνητικά τη δυνατότητα πρόσβασης στην επιμόρφωση ($M.O.=4.19$). Ακολούθησαν απαντήσεις αναφορικά με το ότι διέκοψε κάποια δραστηριότητα λόγω οικονομικής κρίσης ($M.O.=3.49$), η οικονομική κρίση επηρέασε την επιθυμία για περαιτέρω επιμόρφωση ($M.O.=3.41$) και ότι η οικονομική κρίση επηρέασε αρνητικά την δυνατότητα πρόσβασης σε δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο ($M.O.=3.36$).

ΠΙΝΑΚΑΣ 18. ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΚΡΙΣΗΣ

	<i>N.</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
<i>Διακόψετε κάποια δραστηριότητα που κάνατε στον ελεύθερο χρόνο σας λόγω πανδημίας</i>	251	4.37	0.891
<i>Η πανδημία επηρέασε αρνητικά την δυνατότητα πρόσβασης</i>	250	4.19	0.913
<i>Διακόψετε κάποια δραστηριότητα/καθημερινή</i>	251	3.49	1.361
<i>Η οικονομική κρίση επηρέασε την επιθυμία σας για περαιτέρω επιμόρφωση</i>	251	3.41	1.331
<i>Η οικονομική κρίση επηρέασε αρνητικά</i>	251	3.36	1.400

Αναφορικά με την επίδραση του φύλου στις απόψεις τους κατά το πόσο η πανδημία και η οικονομική κρίση έχουν επηρεάσει τις δραστηριότητες τους στον ελεύθερο χρόνο, ο παραμετρικός έλεγχος T-TEST έδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές στις προτάσεις «*η οικονομική κρίση επηρέασε αρνητικά*» [$t(295)=, p < 0.05$], όπου οι γυναίκες φαίνεται να δηλώνουν μια υψηλότερη επίπτωση σε σχέση με τους άνδρες ($M.O.= 3.50$ έναντι $M.O.=3.15$) και «*Διακόψετε κάποια δραστηριότητα/καθημερινή*», πάλι οι γυναίκες φαίνεται να δηλώνουν μια υψηλότερη επίπτωση σε σχέση με τους άνδρες ($M.O.= 3.56$ έναντι $M.O.= 3.39$). Και στις επόμενες δύο προτάσεις «*Η οικονομική κρίση επηρέασε την επιθυμία σας για περαιτέρω επιμόρφωση*» όπου για τις γυναίκες $M.O.=3.49$ και τους άντρες $M.O.=3.28$. Στις επόμενες ερωτήσεις 16.4 και 16.5 και πάλι οι γυναίκες έχουν υψηλότερη επίπτωση με $M.O.=4.30$ και $M.O.=4.47$ αντίστοιχα ενώ οι άντρες $M.O.=4.00$ και

$M.O.=4.20$. Συνολικά, οι γυναίκες φαίνεται να επηρεάζονται περισσότερο από την οικονομική κρίση και την πανδημία σε σύγκριση με τους άνδρες, όπως φαίνεται από τις υψηλότερες μέσες τιμές που καταγράφονται στις αντίστοιχες δηλώσεις τους.

Συγκεκριμένα από τον έλεγχο Levens Test εντοπίστηκε ότι υπάρχει στατιστική σημαντικότητα στην πρόταση «*Η πανδημία επηρέασε αρνητικά τη δυνατότητα πρόσβασης σε δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο*» $t(6.529) = -2.587, p = <0.011$. Ωστόσο, για να επιβεβαιωθούν αυτές οι διαφορές και να διευκρινιστούν περαιτέρω, έγινε περαιτέρω ανάλυση μέσω της μη παραμετρικής μεθόδου Mann-Whitney. Σχετικά με τη μεταβλητή του φύλου σε σχέση με την διαχείριση του προσωπικού ελεύθερου χρόνου των εκπαιδευομένων σε καταστάσεις κρίσεων, ο μη παραμετρικός έλεγχος Mann-Whitney έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην πρόταση που αφορούσε «*η πανδημία επηρέασε αρνητικά την δυνατότητα πρόσβασης σε δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο*» σε σχέση με το φύλο παρουσιάζει σημαντικότητα καθώς $U=5731.500, z= -3.296, p<0.001$. Σε αυτήν την περίπτωση, είναι πολύ μικρότερη από το επίπεδο σημαντικότητας του 0.05 , υποδεικνύοντας ότι η παρατηρούμενη διαφορά είναι στατιστικά σημαντική. Συνολικά, αυτά τα στατιστικά στοιχεία υποδεικνύουν ότι η πανδημία έχει αρνητικό αντίκτυπο στη δυνατότητα πρόσβασης σε δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο, καθώς υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων.

Σχετικά με το κατά πόσο η οικονομική κρίση και η πανδημία έχουν επηρεάσει τις δραστηριότητες και τις επιθυμίες των ατόμων ανά ηλικία. Σύμφωνα με την ερώτηση 16.1 το αν «*η οικονομική κρίση επηρέασε αρνητικά*» παρατηρείται ότι για την ηλικιακή ομάδα 18-25 ο $M.O. = 3.51, T.A.=1.487$. Για την ηλικιακή ομάδα 25-35 ο $M.O. = 3.32, T.A.=1.336$ και για την ηλικιακή ομάδα 35+ ο $M.O. = 3.34, T.A.=1.437$. Για το σύνολο των ηλικιών ο $M.O. = 3.36$ και $T.A.=1.400$. Στην ερώτηση 16.2 «*Διακόψετε κάποια δραστηριότητα/καθημερινή*», για την ηλικιακή ομάδα 18-25 η $M.O. = 3.84, st=1.348$. Για την ηλικιακή ομάδα 25-35 η $M.O. = 3.52, T.A.=1.327$ και για την ηλικιακή ομάδα 35+ ο $M.O. = 3.52, T.A.=1.381$. Για το σύνολο των ηλικιών ο $M.O. = 3.49$ και $st=1.361$. Στην ερώτηση 16.3 για την ηλικιακή ομάδα 18-25 ο $M.O. = 3.76 T.A.=1.384$.

Για την ηλικιακή ομάδα 25-35 ο $M.O. = 3.46, T.A.=1.231$ και για την ηλικιακή ομάδα 35+ ο $M.O. = 3.20, T.A.=1.385$. Για το σύνολο των ηλικιών ο $M.O. = 3.41$ και $T.A.=1.331$. Στις δύο τελευταίες ερωτήσεις ο $M.O$ είναι πάνω από το 4. Για την ερώτηση 16.4 για την ηλικιακή ομάδα 18-25 ο $M.O. = 4.24, T.A.=0.957$. Για την ηλικιακή ομάδα 25-35 ο $M.O. = 4.13, T.A.=0.922$ και για την ηλικιακή ομάδα 35+ ο $M.O. = 4.22, T.A.=0.887$. Για το σύνολο των ηλικιών ο $M.O. = 4.19$ και $st=0.913$. Και για την ερώτηση 16.5 για την ηλικιακή ομάδα 18-25 ο $M.O. = 4.56, T.A.=0.693$. Για την ηλικιακή ομάδα 25-35 ο $M.O. = 4.36, T.A.=0.934$ και για την ηλικιακή ομάδα 35+ ο $M.O. = 4.29, st=0.918$. Για το σύνολο των ηλικιών ο $M.O. = 4.37$ και $T.A.=0.891$. Παρατηρείται ότι οι μέσες

τιμές φαίνεται να είναι παρόμοιες σε όλες τις ηλικιακές ομάδες και το σύνολο, ενώ οι τυπικές αποκλίσεις και τα εύρη εμπιστοσύνης διαφέρουν κάπως μεταξύ των ομάδων.

Συνολικά, οι γυναίκες φαίνεται να επηρεάζονται περισσότερο από την οικονομική κρίση και την πανδημία σε σύγκριση με τους άνδρες, όπως φαίνεται από τις υψηλότερες μέσες τιμές που καταγράφονται στις αντίστοιχες δηλώσεις τους.

Σχετικά με την διαχείριση του ελεύθερου χρόνου των εκπαιδευομένων σε περιόδους κρίσεων και την επαγγελματική τους κατάσταση δεν διαπιστώθηκε σημαντικότητα. Ωστόσο επειδή από τις απαντήσεις του ερωτηθέντων στις προτάσεις “αν διέκοψαν κάποια δραστηριότητα/καθημερινή”, “αν η οικονομική κρίση επηρέασε την επιθυμία τους για περαιτέρω μόρφωση” το $p < .001$, και “αν διέκοψαν κάποια δραστηριότητα κατά την διάρκεια της πανδημίας” το $p = .007$, χρησιμοποιήθηκε η μη παραμετρική ανάλυση Kruskal- Wallis μιας και ο δείκτης Levene είναι μικρότερος του 0.05.

ΠΙΝΑΚΑΣ 19. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ

	<i>Επαγγελματική κατάσταση</i>	<i>Μ.Ο</i>	<i>Τ.Α.</i>
<i>Διακόψετε κάποια δραστηριότητα/καθημερινή</i>	<i>πλήρως απασχολούμενος</i>	<i>3.24</i>	<i>1.403</i>
	<i>Μερικώς απασχολούμενος</i>	<i>3.38</i>	<i>1.392</i>
	<i>Άνεργος</i>	<i>3.99</i>	<i>1.149</i>
	<i>προστατευόμενο μέλος</i>	<i>2.78</i>	<i>1.302</i>
<i>Η οικονομική κρίση επηρέασε την επιθυμία σας για περαιτέρω επιμόρφωση</i>	<i>πλήρως απασχολούμενος</i>	<i>3.19</i>	<i>1.347</i>
	<i>Μερικώς απασχολούμενος</i>	<i>3.30</i>	<i>1.301</i>
	<i>Άνεργος</i>	<i>3.87</i>	<i>1.215</i>

	<i>προστατευόμενο μέλος</i>	<i>2.67</i>	<i>1.323</i>
<i>Διακόψετε κάποια δραστηριότητα που κάνατε στον ελεύθερο χρόνο σας λόγω πανδημίας</i>	<i>πλήρως απασχολούμενος</i>	<i>4.16</i>	<i>0.978</i>
	<i>Μερικώς απασχολούμενος</i>	<i>4.45</i>	<i>0.880</i>
	<i>Άνεργος</i>	<i>4.57</i>	<i>0.721</i>
	<i>προστατευόμενο μέλος</i>	<i>4.67</i>	<i>0.707</i>

Σχετικά με την διαχείριση κρίσεων των εκπαιδευομένων σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση η μη παραμετρική ανάλυση Kruskal Wallis, έδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές στις προτάσεις που αφορούσαν την «*Διακόψετε κάποια δραστηριότητα/καθημερινή*» [$\chi^2 (2.251) = 2.899$, $p = 0.235$,], τη «*Η οικονομική κρίση επηρέασε την επιθυμία σας για περαιτέρω επιμόρφωση*» [$\chi^2 (2.251) = 5.537$, $p = 0.063$] και την «*Διακόψετε κάποια δραστηριότητα που κάνατε στον ελεύθερο χρόνο σας λόγω πανδημίας*» [$\chi^2 (2.251) = 10.403$, $p = 0.006$].

Ε. Συζήτηση

Στην παρούσα μελέτη έγινε μια προσπάθεια διερεύνησης των απόψεων των ενήλικων εκπαιδευομένων σχετικά με τον ελεύθερο χρόνο τους, καθώς και στις προτιμήσεις τους για τον τρόπο που αξιοποιούν αυτόν τον χρόνο. Στόχος είναι να κατανοηθεί πώς ο ελεύθερος χρόνος ενηλίκων διαμορφώνεται, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές τους ανάγκες, προτιμήσεις και εκπαιδευτικό υπόβαθρο. Επιπλέον, αναφέρθηκαν και οι διαφορές μεταξύ των ενηλίκων βάσει ατομικών χαρακτηριστικών, όπως η ηλικία, το φύλο, η οικογενειακή και η επαγγελματική κατάσταση καθώς η εξέτασή τους θεωρήθηκε απαραίτητη για την απάντηση των ερωτημάτων της έρευνας και την διαφοροποίησή τους με άλλες έρευνες.

1ο Ερευνητικό ερώτημα: Με ποια κριτήρια επιλέγουν να διαχειρίζονται τα άτομα την συμμετοχή τους σε δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου;

Η σημασία του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων έχει επισημανθεί σε πολλές μελέτες (Shannon & Shaw, 2008). Το ερευνητικό ερώτημα αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι ενήλικες ενσωματώνουν τον ελεύθερο τους χρόνο στην καθημερινότητά τους. Από την μια πλευρά ο χρόνος των κοινωνικών συναναστροφών αναδεικνύεται ως κρίσιμος για τις κοινωνικές σχέσεις από την άλλη, βέβαια, και η επαγγελματική-οικογενειακή ζωή επηρεάζει τον ελεύθερο χρόνο Shaw και Dawson (2001). Οι δραστηριότητες που χρησιμοποιήθηκαν ήταν "**ελεύθερος χρόνος καθαυτός**", που περιλαμβάνει εκπαιδευτικές δραστηριότητες, σινεμά, θέατρο, διαλέξεις, επισκέψεις σε έκθεσεις και μουσεία, αθλητικές δραστηριότητες, ταξίδια, κ.λπ.: ανάγνωση εφημερίδων και βιβλίων, διαδίκτυο, "**δεσμευμένος ελεύθερος χρόνος**", που περιλαμβάνει εργασίες στο σπίτι, επισκευές και βελτιώσεις στο σπίτι,

υποχρεώσεις οικογένειας, και "**αναζωογονητικός ελεύθερος χρόνος**", που περιλαμβάνει τηλεόραση, ακρόαση μουσικής και ραδιόφωνο, κοινωνική δραστηριότητα και επαφές.

Στην παρούσα έρευνα, υπογραμμίζεται η πολυπλοκότητα της διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων, η οποία επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες όπως η διασκέδαση ή η χρήση διαδικτύου, συμπεριλαμβανομένων του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος, των εργασιακών υποχρεώσεων και των προσωπικών προτιμήσεων. Η ισορροπία μεταξύ αυτών των παραγόντων είναι κρίσιμη για τη διασφάλιση ενός ικανοποιητικού και ευτυχισμένου τρόπου ζωής, όπως στην συμβολή της ανάπτυξης και στη διατήρηση ενός θετικού κλίματος αλληλεπίδρασης, βοηθώντας στην ενίσχυση των ανθρώπινων σχέσεων.

2^ο ερευνητικό ερώτημα: α) Ποιες διαφορές υπάρχουν ανάμεσα στα δυο φύλα αναφορικά με τον τρόπο επιλογής; β) Ποιες διαφορές υπάρχουν ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα στην οποία ανήκει κάποιος; γ) Ποιες διαφορές υπάρχουν ανάμεσα στους εκπαιδευόμενους διαφορετικής εκπαιδευτικής βαθμίδας; δ) Ποιες διαφορές υπάρχουν στους εκπαιδευόμενους ανάλογα με την επαγγελματική κατάσταση;

Κατά την ανάλυση των δεδομένων, διαπιστώσαμε ότι η τρόπος που οι ενήλικες αξιολογούν και εκμεταλλεύονται τον ελεύθερο χρόνο τους επηρεάζεται σημαντικά από διάφορους παράγοντες, όπως το φύλο, η ηλικία, η επαγγελματική κατάσταση και το επίπεδο εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές στις προτιμήσεις και στις δραστηριότητες που επιλέγουν να ασχοληθούν ανάλογα με αυτούς τους παράγοντες.

α) Διαφορές Ανά φύλο

Αρκετές έρευνες έχουν καταδείξει τις διαφορές στον τρόπο με τον οποίο οι άνδρες και οι γυναίκες διαχειρίζονται τον ελεύθερο χρόνο τους, επισημαίνοντας πώς τα φύλα προσεγγίζουν διαφορετικά τις δραστηριότητες και τις προτιμήσεις τους. Σύμφωνα με μελέτες, οι άνδρες τείνουν να δείχνουν περισσότερο ενδιαφέρον για δραστηριότητες που σχετίζονται με την εργασία ή τις προσωπικές τους ανάγκες, όπως τα χόμπι ή η φυσική άσκηση. Για παράδειγμα, μια έρευνα έδειξε ότι οι άνδρες είναι πιο πιθανό να ασχοληθούν με ατομικά αθλήματα ή τεχνικά χόμπι, όπως η ξυλουργική ή η συλλογή αντικειμένων, ενώ οι γυναίκες επιδεικνύουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για δραστηριότητες κοινωνικής συναναστροφής ή ευχαρίστησης, όπως οι συναντήσεις με φίλους ή η συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις (Mullens, F., & Glorieux, I. 2023). Η ανάλυση έδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές σε σχέση με το φύλο για τις περισσότερες από τις ερωτήσεις, αναδεικνύοντας τις διαφορετικές προσεγγίσεις των δύο φύλων ως προς την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου.

Οι άνδρες φαίνεται να επιλέγουν δραστηριότητες που τους επιτρέπουν να επικεντρωθούν στις προσωπικές τους ανάγκες και ενδιαφέροντα, όπως είναι τα τυχερά παίγνια, η συμμετοχή σε

συλλόγους και οι δραστηριότητες που σχετίζονται με την εργασία και τις σπουδές. Αυτές οι δραστηριότητες προσφέρουν στους άνδρες την ευκαιρία να αναπτύξουν δεξιότητες και να επιτύχουν προσωπικούς στόχους, καθώς και να εμπλακούν σε ανταγωνιστικές ή τεχνικές ασχολίες που απαιτούν αφοσίωση και συγκέντρωση (Robinson & Godbey, 1999). Αντίθετα, οι γυναίκες δίνουν περισσότερη έμφαση σε δραστηριότητες που προάγουν την κοινωνική συναναστροφή, την ξεκούραση και την αναζωογόνηση. Δραστηριότητες όπως η συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις, οι συναντήσεις με φίλους και η δημιουργική απασχόληση, όπως το χειροποίητο ή το διάβασμα, προσφέρουν στις γυναίκες την ευκαιρία να συνδεθούν με τους άλλους και να ανακτήσουν ενέργεια και ισορροπία στην καθημερινή τους ζωή (Berdychevsky. L., & Carr. N., 2020).

Σύμφωνα λοιπόν με αυτά τα αποτελέσματα, παρατηρείται εξάρτηση μεταξύ του φύλου των ερωτηθέντων και των απαντήσεων σε μια σειρά ερωτήσεων, από τις οποίες οι σημαντικότερες είναι η διάθεση του χρόνου στην εργασία και τις σπουδές, τα τυχερά παίγνια και η συμμετοχή σε συλλόγους, που ο αντρικός πληθυσμός φαίνεται να επιλέγει με μεγαλύτερη συνέπεια, ενώ ο αντίστοιχος γυναικείος πληθυσμός δεν τα θεωρεί ως πρώτιστης σημασίας. Αυτό έρχεται σε πλήρη συμφωνία με το γεγονός ότι παρατηρείται σημαντική διαφοροποίηση στη βαθμολογία μεταξύ των δύο φύλων αναφορικά με το πού θα έπρεπε να αξιοποιείται ο ελεύθερος χρόνος. Οι γυναίκες δίνουν περισσότερη βαρύτητα στην ξεκούραση, στη δημιουργική απασχόληση και στην αναζωογόνηση (Mullens, F., & Glorieux, I. 2023, Dugan, A. G., & Barnes-Farrell, J. L. , 2020)

Μια σημαντική απόκλιση φαίνεται στην πρόταση που αφορά τον χρόνο που αφιερώνεται στην εργασία και τις σπουδές. Οι άνδρες αφιερώνουν περισσότερο χρόνο σε αυτές τις δραστηριότητες, αναζητώντας τρόπους να βελτιώσουν τις επαγγελματικές τους δεξιότητες και να επιτύχουν επαγγελματική ανάπτυξη, ενώ οι γυναίκες προτιμούν να επενδύουν τον ελεύθερο χρόνο τους σε δραστηριότητες που προάγουν την προσωπική ευημερία και τη συναισθηματική τους ισορροπία (Brumley, K. M., Maguire, K., & Montazer, S., 2021).

Αυτές οι παρατηρήσεις υπογραμμίζουν τη σημασία της κατανόησης των διαφορετικών αναγκών και προτεραιοτήτων των ανδρών και των γυναικών ως προς την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, κάτι που μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση πολιτικών και προγραμμάτων που θα ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες απαιτήσεις κάθε φύλου και θα προάγουν την ισορροπημένη ανάπτυξη και την ευημερία όλων των ατόμων.

β) Διαφορές Ανα Ηλικιακή Ομάδα

Η ηλικία αποτελεί έναν από τους κύριους παράγοντες που επηρεάζουν τις προτιμήσεις και τις δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο, καθώς οι ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και οι προτεραιότητες των ατόμων διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με το στάδιο ζωής στο οποίο βρίσκονται.

Οι νεότεροι ενήλικες, ηλικίας 18-34 ετών, τείνουν να επιλέγουν δραστηριότητες που είναι δυναμικές και κοινωνικά εμπλουτισμένες. Η χρήση του διαδικτύου αποτελεί μια από τις κυριότερες δραστηριότητες αυτής της ηλικιακής ομάδας, καθώς περιλαμβάνει την επικοινωνία μέσω κοινωνικών δικτύων, τη διασκέδαση μέσω streaming υπηρεσιών και το gaming. Επιπλέον, οι νεότεροι ενήλικες επιδίδονται σε εξωτερικές δραστηριότητες, όπως ο αθλητισμός, οι εκδρομές και οι κοινωνικές συναναστροφές, που τους προσφέρουν ευκαιρίες για φυσική δραστηριότητα και κοινωνική δικτύωση (Southerton, D., 2020). Αυτή η ηλικιακή ομάδα συχνά αναζητά ενέργεια και διασκέδαση, εκφράζοντας μια τάση για εξερεύνηση και κοινωνική δέσμευση.

Οι μεσήλικες, ηλικίας 35-54 ετών, εμφανίζουν διαφορετικές προτιμήσεις. Η προσοχή τους συχνά στρέφεται προς τις οικογενειακές δραστηριότητες και τα χόμπι που μπορούν να πραγματοποιηθούν στο σπίτι. Αυτές οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν την ενασχόληση με τα παιδιά, την ανάγνωση, την κηπουρική, τη μαγειρική και άλλες μορφές δημιουργικής απασχόλησης. Οι μεσήλικες τείνουν να αναζητούν ισορροπία μεταξύ των επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων, και πολλές φορές προτιμούν δραστηριότητες που ενισχύουν τους οικογενειακούς δεσμούς και προσφέρουν χαλάρωση εντός του οικιακού περιβάλλοντος (Stebbins, 2007).

Αντίθετα, οι μεγαλύτεροι ενήλικες, ηλικίας 55 ετών και άνω, προτιμούν πιο ήρεμες και αναζωογονητικές δραστηριότητες. Το διάβασμα και η παρακολούθηση τηλεόρασης είναι ιδιαίτερα δημοφιλείς δραστηριότητες σε αυτή την ηλικιακή ομάδα. Αυτές οι δραστηριότητες προσφέρουν πνευματική διέγερση και χαλάρωση, ενώ απαιτούν λιγότερη φυσική προσπάθεια. Επίσης, οι μεγαλύτεροι ενήλικες ενδέχεται να συμμετέχουν σε δραστηριότητες όπως οι περιπάτοι, η εθελοντική εργασία και η συμμετοχή σε κοινωνικούς ή πολιτιστικούς συλλόγους, οι οποίες προάγουν την κοινωνική αλληλεπίδραση και την αίσθηση του ανήκειν (Zuzanek, 2020). Αυτή η ηλικιακή ομάδα αναζητά συχνά ηρεμία, ευεξία και συντροφικότητα. Αυτές οι διαφορές στις προτιμήσεις και τις δραστηριότητες ανά ηλικιακή ομάδα καταδεικνύουν πώς οι αλλαγές στις προσωπικές, επαγγελματικές και κοινωνικές υποχρεώσεις καθώς και οι μεταβολές στις σωματικές ικανότητες και τα ενδιαφέροντα επηρεάζουν την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου. Κάθε ηλικιακή ομάδα παρουσιάζει μοναδικές προτιμήσεις που αντανακλούν τις διαφορετικές φάσεις ζωής και τις αντίστοιχες ανάγκες της.

γ) Διαφορές Ανά εκπαιδευτική Βαθμίδα

Ο παράγοντας επίπεδο εκπαίδευσης επηρεάζει επίσης τις προτιμήσεις και τις δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο, με τις διαφορές να είναι εμφανείς ανάμεσα στις διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες. Οι απόφοιτοι της πρώτης βαθμίδας, δηλαδή όσοι έχουν ολοκληρώσει την εκπαίδευση σε δημοτικό και γυμνάσιο, φαίνεται να αξιολογούν θετικότερα την αξία του ελεύθερου χρόνου σε σχέση με τις ελευθερίες που έχουν ως άνθρωποι, κάτι που όμως ενδέχεται να έχει συνάφεια και με την εργασιακή κατάσταση στην οποία εμπλέκονται. Αυτό το προσωπικό συχνά εμπλέκεται σε επαγγέλματα που απαιτούν λιγότερες δεξιότητες, και ο ελεύθερος χρόνος αποτελεί σημαντικό μέσο για την ανάπτυξη δεξιοτήτων και την ενίσχυση των επαγγελματικών τους προοπτικών (Zuzanek, 2020). Για την ομάδα που έχει ολοκληρώσει την εκπαίδευση σε δημοτικό και γυμνάσιο, η ενασχόληση με την εργασία ή δραστηριότητες που αφορούν την ανάπτυξη δεξιοτήτων κρίνονται ως ιδιαίτερα σημαντικές. Αυτή η ομάδα παρουσιάζει υψηλή ενασχόληση με το διάβασμα εφημερίδων και περιοδικών, καθώς και με τη συμμετοχή σε συλλόγους. Παράλληλα, είναι η ομάδα που έχει δηλώσει κατά πλειοψηφία ότι δεν ξέρει πώς να διαχειριστεί τον ελεύθερο χρόνο της και ότι βαριέται, κάτι που πιθανόν οφείλεται στην έλλειψη καθοδήγησης και πόρων για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου με πιο παραγωγικό τρόπο (Zuzanek, 2020). Η ομάδα που έχει ολοκληρώσει το σύνολο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δηλαδή το λύκειο, φαίνεται να δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην κοινωνική συναναστροφή κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου. Οι δραστηριότητες που απορροφούν τον περισσότερο από τον ελεύθερο χρόνο των μελών αυτής της ομάδας περιλαμβάνουν τη χρήση του διαδικτύου και τις οικογενειακές υποχρεώσεις. Αυτή η ομάδα φαίνεται να εκτιμά περισσότερο την αξία του ελεύθερου χρόνου, αναγνωρίζοντας την ανάγκη για προσωπική ανάπτυξη και κοινωνική δικτύωση (Brumley, K. M., Maguire, K., & Montazer, S., 2021). Τέλος, η ομάδα που έχει ολοκληρώσει σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση φαίνεται να δίνει μεγαλύτερη σημασία στην αξία του ελεύθερου χρόνου ως μέσου αναζωογόνησης και ξεκούρασης. Οι ερωτηθέντες αυτής της ομάδας δίνουν υψηλή βαθμολογία στην απασχόληση στο ίντερνετ και στο διάβασμα, όμως αυτές οι δραστηριότητες φαίνεται να αντιμετωπίζονται με λιγότερη σημασία σε σύγκριση με τις άλλες ομάδες. Οι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης συχνά αναζητούν δραστηριότητες που προάγουν την πνευματική τους ανάπτυξη και τη χαλάρωση, έχοντας τη δυνατότητα να επιλέγουν μεταξύ ενός ευρύτερου φάσματος επιλογών για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου (Germov, J., 2023). Αυτές οι διαφορές στις προτιμήσεις και τις δραστηριότητες ανά επίπεδο εκπαίδευσης καταδεικνύουν την επίδραση της εκπαίδευσης στις αντιλήψεις και τις πρακτικές των ατόμων σχετικά με τον ελεύθερο χρόνο. Καθώς η εκπαίδευση αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την κοινωνική και επαγγελματική ανάπτυξη, οι επιλογές που κάνουν τα άτομα στον

ελεύθερο χρόνο τους αντικατοπτρίζουν τις εκπαιδευτικές τους εμπειρίες και τις αντίστοιχες προσδοκίες τους.

δ) Διαφορές Ανα Επαγγελματική Κατάσταση

Όσον αφορά τη χρήση του ελεύθερου χρόνου ανάλογα με την επαγγελματική κατάσταση του ατόμου παρατηρείται μια διαφοροποίηση στις προτιμήσεις . Ενώ οι εργαζόμενοι τείνουν να εστιάζουν σε δραστηριότητες σχετικές με την εργασία ή την οικογένεια, τα άτομα που δεν εργάζονται αντιδρούν διαφορετικά και προτιμούν δραστηριότητες που εστιάζουν στις κοινωνικές συναναστροφές και τις προσωπικές απολαύσεις (Germov, J., 2023).

Ο ελεύθερος χρόνος φαίνεται να έχει σημαντική αξία και για τις δύο ομάδες, δείχνοντας τη σημασία του ως πηγή ξεκούρασης και ενίσχυσης της παραγωγικότητας στην εργασία. Η ομάδα των προστατευόμενων μελών παρουσιάζει έντονη διαφοροποίηση στον τρόπο διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου, με έμφαση σε δραστηριότητες όπως η άθληση και η χρήση του διαδικτύου. Επιπλέον, αυτή η ομάδα δίνει ιδιαίτερη σημασία στην αξία του ελεύθερου χρόνου, αλλά οι προτιμήσεις της συχνά έρχονται σε αντίθεση με εκείνες των υπόλοιπων ομάδων (Dugan, A. G., & Barnes-Farrell, J. L., 2020).

Από τα ανωτέρω καταλήγουμε να επιβεβαιώνουμε τα αρχικά μας συμπεράσματα. Πιο συγκεκριμένα, οι διαφορές στη διαχείριση του ελεύθερου χρόνου μεταξύ των φύλων, των ηλικιακών ομάδων, των εκπαιδευτικών βαθμίδων και της επαγγελματικής κατάστασης είναι εμφανείς και σημαντικές, καταδεικνύοντας την πολυπλοκότητα και την ποικιλία των προτιμήσεων και των αναγκών των ενηλίκων.

Κλείνοντας, πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη μας ότι στην άτυπη μάθηση εξατομικεύεται και ο κίνδυνος της αποτυχίας (Kirchhöfer, 2002). Γιατί το περιβάλλον, προσφέρει μεν μια ποικιλία από δυνατότητες δράσεων με τις φυσικές, οικονομικές, οικογενειακές και θεσμικές σχέσεις που παρέχει. Παρ' όλα αυτά όμως, το εάν θα μπορέσουν αυτές οι σχέσεις να μεταμορφωθούν σε δυνατότητες μάθησης κι έτσι το περιβάλλον να δομηθεί ως τόπος μάθησης, είναι ευθύνη τόσο του ίδιου του ατόμου, όσο και της κοινωνίας. Η τελευταία επιβάλλεται να διαμορφώνει ένα περιβάλλον που υποστηρίζει τη μάθηση για όλους, ανεξαρτήτως φύλου, κοινωνικοοικονομικού επιπέδου, εθνικότητας και άλλων χαρακτηριστικών που μπορούν να δημιουργήσουν ανισότητες στις ευκαιρίες των ατόμων. Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης ενηλίκων, είναι ουσιώδες να δοθεί έμφαση στην ανάπτυξη της ικανότητάς τους να μαθαίνουν από μόνοι τους. Αυτό σημαίνει όχι μόνο την παροχή βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων, αλλά και την ενθάρρυνση της διαρκούς μάθησης και αυτοβελτίωσης τους. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, οι ενήλικες αποκτούν την ικανότητα να ανταποκρίνονται σε νέες προκλήσεις και

να προοδεύουν στην καριέρα/εργασία και στη ζωή τους με αυτοπεποίθηση και επιτυχία. Επιπλέον, η διαδικασία αυτή ενισχύει την αυτογνωσία και την ανεξαρτησία τους, προάγοντας την προσωπική τους εξέλιξη και ευημερία.

Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

Αρκετές έρευνες έχουν υπογραμμίσει τη σημασία του εργασιακού περιβάλλοντος στον ελεύθερο χρόνο και την ευημερία των ενηλίκων. Για παράδειγμα, μια μελέτη από τους Taylor, A., Nelson, J., O'Donnell, S., Davies, E., & Hillary, J. (2022). αποκάλυψε ότι ο ελεύθερος χρόνος των ενηλίκων συχνά είναι εργαλειοποιημένος και υπερφορτωμένος, με τους ενήλικες να προσπαθούν να αποκτήσουν νέες δεξιότητες για την επαγγελματική εξέλιξη ή την αναψυχή. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας αναδεικνύουν τη σύνθετη σχέση μεταξύ εργασίας και ελεύθερου χρόνου, καθιστώντας σημαντική την περαιτέρω έρευνα σε αυτόν τον τομέα.

Η έρευνα των De Vries και Moeller (2020) προτείνει την εξέταση των εκπαιδευτικών αναγκών των ενηλίκων που δημιουργήθηκαν λόγω της κοινωνικής και εργασιακής κρίσης. Αυτή η έρευνα αναδεικνύει τον ελεύθερο χρόνο ως πεδίο όπου οι ενήλικες προσπαθούν να αναπτύξουν νέες δεξιότητες και να ενισχύσουν τον αυτοπροσδιορισμό τους. Οι συγγραφείς προτείνουν περαιτέρω εξερεύνηση των δεσμών μεταξύ εκπαιδευτικών προγραμμάτων και ελεύθερου χρόνου για τους ενήλικες.

Τέλος, η μελέτη των Hamar, B., Coberley, C., Pope, J. E., & Rula, E. Y. (2015) εστιάζει στην επίδραση της ψυχικής και σωματικής υγείας στην ποιότητα του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων. Οι παραπάνω προτάσεις για μελλοντική έρευνα ενδέχεται να συμβάλουν στην κατανόηση των πολυδιάστατων επιδράσεων που υφίστανται οι ενήλικες και να παράσχουν χρήσιμες γνώσεις για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. Επιπλέον, η προτεινόμενη πολυμεθοδολογική προσέγγιση θα επιτρέψει την περαιτέρω κατανόηση των παραμέτρων που επηρεάζουν την ευημερία και τον ελεύθερο χρόνο των ενηλίκων.

Περιορισμοί Έρευνας.

Η οργάνωση της έρευνας αντιμετώπισε ορισμένους περιορισμούς, κάτω από τους οποίους θα πρέπει να εξεταστούν τα αποτελέσματά της. Βασικός περιορισμός της έρευνας ήταν η μέθοδος δειγματοληψίας που εφαρμόστηκε. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αδυναμία της γενίκευσης των αποτελεσμάτων στον ευρύτερο πληθυσμό των ενηλίκων στην Ελλάδα, καθώς το δείγμα αποτέλεσαν

ενήλικες από την περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας και από μόλις τρεις νομούς της. Επιπλέον, ο αριθμός των συμμετεχόντων σε διαφορετικές ηλικιακές ομάδες και επαγγελματικές κατηγορίες δεν ήταν ίσος, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα και να γίνουν γενικεύσιμες συγκρίσεις μεταξύ τους. Η συγκεκριμένη έρευνα δεν εξαντλεί όλους τους παράγοντες που επηρεάζουν τον ελεύθερο χρόνο των ενηλίκων και την ευημερία τους. Περαιτέρω έρευνες είναι απαραίτητες προκειμένου να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα που μπορούν να οδηγήσουν σε μια πιο ολοκληρωμένη γνώση του ελεύθερου χρόνου και την επίδραση που μπορεί να έχει τόσο στην ψυχική και σωματική υγεία των ενηλίκων όσο και στις κοινωνικές και επαγγελματικές τους σχέσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Θωΐδης, Ι., Πνευματικός, Δ., & Χαϊτίδου, Π. (2014). Ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών με ειδικές ανάγκες: Η περίπτωση παιδιών με αυτισμό, νοητική ανεπάρκεια και μαθησιακές δυσκολίες. *Παιδαγωγική επιθεώρηση*, 58.
- Θωΐδης, Ι. (2012). Ελεύθερος χρόνος και ολοήμερο σχολείο: Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών, τόμος 24/2012 στην Επιστημονική Επετηρίδα του παιδαγωγικού τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
- Πνευματικός, Δ., Θωΐδης, Ι., & Γάκη, Ε. (2008). Εξωσχολικές δραστηριότητες των παιδιών: Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. 6 ο Πανελλήνιο Συνέδριο: Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα, Αθήνα, 5-7 Δεκεμβρίου 2008, Αθήνα, 6, 79-87.
- Θωΐδης Ι.Δ. (2000). Σχολείο και Ελεύθερος Χρόνος, δημοσιευμένη Διδακτορική Διατριβή, Α.Π.Θ Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας.
- ΕΠΙΤΡΟΠΗ, Ε. (2019). Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, σχετικά με τον αντίκτυπο των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου που τροποποιούν τις νομικές βάσεις των ευρωπαϊκών προγραμμάτων στους τομείς της διά βίου μάθησης, του πολιτισμού, της νεολαίας και της συμμετοχής του πολίτη στα κοινά, Βρυξέλες 30.7.2010 COM(2010)411 τελικό.
- ΕΣΥΕ, Γ. Γ. (2009). Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών 2007, Α, Δελτίο τύπου.

- Jarvis, P. (2004). *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση: Θεωρία και πράξη*, Μεταίχμιο, Αθήνα.
- Καραλής, Θ. (2013). *Κίνητρα και εμπόδια για τη συμμετοχή ενηλίκων στη δια βίου μάθηση*. Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ.
- Κόκκος, Α., (2005) *Εκπαίδευση Ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το τοπίο*, Μεταίχμιο, Αθήνα.
- Κορωναίου, Α. (1996). *Κοινωνιολογία του ελεύθερου χρόνου*. Αθήνα: Νήσος.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Ahl, H. (2006). Motivation in adult education: a problem solver or a euphemism for direction and control?. *International journal of lifelong education*, 25(4), 385-405.
- Armstrong-Mensah, E.; Ramsey-White, K.; Yankey, B.; Self-Brown, S. COVID-19 and Distance Learning: Effects on Georgia State University School of Public Health Students. *Front. Public Health* 2020, 8, 547.
- Beck, U. (2016). *The metamorphosis of the world: How climate change is transforming our concept of the world*. John Wiley & Sons.
- Beggs, B., Banister, E., & Dobson, M. (2014). Exploring leisure motivation and its linkages to leisure participation among youth. *Annals of Leisure Research*, 17(4), 456–475.
- Berdychevsky, L., & Carr, N. (2020). Innovation and impact of sex as leisure in research and practice: Introduction to the special issue. *Leisure Sciences*, 42(3-4), 255-274.
- Boeren, E., Roumell, E. A., & Roessger, K. M. (2020). COVID-19 and the future of adult education: An editorial. *Adult Education Quarterly*, 70(3), 201-204.
- Brumley, K. M., Maguire, K., & Montazer, S. (2021). The paradox of time: work, family, conflict, and the social construction of time. *Sociological Focus*, 54(4), 310-330.
- Crawford, D. W., Jackson, E. L., & Godbey, G. (1991). A hierarchical model of leisure constraints. *Leisure sciences*, 13(4), 309-320.
- De Vries, H., & Moeller, R. (2020). New skills for a new world: Adult learning in the digital age. *European Journal of Education*, 55(2), 123-138.

- Drucker, P.F., (2005). Managing oneself. Harvard Business Review.
- Dugan, A. G., & Barnes-Farrell, J. L. (2020). Working mothers' second shift, personal resources, and self-care. *Community, Work & Family*, 23(1), 62-79.
- Eurostat (2023) Ανακτήθηκε 15/4/2024 Statistics | Eurostat (europa.eu).
- Eurostat (2022). *Individuals - internet activities*, Ανακτήθηκε 15/4/2024 Statistics | Eurostat (europa.eu).
- Eurostat (2006). Classification of Learning Activities. Luxembourg: Publications Office of the Europe- an Communities.
- European Council (2000) *Presidency Conclusions, Lisbon European Council, 23 and 24 March 2000*.
- Fletcher, A., Nickerson, P., & Wright, K. (2003). Structured Leisure Activities in Middle Childhood: Links to Well-being. *Journal of Community Psychology*, 31 (6), 641-659.
- Gerdemann, D. (2021). Want To Be Happier? Make More Free Time. Forbes.
- Germov, J. (2023). Working 24/7: The new work ethic. In *Public Sociology* (pp. 440-463). Routledge.
- Habermas, J., (1971). Soziologische Notizen zum Verhältnis von Arbeit und Freizeit, in: Hermann Giesecke (ed.): Freizeit und Konsumerziehung, 2nd ed., Göttingen, pp. 105–122.
- Hamar, B., Coberley, C., Pope, J. E., & Rula, E. Y. (2015). Well-being improvement in a midsize employer: changes in well-being, productivity, health risk, and perceived employer support after implementation of a well-being improvement strategy. *Journal of occupational and environmental medicine*, 57(4), 367-373.
- Houle, C. O. (1961). The Inquiring Mind. University of Wisconsin Press.
- Jarvis, P. (2012). *Adult learning in the social context*. Routledge.
- Karma, R. (2019). The meritocracy is failing. Should we get rid of it?. Vox. .
- Kleiber, D. A. (1999). *Leisure experience and human development: A dialectical interpretation*. New York, NY: Basic Books.
- Kyndt, E., Michielsen, M., Van Nooten, L., Nijs, S., & Baert, H. (2011). Learning in the second half of the career: stimulating and prohibiting reasons for participation in formal learning activities. *International Journal of Lifelong Education*, 30(5), 681-699.
- Lauzon, A. (2013). Youth and lifelong education: after-school programmes as a vital component of lifelong education infrastructure. *International Journal of Lifelong Education*, 32 (6), 757-779.

- Mahoney, J. L., Eccles, J. S., & Larson, R. W. (2004). Processes of adjustment in organized out-of-school activities: opportunities and risks. *New Directions for Youth Development*, 101, 115-144.
- Mahoney, J., & Stattin, H. (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context. *Journal of Adolescence*, 23, 113-127.
- Mullens, F., & Glorieux, I. (2023). Not enough time? Leisure and multiple dimensions of time wealth. *Leisure Sciences*, 45(2), 178-198.
- Nietzsche, F. (2001). *Nietzsche: The Gay Science: With a Prelude in German Rhymes and an Appendix of Songs*. Cambridge University Press
- OECD (2021). Learning for Life. <https://www.oecd.org/education/learningforlife.htm>,
- OECD (2020). *Increasing Adult Learning Participation: Learning from Successful Reforms*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (1999). *After-Hours Use of Schools, PEB Exchange, Programme on Educational Building*. [Brochure]. OECD Publishing.
- Opic, S., & Duranovic, M. (2014). Leisure Time of Young Due to Some Sociodemographic Characteristics. *Social and Behavioral Sciences*, 159, 546–551.
- Petrakis, P. E. (2020). *The new political economy of Greece up to 2030*. Springer Nature.
- Raymore, L. A., Barber, B. L., & Eccles, J. S. (2001). Leaving home, attending college, partnership and parenthood: The role of life transition events in leisure pattern stability from adolescence to young adulthood. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(2), 197-223.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78.
- Shahabadi, M.M.; Uplane, M. Synchronous and asynchronous learning e-learning styles and academic performance of e-learner. *Procedia Soc. Behav. Sci.* 2015, 176, 125–138.
- Shannon, C. S., & Shaw, S. M. (2008). Mothers and daughters: Teaching and learning about leisure. *Leisure Sciences*, 30(1), 1-16.
- Shelton, K., & Saltsman, G. (Eds.). (2005). *An administrator's guide to online education*. IAP.
- Shaw, S. M., & Dawson, D. (2001). Purposive leisure: Examining parental discourses on family activities. *Leisure sciences*, 23(4), 217-231.
- Southerton, D. (2020). *Time, consumption and the coordination of everyday life*. London: Palgrave Macmillan UK.
- Stebbins, R. A. (2020). The Serious Leisure Perspective: An Introduction for Therapeutic Recreation. *Therapeutic Recreation, Practice & Research*, 14.

- Taylor, A., Nelson, J., O'Donnell, S., Davies, E., & Hillary, J. (2022). *The Skills Imperative 2035: what does the literature tell us about essential skills most needed for work?*. National Foundation for Educational Research.
- Thoidis, I., & Pnevmatikos, D. (2014). Non-formal education in free time: leisure-or work-orientated activity?. *International Journal of Lifelong Education*, 33(5), 657-673
- Weissinger, E., & Bandalos, D. L. (1995). Development, reliability and validity of a scale to measure intrinsic motivation in leisure. *Journal of leisure Research*, 27(4), 379-400.
- Zuzanek, J. (2020). *Time, leisure and well-being*. Routledge.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Φύλο: άνδρας γυναίκα Ηλικία:

2. Βαθμίδα εκπαίδευσης:

δημοτικό/γυμνάσιο λύκειο/τεχνική σχολή ΑΕΙ/ΑΤΕΙ

3. Επαγγελματική κατάσταση:

πλήρως απασχολούμενος ημιαπασχολούμενος/μερικώς απασχολούμενος

άνεργος προστατευόμενο μέλος

4. Οικογενειακή κατάσταση: έγγαμος άγαμος διαμονή με γονείς

5. Στα πλαίσια του – μη εργάσιμου – χρόνου σας, παρακολούθησατε κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και τι ήταν αυτό; (Αφήστε κενό εάν δεν έχετε παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα)

Τους τελευταίους έξι μήνες. Τι ήταν το πρόγραμμα;

Είχε δίδακτρα: ΝΑΙ

ΟΧΙ

Η παρακολούθηση ήταν: Δια ζώσης Εξ αποστάσεως

Τον τελευταίο χρόνο. Τι ήταν το πρόγραμμα;.....

Είχε δίδακτρα: ΝΑΙ

ΟΧΙ

Η παρακολούθηση ήταν: Δια ζώσης Εξ αποστάσεως

Τα τελευταία δυο χρόνια. Τι ήταν το πρόγραμμα;.....

Είχε δίδακτρα: ΝΑΙ

ΟΧΙ

Η παρακολούθηση ήταν: Δια ζώσης Εξ αποστάσεως

6. Με ποια κριτήρια επιλέξατε το πρόγραμμα που παρακολουθείτε; (βάλτε X)

Σχέση με το αντικείμενο εργασίας, απόκτηση νέων δεξιοτήτων και γνώσεων
απαραίτητων για την εργασία μου

Απόκτηση γενικότερων γνώσεων και δεξιοτήτων

Γνωριμίες με αλλά άτομα, κοινωνικότητα

Προσωπική ικανοποίηση και ευχαρίστηση

Άλλο.....

→ 7. Σε ποιόν τομέα υπάγεται το πρόγραμμα που παρακολουθείτε/παρακολουθήσατε;

Δημόσιο Ιδιωτικό κική αυτοδιοίκηση Ανεξάρτητη :οδιαχείριση Μόνος/η
- Αυτομόρφωση

8. Από τη συμμετοχή σας στο Πρόγραμμα έχουν προκύψει προβλήματα - δυσκολίες σε σχέση με την καθημερινότητά σας; (βάλτε X)

	καθόλου	λίγο	Αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
Στην εργασία/ σπουδές					
Στην οικογένεια (σύντροφος)					
Στον ελεύθερο χρόνο					
Στις κοινωνικές σχέσεις					

9. Διαθέτετε ελεύθερο χρόνο;

καθόλου λίγο αρκετό πολύ πάρα πολύ

10. Είστε ευχαριστημένοι με τον τρόπο που αξιοποιείτε τον ελεύθερο χρόνο σας;

καθόλου λίγο αρκετά πολύ πάρα πολύ

11. Ασχολίες στον ελεύθερο χρόνο.

	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα
--	---------	------	--------	------	------

					πολύ
Κοινωνικές συναναστροφές					
Συμπληρωματική εργασία					
Παρακολούθηση τηλεόρασης, ακρόαση μουσικής - ραδιοφώνου					
Ανάγνωση εφημερίδων, βιβλίων κτλ					
Αθληση, εκδρομές κτλ					
Οικιακά - συντήρηση νοικοκυριού - σπιτιού κατασκευές					
Οικογενειακές υποχρεώσεις					
Δραστηριοποίηση σε φορείς (συλλόγους, πολιτικά κόμματα κτλ)					
Κινηματογράφος, θέατρο, διαλέξεις, εκθέσεις, μουσεία κτλ					
Τυχερά παιχνίδια					
Internet (επικοινωνία – παιχνίδια)					
Μορφωτικές–ψυχαγωγικές δραστηριότητες (π.χ. εκμάθηση ξένων γλωσσών, μουσικής)					

12. Στον ελεύθερό μου χρόνο:

	Καθόλου	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα
Κάνω αυτό που μου αρέσει					
Ο ελεύθερος χρόνος δε μου φτάνει					

Νιώθω καλά ακόμα κι όταν δεν κάνω τίποτα					
Βαριέμαι					
Χρειάζομαι κάποιον να με συμβουλευτεί					
Προγραμματίζω από πριν τι θα κάνω					
Αποφασίζω μόνος μου τι θα κάνω					
Αποφασίζουν άλλοι για μένα					

13.Υπάρχουν διαφορετικές απόψεις σε σχέση με τη χρησιμότητα και τη σημασία του ελεύθερου χρόνου. Κατά πόσο συμφωνείτε με τις παρακάτω διαπιστώσεις;

	Διαφωνώ	Διαφωνώ λίγο	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ λίγο	Συμφωνώ
Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται δημιουργικά					
Ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι και τόσο σημαντικός					
Θα ήταν προτιμότερο να αφιερώνεται κανείς στην εργασία του					
Ο ελεύθερος χρόνος είναι αναγκαίος για να ανανεώνουμε τις δυνάμεις μας για την εργασία.					
Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να περνά ευχάριστα					
Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται για περαιτέρω μόρφωση					

Μόνο στον ελεύθερο χρόνο μπορεί κανείς να κάνει ό,τι θέλει					
Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται για κοινωνικές, πολιτιστικές και πολιτικές δραστηριότητες					
Η διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου αφορά μόνο το ίδιο το άτομο					
Ο ελεύθερος χρόνος είναι για διασκέδαση και ψυχαγωγία					
Ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για να ξεκουραζόμαστε					
Ο ελεύθερος χρόνος είναι απαραίτητος για τις κοινωνικές σχέσεις					

14. Αριθμήστε τους παρακάτω τομείς από 1 έως 5 κατά σειρά προτεραιότητας, ανάλογα με τη σημασία που θεωρείτε ότι έχουν.

Οικογένεια – σύντροφος	
Ελεύθερος χρόνος	
Υγεία	
Εργασία – επάγγελμα	
Φιλικό περιβάλλον	

15. Πως ενημερώνεστε για τα προγράμματα εκπαίδευσής;

1	ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ	
2	ΦΥΛΛΑΔΙΑ	
3	ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	
4	ΦΙΛΟΥΣ/ΓΝΩΣΤΟΥΣ	

5	ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ/ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ	
6	ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ	
7	ΠΡΟΣΨΠΙΚΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ	
8	ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	
9	ΑΛΛΟ	

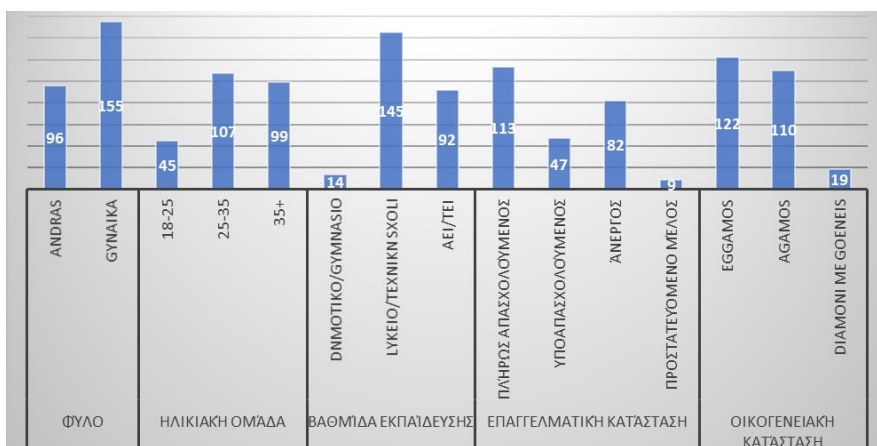
16. Κατά πόσο Συμφωνείται ή διαφωνείτε με τις παρακάτω απόψεις:

	Διαφωνώ	Διαφωνώ λίγο	Ούτε διαφωνώ, ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ λίγο	Συμφωνώ
Η οικονομική κρίση επηρέασε αρνητικά την δυνατότητα πρόσβασης σε δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο					
Διακόψετε κάποια δραστηριότητα/καθημερινή συνήθεια που κάνατε στον ελεύθερο χρόνο σας λόγω οικονομικής κρίσης					
Η οικονομική κρίση επηρέασε την επιθυμία σας για περαιτέρω επιμόρφωση					
Η πανδημία επηρέασε αρνητικά την δυνατότητα πρόσβασης σε δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο					

Διακόψετε κάποια δραστηριότητα που κάνατε στον ελεύθερο χρόνο σας λόγω πανδημίας					
--	--	--	--	--	--

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Εικόνα 1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά δείγματος

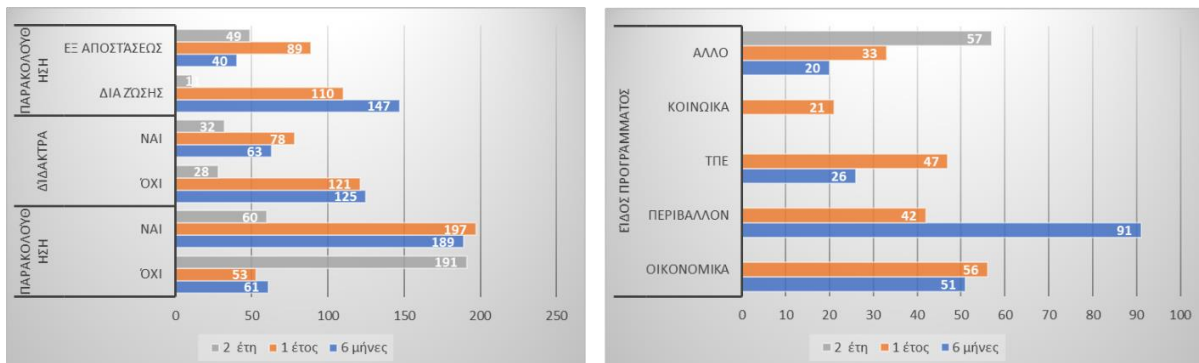

Εικόνα 2 Έγκυρες απαντήσεις δείγματος για συμμετοχή σε προγράμματα την τελευταία περίοδο (αριστερά) και στόχου εμπλοκής σε αυτά (δεξιά)

Επιλογή προγράμματος εκπαίδευσης

Εικόνα 3 Απαντήσεις αναφορικά με την παρακολούθηση κάποιου προγράμματος, τον τρόπο παρακολούθησης την απαίτηση καταβολής διδάκτρων (αριστερά) και το είδος της εκπαίδευσης (δεξιά), σε τρεις χρονικές περιόδους.

Εικόνα 4 Απαντήσεις δείγματος για τους λόγους συμμετοχής σε προγράμματα την τελευταία περίοδο (αριστερά) και ο φορέας παροχής αυτής (δεξιά)

